M. T. CICERONIS

EPISTOLÆ SELECTÆ,

Et aliquot

C. PLINII CÆCILII SECUNDI

In usum Scholæ *Westmonasteriensis*.

LONDINI
Ex Officinâ *Eliz. Redmayne*. 1689.

EC
12m

Thomas Clark
his Book
1744

1090
6

Typographus Lectori.

SElectas Tullii epistolas tibi promitto, Lector, revera selectas; non quales hodie feruntur, quæ adeo parum prudenter collectæ sunt, ut si ex istis solis judicari debuerit, quantus vir Cicero fuisset, næ ille existimationis suæ magnum discrimen esset aditurus. Ego itaque operam dedi, ut quæ in Epistolis vel lepide, vel prudenter, vel acute dicta observaverim, ea simul ponerem; hoc est, ex ditissimo Ingenii ac Eloquentiæ Thesauro fere solas Gemmas selegi: quarum concinnitas

non juvenilem tantum, ſed quamlibet ætatem & oblectare ſimul ac erudire poſſit. Quod dictum cum fere nemo non de ſuis laboribus proloquatur, ego de meis non proferrem, niſi quod jam expertus quorundam judicia, hac in re nullius Eruditi cenſuram reformidem.

M. T. CICERONIS EPISTOLÆ SELECTÆ.

I. CICERO S. D. LENTULO PROCOS.

LEgi tuas literas, quibus ad me scribis, gratum tibi esse, quod crebro certior per me fias de omnibus rebus, & meam erga te benevolentiam facile perspicias. quorum alterum mihi, ut te plurimum diligam, facere necesse est, si volo is esse, quem tu me esse voluisti: alterum facio libenter; ut, quoniam intervallo locorum & temporum disjuncti sumus, per literas tecum quam sæpissime colloquar. Quod si rarius fiet quam tu exspectabis, id erit causæ, quod non ejus generis meæ literæ sunt, ut eas audeam temere committere. quoties mihi certorum hominum potestas erit, quibus recte dem, non prætermittam. Quod scire vis, qua quisque in te fide sit, & voluntate

te: difficile dictu est de singulis. Unum illud audeo, quod antea tibi sæpe significavi, nunc quoque, re perspecta & cognita, scribere: vehementer quosdam homines, & eos maxime qui te & maxime debuerunt, & plurimum juvare potuerunt, invidisse dignitati tuæ; simillimamque in re dissimili, tui temporis nunc, & nostri quondam, fuisse rationem: ut, quos tu reipub. causa læseras, palam te oppugnarent; quorum authoritatem, dignitatem, voluntatemque defenderas, non tam memores essent virtutis tuæ, quam laudis inimici. Quo quidem tempore, ut perscripsi ad te antea, cognovi Hortensium percupidum tui, studiosum Lucullum, ex magistratibus autem L. Racilium & fide & animo in te singulari. nam nostra propugnatio ac defensio dignitatis tuæ, propter magnitudinem beneficii tui, fortasse plerisque officii majorem auctoritatem habere videatur, quam sententiæ. Præterea quidem de consularibus nemini possum aut studii erga te, aut officii, aut amici animi esse testis. Etenim Pompeium, qui mecum sæpissime, non solum à me provocatus, sed etiam sua sponte, de te communicare, solet, scis temporibus illis non sæpe in senatu fuisse. cui quidem literæ tuæ, quas proxime miseras, quod facile intellexerim, perjocundæ fuerunt. mihi quidem humanitas tua, vel summa potius sapientia, non jocunda

cunda solum, sed etiam admirabilis visa est : virum enim excellentem, & tibi tua præstanti in eum liberalitate devinctum, nonnihil suspicantem, propter aliquorum opinionem suæ cupiditatis, te ab se abalienatum, illa epistola retinuisti. qui mihi cum semper tuæ laudi favere visus est, etiam ipso suspiciosissimo tempore Caniniano ; tum vero, lectis tuis literis, perspectus est à me, toto animo de te, ac de tuis ornamentis & commodis cogitare. Quare ea, quæ scribam, sic habeto, me, cum illo re sæpe communicata, de illius ad te sententia atque auctoritate scribere : quoniam S C. nullum exstat, quo reductio regis Alexandrini tibi adempta sit ; eaque, quæ de ea scripta est auctoritas, cui scis intercessum esse, ut ne quis omnino regem reduceret, tantam vim habet, ut magis iratorum hominum studium, quam constantis senatus consilium esse videatur : te posse perspicere, qui Ciliciam Cyprumque teneas, quid efficere, & quid consequi possis : &, si res facultatem habitura videatur, ut Alexandriam atque Ægyptum tenere possis, esse & tuæ, & nostri imperii dignitatis, Ptolemaide, aut aliquo propinquo loco, rege collocato, te cum classe atque exercitu proficisci Alexandriam ; ut, cum eam pace præsidiisque firmaris, Ptolemæus redeat in regnum. ita fore, ut per te restituatur, quemadmodum senatus initio censuit ; & sine mul-

titudine reducatur, quemadmodum homines religioſi Sibyllæ placere dixerunt. Sed hæc ſententia ſic & illi & nobis probabatur, ut ex eventu homines de tuo conſilio exiſtimaturos videremus: ſi cecidiſſet ut volumus, & optamus, omnes te & ſapienter, & fortiter; ſin aliquid eſſet offenſum, eoſdem illos & cupide, & temere feciſſe, dicturos. Quare, quid aſſequi poſſis, non tam facile eſt nobis, quam tibi, cui prope in conſpectu Ægyptus eſt, judicare. Nos quidem hoc ſentimus: ſi exploratum tibi ſit, poſſe te illius regni potiri, non eſſe cunctandum; ſin dubium, non eſſe conandum. Illud tibi affirmo, ſi rem iſtam ex ſententia geſſeris, fore, ut abſens à multis, cum redieris, ab omnibus collaudere. offenſionem eſſe periculoſam propter interpoſitam auctoriatem religionemque video. Sed ego te ut ad certam laudem adhortor, ſic à dimicatione deterreo: redeoque ad illud, quod initio ſcripſi, totius facti tui judicium non tam ex conſilio tuo, quam ex eventu, homines eſſe facturos. Quod ſi hæc ratio rei gerendæ periculoſa tibi videbitur, placebat illud, ut ſi rex amicis tuis, qui per provinciam imperii tui pecunias ei credidiſſent, fidem ſuam præſtitiſſet, & auxiliis eum tuis & copiis adjuvares: eam eſſe naturam & regionem provinciæ tuæ, ut illius reditum vel adjuvando confirmares, vel negligendo impedires.

dires. In hac ratione quid res, quid cauſa, quid tempus ferat, tu facillime optimeque perſpicies: quid nobis placuiſſet, ex me potiſſimum putavi te ſcire oportere. Quod mihi de noſtro ſtatu, de Milonis familiaritate, de levitate & imbecillitate Clodii gratularis, minime miramur te tuis, ut egregium artificem, præclaris operibus lætari. Quanquam eſt incredibilis hominum perverſitas, (graviori enim verbo uti non libet) qui nos, quos favendo in communi cauſa retinere potuerunt, invidendo abalienaverunt: quorum malevolentiſſimis obtrectationibus nos ſcito de vetere illa noſtra diuturnaque ſententia prope jam eſſe depulſos; non nos quidem, ut noſtræ dignitatis ſimus obliti, ſed ut habeamus rationem aliquando etiam ſalutis. Poterat utrumque præclare, ſi eſſet fides, ſi gravitas in hominibus conſularibus; ſed tanta eſt in pleriſque levitas, ut eos non tam conſtantia in republ. noſtra delectet, quam ſplendor offendat. Quod eo liberius ad te ſcribo, quod tu non ſolum temporibus iis, quæ per te ſum adeptus, ſed jam olim naſcenti prope noſtræ laudi, dignitati, virtutique præfuiſti: ſimul quod video, non, ut antehac putabam, novitati eſſe inviſum meæ. In te enim, homine omnium nobiliſſimo, ſimilia invidorum vitia perſpexi: quem tamen illi eſſe in principibus facile ſunt paſſi, evolare altius certe noluerunt.

Gaudeo tuam dissimilem fuisse fortunam. multum enim interest, utrum laus imminuatur, an salus deferatur. Me meæ tamenne nimis pœniteret, tua virtute perfectum est. curasti enim, ut plus additum ad memoriam nominis nostri, quam ademptum de fortuna videretur. Te vero moneo, cum beneficiis tuis, tum amore incitatus meo, ut omnem gloriam, ad quam à pueritia inflammatus fuisti, omni cura atque industria consequare; magnitudinemque animi tui, quam ego semper sum admiratus, semperque amavi, ne unquam inflectas cujusquam injuria. Magna est hominum opinio de te, magna commendatio liberalitatis, magna memoria Consulatus tui. hæc, profecto, vides, quanto expressiora, quantoque illustriora futura sint, cum aliquantum ex provincia atque ex imperio laudis accesserit. Quanquam te ita gerere volo, quæ per exercitum atque imperium gerenda sunt, ut hæc multo ante meditere: huc te pares, hæc cogites, ad hæc te exerceas, sentiasque id: quod quia semper speraſti, non dubito quin adeptus intelligas, te facillime posse obtinere summum atque altissimum gradum civitatis. Quæ quidem mea cohortatio ne tibi inanis, aut sine causa suscepta videatur, illa me ratio movit, ut te ex nostris eventis communibus admonendum putarem, ut considerares in omni reliqua tua vita, quibus crederes,

deres, quos caveres. Quod scribis, te velle scire, qui sit reip. status? summa dissensio est, sed contentio dispar. nam qui plus opibus, armis, potentia valent, profecisse tantum mihi videntur stultitia & inconstantia adversariorum, ut jam etiam auctoritate plus valerent. Itaque, perpaucis adversantibus, omnia, quæ ne per populum quidem sine seditione se assequi posse arbitrabantur, per senatum consecuti sunt. Nam & stipendium Cæsari decretum est, & decem legati; &, ne lege Sempronia succederetur, facile perfectum est. Quod ego ad te brevius scribo, quia me status hic reip. non delectat: scribo tamen, ut te admoneam, quod ipse, literis omnibus à pueritia deditus, experiendo tamen magis, quam discendo, cognovi, id ut tu rebus tuis integris discas; neque salutis nostræ rationem nobis habendam esse sine dignitate, neque dignitatis sine salute. Quod mihi de filia, & de Crassipede gratularis; agnosco humanitatem tuam: speroq; & opto nobis hanc conjunctionem voluptati fore. Lentulum nostrum, eximia spe, summæ virtutis adolescentem, cum cæteris artibus quibus studuisti semper ipse, tum inprimis imitatione tui fac erudias. Nulla enim erit hac præstantior disciplina. Quem nos, & quia tuus, & quia te dignus est filius, & quia nos diligit, semperque dilexit, inprimis amamus, carumque habemus. Vale.

II. CI-

II. CICERO S. D. LENTULO PROCOS.

DE omnibus rebus, quæ ad te pertinent, quid actum, quid constitutum sit, quid Pompeius susceperit, optime ex Emplatorio cognosces; qui non solum interfuit his rebus, sed etiam præfuit, neque ullum officium erga te hominis amantissimi, prudentissimi, diligentissimi prætermisit. Ex eodē de toto statu rerum communium cognosces; quæ quales sint, non facile est scribere: sunt quidem certe in amicorum nostrorum potestate, atque ita, ut nullam mutationem unquam hac hominum ætate habitura res esse videatur. Ego quidem, ut debeo, & ut tute mihi præcepisti, & ut me dignitas, utilitasque cogit, me ad ejus rationes adjungo, quem tu in meis rationibus tibi esse adjungendum putasti. Sed te non præterit, quam sit difficile, sensum in republ. præsertim rectum & confirmatum, deponere; veruntamen ipse me conformo ad ejus voluntatem, à quo honeste dissentire non possum: neque id facio, ut forsitan quibusdam videor, simulatione. tantum enim animi inductio, & mehercle amor erga Pompeium, apud me valet, ut, quæ illi utilia sunt, & quæ ille vult, ea mihi omnia jam & recta & vera videantur. neque, ut ego arbitror, errarent ne adversarii quidem ejus, si, cum

pares

pares esse non possent, pugnare desisterent. Me quidem etiam illa res consolatur, quod ego is sum, cui vel maxime concedant omnes, ut vel ea defendam quæ Pompeius velit, vel taceam, vel etiam (id quod mihi maxime lubet) ad nostra me studia referam literarum: quod profecto faciam, si mihi per ejusdem amicitiam licebit. quæ enim proposita fuerant nobis, cum & honoribus ampliſſimis, & laboribus maximis perfuncti essemus, dignitas in sententiis dicendis, libertas in repub. capessenda, ea sublata tota, sed nec mihi magis, quam omnibus. nam aut assentiendum est nulla cum gravitate paucis; aut frustra dissentiendum. Hæc ego ad te ob eam causam maxime scribo, ut jam de tua quoque ratione meditere. commutata tota ratio est senatus, judiciorum, rei totius publicæ: otium nobis exoptandum est; quod ii qui potiuntur rerum, præstaturi videntur, si quidam homines patientius eorum potentiam ferre potuerint. Dignitatem quidem illam consularem fortis & constantis senatoris, nihil est quod cogitemus: amissa est culpa eorum, qui à senatu & ordinem conjunctissimum, & hominem clarissimum abalienarunt. Sed, ut ad ea quæ conjunctiora rebus tuis sunt, revertar; Pompeium tibi valde amicum esse cognovi: & eo tu consule, quantum ego perspicio, omnia, quæ volcs, obtinebis. quibus in rebus me ille sibi affixum

affixum habebit: neque à me ulla res, quæ ad te pertineat, negligetur. neque enim verebor, ne ſim ei moleſtus; cui jocundum erit etiam propter id ipſum, quod me eſſe gratum videbit. Tu velim tibi ita perſuadeas, nullam rem eſſe minimam, quæ ad te pertineat, quæ mihi non carior ſit, quam meæ res omnes. idque cum ſentiam, ſedulitate mihimet ipſe ſatisfacere poſſum; re quidem ipſa ideo mihi non ſatisfacio, quod nullam partem tuorum meritorum non modo referenda, ſed ne cogitanda quidem gratia conſequi poſſum. Rem te valde bene geſſiſſe rumor erat. exſpectabantur literæ tuæ; de quibus eramus jam cum Pompeio locuti: quæ ſi erunt allatæ, noſtrum ſtudium exſtabit in conveniendis magiſtratibus & ſenatoribus. Cætera, quæ ad te pertinebunt, cum etiam plus contenderimus quam poſſumus, minus tamen faciemus quam debemus. Vale.

III. CICERO S. D. LENTULO IMP.

PErjocundæ mihi fuerunt literæ tuæ; quibus intellexi, te perſpicere meam in te pietatem: quid enim dicam, benevolentiam? cum illud ipſum graviſſimum & ſanctiſſimum nomen pietatis levius mihi meritis erga me tuis eſſe videatur. Quod autem grata tibi mea erga te ſtudia ſcribis

bis esse, facis tu quidem abundantia quadam amoris, ut etiam grata sint ea, quæ prætermitti sine nefario scelere non possunt: tibi autem multo notior, atque illustrior meus in te animus esset, si hoc tempore omni, quo sejuncti fuimus, & una & Romæ fuissemus. nam in eo ipso, quod te ostendis esse facturum, quodque & inprimis potes, & ego à te vehementer exspecto, in sententiis senatoriis, & in omni actione, atque administratione reipub. floruissemus. de qua ostendam equidem paullo post, qui sit meus sensus, & status; & rescribam tibi ad ea quæ quæris. sed certe & ego te auctore amicissimo ac sapientissimo, & tu me consiliario fortasse non imperitissimo, fideli quidem & benevolo certe usus esses. Quanquam tua quidem causa, te esse imperatorem, provinciamque bene gestis rebus cum exercitu victore obtinere, ut debeo, lætor. Sed certe, qui tibi ex me fructus debentur, eos uberiores & præstantiores præsens capere potuisses: in eis vero ulciscendis, quos tibi partim inimicos esse intelligis propter tuam propugnationem salutis meæ, partim invidere propter illius actionis amplitudinem & gloriam, mirificum me tibi comitem præbuissem. Quamquã ille perennis inimicus amicorum suorum, qui tuis maximis beneficiis ornatus, in te potissimum fractam illã & debilitatã vim suam contulit, nostram vicem ultus est ipse sese: ea est enim

cona-

conatus, quibus patefactis, nullam sibi in posterum non modo dignitatis, sed ne libertatis quidem partem reliquit. Te autem etsi mallem in meis rebus expertum, quam etiam in tuis, tamen in molestia gaudeo, eandem fidem cognoscere hominum, non ita magna mercede, quam ego maximo dolore cognoram; de qua ratione tota jam videtur mihi exponendi tempus dari, ut tibi rescribam ad ea quæ quæris. Certiorem te per literas scribis esse factum, me cum Cæsare & cum Appio esse in gratia: teque id non reprehendere adscribis. Vatinium autem scire te velle ostendis, quibus rebus adductus defenderim, & laudarim. quod tibi ut planius exponam, altius paulo rationem meorum consiliorum repetam necesse est. Ego me, Lentule, initio rerum atque actionum tuarum non solum meis, sed etiam reipub. restitutum putabam: &, quoniam tibi incredibilem quendam amorem, & omnia in te ipsum summa ac singularia studia deberem, reipub. quæ te in me restituendo multum adjuvisset, eum certe me animum merito ipsius debere arbitrabar, quem antea tantummodo communi officio civium, non aliquo erga me singulari beneficio, debitum præstitissem. Hac me mente fuisse, & senatus ex me, te consule, audivit, & tu in nostris sermonibus collocutionibusq; ipse vidisti; etsi jam primis temporibus illis,

multis

multis rebus meus offendebatur animus, cum te agente de reliqua nostra dignitate, aut occulta nonnullorum odia, aut obscura in me studia cernebam. Nam neque de monumentis meis ab iis adjutus es, à quibus debuisti: neque de vi nefaria, quâ cum fratre eram domo expulsus: neque hercule in iis ipsis rebus, quæ, quanquam erant mihi propter rei familiaris naufragia necessariæ, tamen à me minimi putabantur, in meis damnis ex auctoritate senatus resarciendis, eam voluntatem, quam expectaram, præstiterunt. Quæ cum viderem, (neq; enim erant obscura) non tamen tam acerba mihi hæc accidebant, quam erant illa grata, quæ fecerant. Itaque, quanquam & Pompeio plurimum, te quidem ipso prædicatore ac teste, debebam; & eum non solum beneficio, sed amore etiam, & perpetuo quodam judicio meo diligebam: tamen, non reputans quid ille vellet, in omnibus meis sententiis de repub. pristinis permanebam. Ego, sedente Cn. Pompeio, quum, ut laudaret P. Sextium, introiisset in urbem, dixissetque testis Vatinius, me, fortuna & felicitate C. Cæsaris commotum, illi amicum esse cœpisse, dixi, me eam Bibuli fortunam, quam ille afflictam putaret, omnium triumphis victoriisque anteferre; dixique eodem teste alio loco, eosdem esse qui Bibulum exire domo prohibuissent, & qui me coëgissent. Tota

vero

vero interrogatio mea nihil habuit aliud, niſi reprehenſionem illius tribunatus: in quo omnia dicta ſunt libertate animoque maximo de vi, de auſpiciis, de donatione regnorum. Neque vero hac in cauſa modo, ſed conſtanter ſæpe in ſenatu, quinetiam Marcellino & Philippo coſſ. nonis April. mihi eſt ſenatus aſſenſus, ut de agro Campano, frequenti ſenatu, idibus Maii referretur. Num potui magis in arcem illius cauſæ invadere? aut magis obliviſci temporum meorum, & meminiſſe actionum? Hac à me ſententia dicta, magnus animorum motus eſt factus, cum eorum quorum oportuit, tum illorum etiam quorum nunquam putaram. Nam, hoc S C. in meam ſententiam facto, Pompeius, cum nihil mihi oſtendiſſet ſe eſſe offenſum, in Sardiniam & in Africam profectus eſt; eoque itinere Lucam ad Cæſarem venit: ubi multa de mea ſententia queſtus eſt Cæſar: quippe, qui etiam Ravennæ Craſſum ante vidiſſet, ab eoque in me eſſet incenſus. ſane moleſte Pompeium id ferre conſtabat. Quod ego cum audiſſem ex aliis, maxime ex meo fratre cognovi. quem cum in Sardinia Pompeius paucis poſt diebus, quam Luca diſceſſerat, conveniſſet; Te, inquit, ipſum cupio: nihil opportunius potuit accidere. niſi cum Marco fratre diligenter egeris, dependendum tibi eſt, quod mihi pro illo ſpopondiſti. Quid multa? queſtus eſt gra-

graviter: sua merita commemoravit: quid egisset sæpissime de actis Cæsaris cum ipso meo fratre, quidque sibi is de me recepisset, in memoriam redegit: seque, quæ de mea salute egisset, voluntate Cæsaris egisse, ipsum meum fratrem testatus est: cujus causam dignitatemque mihi ut commendaret, rogavit, ut eam ne oppugnarem, si nollem, aut non possem tueri. Hæc cum ad me frater pertulisset; & cum ante tamen Pompeius ad me cum mandatis Vibullium misisset, ut integrum mihi de causa Campana ad suum reditum reservarem: collegi ipse me, & cum ipsa quasi repub. sum collocutus, ut mihi tam multa pro se perpesso atq; perfuncto, concederet, ut officium meum, memoremq; in bene meritos animum, fidemque fratris mei præstarem; eumque, quem bonum civem semper habuisset, bonum virum esse pateretur. In illis autem meis actionibus, sententiisque omnibus, quæ Pompeium videbantur offendere, certorum hominum, quos jam debes suspicari, sermones referebantur ad me: qui cum illa sentirent in rep. quæ ego agebam, semperque sensissent, me tamen non satisfacere Pompeio, Cæsaremque inimicissimum mihi futurum, gaudere se dicebant. Erat hoc mihi dolendum, sed multo magis illud, quod inimicum meum (meum autem? immo vero legum, judiciorum, otii, patriæ, bonorum omnium) sic amplexabantur,

tur, ſic in manibus habebant, ſic fovebant; ſic, me præſente, oſculabantur, non illi quidem ut mihi ſtomachum facerent, (quem ego funditus perdidi) ſed certe ut facere te arbitrarentur. Hîc ego, quantum humano conſilio efficere potui, circumſpectis rebus omnibus, rationibuſque ſubductis, ſummam feci cogitationum mearum omnium: quam tibi, ſi potero, breviter exponam. Ego, ſi ab improbis & perditis civibus rempub. teneri viderem, ſicut & meis temporibus ſcimus, & nonnullis aliis accidiſſe accepimus, non modo præmiis, (quæ apud me minimum valent) ſed ne periculis quidem compulſus ullis, (quibus tamen moventur etiam fortiſſimi viri) ad eorum cauſam me adjungerem; ne ſi ſumma quidem eorum in me merita conſtarent. Quum autem in repub. Cn. Pompeius princeps eſſet (vir is, qui hanc potentiam & gloriam maximis in rempub. meritis præſtantiſſimiſque rebus geſtis eſſet conſecutus, cujuſque ego dignitatis ab adoleſcentia fautor, in prætura autem & in conſulatu adjutor etiam exſtitiſſem) quumque idem auctoritate, & ſententia per ſe, conſiliis & ſtudiis tecum me adjuviſſet; meumque inimicum, unum in civitate haberet inimicum: non putavi famam inconſtantiæ mihi pertimeſcendam, ſi quibuſdam in ſententiis paullum me immutaſſem, meamque voluntatem ad ſummi viri, de me-

meque optime meriti, dignitatem aggregassem. In hac sententia complectendus erat mihi Cæsar, ut vides, in conjuncta & causa & dignitate. hic multum valuit cum vetus amicitia, quam tu non ignoras mihi & Quinto fratri cum Cæsare fuisse, tum humanitas ejus ac liberalitas, brevi tempore & literis & officiis perspecta nobis & cognita. Vehementer etiam res ipsa publica me movit: quæ mihi videbatur contentionem (præsertim maximis rebus à Cæsare gestis) cum illis viris nolle fieri, &, ne fieret, vehementer recusare. Gravissime autem me in hanc mentem impulit & Pompeii fides, quam de me Cæsari dederat, & fratris mei, quam Pompeio. Erant præterea hæc animadvertenda in civitate, quæ sunt apud Platonem nostrum scripta divinitus: Quales in repub. principes essent, tales reliquos solere esse cives. Tenebam memoria, nobis consulibus ea fundamenta jacta ex kalend. Januar. confirmandi senatus, ut neminem mirari oporteret, nonis Decemb. tantum vel animi fuisse in illo ordine, vel auctoritatis. Idemque memineram, nobis privatis usque ad Cæsarem & Bibulum coss. cum sententiæ nostræ magnum in senatu pondus haberent, unum fere sensum fuisse bonorum omnium. postea, quum tu Hispaniam citeriorem cum imperio obtineres, neque respub. consules habe-

haberet, ſed mercatores provinciarum, & ſeditionum ſervos ac miniſtros, jecit quidam caſus caput meum, quaſi certaminis cauſa, in mediam contentionem, diſſenſionemque civilem. Quo in diſcrimine, cum mirifica ſenatus, incredibilis Italiæ totius, ſingularis bonorum omnium conſenſio in me tuendo exſtitiſſet, non dicam quid acciderit, (multorum eſt enim,& varia culpa)tantum dicam brevi,non mihi exercitum,ſed duces defuiſſe. In quo, ut jam ſit in iis culpa qui me non defenderunt, non minor eſt in iis qui reliquerunt: & ſi accuſandi ſunt qui pertimuerunt, magis etiam reprehendendi, qui ſe timere ſimularunt. Illud quidem certe noſtrum conſilium jure laudandum eſt, quod meos cives, & à me ſervatos, & me ſervare cupientes, ſpoliatos ducibus,ſervis armatis objici noluerim;declararíq; maluerim,quanta vis eſſe potuiſſet in conſenſu bonorum, ſi iis pro me ſtante pugnare licuiſſet, cum afflictu excitare potuiſſent: quorum quidem animum tu non perſpexiſti ſolum,cum de me ageres,ſed etiam confirmaſti, atq; tenuiſti. Qua in cauſa (non modo non negabo, ſed etiam ſemper & meminero, & prædicabo libenter) uſus es quibuſdam nobiliſſimis hominibus, fortioribus in me reſtituendo, quam fuerant iidem in tenendo. Qua in ſententia ſi conſtare voluiſſent, ſuam auctoritatem ſimul cum ſalute mea recuperaſſem. Recreatis enim bonis viri

viris consulatu tuo, & constantissimis atque optimis actionibus tuis excitatis, (Cn. Pompeio præsertim ad causam adjuncto, cum etiam Cæsar, rebus maximis gestis, singularibus ornatus & novis honoribus, ac judiciis senatus, ad auctoritatem ejus ordinis adjungeretur) nulli improbo civi locus ad remp. violandum esse potuisset. Sed attende, quæso, quæ sint consecuta. Primum illa furta mulierbrium religionum: qui non pluris fecerat Bonam deam, quam tres sorores, impunitatem est eorum sententiis assecutus, qui, cum tribunus pleb. pœnas à seditioso cive per bonos viros judicio persequi vellet, exemplum præclarissimum in posterum vindicandæ seditionis de repub. sustulerunt: iidemque postea non meum monumentum, (non enim illæ manubiæ meæ, sed operis locatio mea fuerat, monumentum vero senatus) hostili nomine, & cruentis inustum literis esse passi sunt. Qui me homines quod salvum esse voluerunt, est mihi gratissimum: sed vellem, non solum salutis meæ, quemadmodum medici, sed etiam, ut aliptæ, virium & coloris rationem habere voluissent. Nunc, ut Apelles Veneris caput, & summa pectoris politissima arte perfecit, reliquam partem corporis inchoatam reliquit: sic quidam homines in capite meo solum elaborarunt, reliquum corpus imperfectum ac rude reliquerunt. In quo ego spem fefelli non modo invidorum,

vidorum, ſed etiam inimicorum meorum: qui de uno acerrimo & fortiſſimo viro, meoque judicio, omnium magnitudine animi & conſtantia præſtantiſſimo, Q. Metello. L. F. quondam falſam opinionem acceperunt quem poſt reditum dictitant fracto animo & demiſſo fuiſſe. Eſt vero probandum; qui & ſumma voluntate ceſſerit, & egregia animi alacritate abfuerit, neque ſane redire curarit, eum ob id ipſum fractum fuiſſe animo, in quo cum omnes homines, tum M. illum Scaurum, ſingularem virum, conſtantia & gravitate ſuperaſſet. Sed, quod de illo acceperant, aut etiam ſuſpicabantur, de me idem cogitabant, abjectiore animo me futurum: cum reſp. majorem etiam mihi animum, quam unquam habuiſſem, daret; quæ jam declaraſſet, ſeſe non potuiſſe me uno cive carere, cumque Metellum unius tribuni pl. rogatio, me univerſa reſp. duce ſenatu, comitante Italia, promulgantibus omnibus, referente conſule, comitiis centuriatis, cunctis ordinibus hominibuſque incumbentibus, omnibus denique ſuis viribus recuperaſſet. Neque vero ego mihi poſtea quidquam aſſumpſi, neque hodie aſſumo, quod quemquam malevolentiſſimum jure poſſit offendere: tantum enitor, ut neque amicis, neque etiam alienioribus opera, conſilio, labore deſim. Hic meæ vitæ curſus offendit eos fortaſſe, qui ſplendo-

rem

rem & speciem hujus vitæ intuentur, solicitudinem autem & laborem perspicere non possunt. Illud vero non obscure queruntur in meis sententiis, quibus ornem Cæsarem, quasi desciverim à pristina causa. Ego autem cum illa sequor, quæ paulo ante proposui, tum hoc non in postremis, de quo cœperam exponere. Non offendes eundem bonorum sensum, Lentule, quem reliquisti: qui confirmatus consulatu nostro, nonnunquam postea interruptus & afflictus ante te consulem, recreatus abs te totus est; nunc ab iis, à quibus tuendus fuerat, derelictus: idque non solum fronte atque vultu (quibus simulatio facillime sustinetur) ii declarant, qui tum nostro illo statu optimates nominabantur, sed etiam sententia sæpe jam, tabellaque docuerunt. Itaque toto jam sapientium civium (qualem me & esse & numerari volo) & sententia & voluntas mutata esse debet. id enim jubet idem ille Plato, quem ego authorem vehementer sequor; Tantum contendere in republ. quantum probare tuis civibus possis: vim neque parenti neque patriæ afferre oportere. Atque hanc quidem ille causam sibi ait non attingendæ reipub. fuisse, quod, cum offendisset populum Athenlensem prope jam desipientem senectute, cumque eum nec persuadendo nec cogendo regi posse vidisset, cum persuaderi posse diffideret, cogi fas esse non arbitrare-

tur. Mea ratio fuit alia, quod neque desipiente populo, neque integra re mihi adconsulendum, capesseremne remp. implicatus tenebar: sed lætatus tamen sum, quod mihi liceret in eadem causa utilia, & cuivis bono recta defendere. Huc accessit commemoranda quædam & divina Cæsaris in me fratremque meum liberalitas: qui mihi, quascunque res gereret, tuendus esset, nunc in tanta felicitate tantisque victoriis, etiam si in nos non is esset qui est, tamen ornandus videretur. Sic enim te existimare velim, cum à vobis meæ salutis autoribus discesserim, neminem esse, cujus officiis me tam esse devinctum non solum confitear, sed etiam gaudeam. Quod quoniam tibi expositi, facilia sunt ea quæ à me de Vatinio & de Crasso requiris. Nam de Appio quod scribis, sicut de Cæsare, te non reprehendere, gaudeo tibi consilium probari meum. De Vatinio autem, primum reditus intercesserat in gratiam per Pompeium, statim ut ille prætor est factus, cum quidem ego ejus petitionem gravissimis in senatu sententiis oppugnassem; neque tam illius lædendi causa, quam defendendi atque ornandi Catonis: post autem Cæsaris, ut illum defenderem, mira contentio est consecuta. Cur autem laudarim, peto à te, ut id à me neve in hoc reo, neve in aliis requiras; ne tibi ego idem reponam cum veneris: tametsi possum

vel

vel absenti. Recordare enim, quibus laudationem ex ultimis terris miseris. nec hoc pertimueris. nam à me ipso laudantur & laudabuntur iidem. Sed tamen defendendi Vatinii fuit etiam ille stimulus, de quo in judicio, cum illum defenderem, dixi me facere quiddam quod in Eunucho parasitus suaderet militi:

Ubi nominabit Phædriam; tu Pamphilam.
Continuo, siquando illa dicet, Phædriam
Comessatum intromittamus; tu, Pamphilam
Cantatum provocemus. Si laudabit hæc
Illius formam; tu hujus contra. Denique
Par pro pari referto, quod eam mordeat.

Sic petivi à judicibus, ut quoniam quidam nobiles homines, & de me optime meriti, nimis amarent inimicum meum, meque inspectante sæpe eum in senatu modo severe seducerent, modo familiariter atque hilare amplexarentur; quoniamque illi haberent suum Publium, darent mihi ipsi alium Publium, in quo possem eorum animos mediocriter lacessitus leviter repungere. Neque solum dixi, sed etiam sæpe facio, diis hominibusque approbantibus. Habes de Vatinio: cognosce de Crasso. Ego cum mihi cum illo magna jam gratia esset, quod ejus omnes gravissimas injurias, communis concordiæ causa, voluntaria quadam oblivione contriveram, repentinam ejus defensionem Gabinii, quem proximis superioribus diebus acerrime

oppugnaſſet, tamen, ſi ſine ulla mea contumelia ſuſcepiſſet, tuliſſem: ſed cum me diſputantem, non laceſſentem, læſiſſet, exarſi, non ſolum præſenti, credo, iracundia, (nam ea tam vehemens fortaſſe non fuiſſet) ſed cum incluſum illud odium multarum ejus in me injuriarum, quod ego effudiſſe me omne arbitrabar, reſiduum tamen inſciente me fuiſſet, omne repente apparuit. Quo quidem tempore ipſo quidam homines, & iidem illi quos ſæpe nutu ſignificationeque appello, cum ſe maximum fructum cepiſſe dicerent ex libertate mea, meque tum denique ſibi eſſe viſum reipub. qualis fuiſſem, reſtitutum; cumque ea contentio mihi magnum etiam foris fructum tuliſſet, gaudere ſe dicebant, mihi & illum inimicum, & eos qui in eadem cauſa eſſent, nunquam amicos futuros. Quorum iniqui ſermones cum ad me per homines honeſtiſſimos perferrentur; cumque Pompeius ita contendiſſet, ut nihil unquam magis, ut cum Craſſo redirem in gratiam; Cæſarque per litteras maxima ſe moleſtia ex illa contentione affectum oſtenderet: habui non temporum ſolum rationem meorum, ſed etiam naturæ: Craſſuſque, ut quaſi teſtata populo R. eſſet noſtra gratia, pæne à meis laribus in provinciam eſt profectus. Nam quum mihi condixiſſet, cœnavit apud me in mei generi Craſſipedis hortis. Quamobrem ejus cauſam

(quod

(quod te ſcribis audiſſe) magna illius commendatione ſuſceptam, defendi in ſenatu, ſicut mea fides poſtulabat. Accepiſti, quibus rebus adductus, quamque rem cauſamque defenderim, quique meus in repub. ſit pro mea parte capeſſenda ſtatus. De quo ſic velim ſtatuas, me hæc eadem ſenſurum fuiſſe, ſi mihi integra omnia ac libera fuiſſent. Nam neque pugnandum arbitrarer contra tantas opes; neque delendum, etiam ſi id fieri poſſet, ſummorum civium principatum; neque permanendum in una ſententia, converſis rebus, ac bonorum voluntatibus immutatis: ſed temporibus aſſentiendum. Nunquam enim præſtantibus in repub. gubernanda viris laudata eſt in una ſententia perpetua permanſio. ſed ut in navigando tempeſtati obſequi artis eſt, etiamſi portum tenere non queas; cum vero id poſſis mutata velificatione aſſequi, ſtultum eſt eum tenere cum periculo curſum, quem cœperis, potius quam, eo commutato, quo velis tamen pervenire: ſic, cum omnibus nobis in adminiſtranda repub. propoſitum eſſe debeat (id quod à me ſæpiſſime dictum eſt) cum dignitate otium, Non idem ſemper dicere, ſed idem ſemper ſpectare debemus. Quamobrem, ut paulo ante poſui, ſi eſſent omnia mihi ſolutiſſima, tamen in repub. non alius eſſem, atque nunc ſum. Cum vero in hunc ſenſum & alliciar

beneficiis hominum, & compellar injuriis; facile patior ea me de repub. ſentire ac dicere, quæ maxime cum mihi, tum etiam reipub. rationibus putem conducere. Apertius autem hæc ago ac ſæpius, quod & Quintus frater meus legatus eſt Cæſaris, & nullum meum minimum dictum, non modo factum, pro Cæſare interceſſit, quod ille non ita illuſtri gratia exceperit, ut ego eum mihi devinctum putarem. Itaque ejus omni & gratia, quæ ſumma eſt, & opibus, quas intelligis eſſe maximas, ſic fruor ut meis. nec mihi aliter potuiſſe videor hominum perditorum de me conſilia frangere, niſi cum præſidiis iis, quæ ſemper habui, nunc etiam potentium benevolentiam conjunxiſſem. His ego conſiliis ſi te præſentem habuiſſem, (ut opinio mea fert) eſſem uſus eiſdem. Novi enim temperantiam & moderationem naturæ tuæ: novi animum tum mihi amiciſſimum, tum nulla in cæteros malevolentia ſuffuſum, contraque cum magnum & excelſum, tum etiam apertum & ſimplicem. Vidi ego quoſdam in te tales, quales tu eoſdem in me videre potuiſti. Quæ me moverunt, moviſſent eadem te profecto. Sed, quocunque tempore mihi poteſtas præſentis tui fuerit, tu eris omnium moderator conſiliorum meorum: tibi erit eidem, cui ſalus mea fuit, etiam dignitas curæ. Me quidem certe tuarum actionum, ſententiarum, voluntatum, rerum deni-

que

que omnium ſocium comitemque habebis: neque mihi in omni vita res tam erit ulla propoſita, quam ut quotidie vehementius te de me optime meritum eſſe lætere. Quod rogas, ut mea tibi ſcripta mittam, quæ poſt diſceſſum tuum ſcripſerim: ſunt orationes quædam, quas Menocrito dabo, neque ita multæ ut pertimeſcas. Scripſi etiam (nam etiam ab orationibus disjungo me fere, referoque ad manſuetiores Muſas, quæ me maxime, ſicut jam à prima adoleſcentia delectarunt) ſcripſi igitur Ariſtotelico more, quemadmodum quidem volui, tres libros in diſputatione ac dialogo, de Oratore: quos arbitror Lentulo tuo fore non inutiles; abhorrent enim à communibus præceptis, & omnem antiquorum, & Ariſtotelicam & Iſocraticam, rationem oratoriam complectuntur. Scripſi etiam verſibus tres libros de temporibus meis: quos jam pridem ad te miſiſſem, ſi eſſe edendos putaſſem. ſunt enim teſtes & erunt ſempiterni meritorum tuorum erga me, meæque in te pietatis. ſed, quia verebar, non eos qui ſe læſos arbitrarentur, (etenim id feci parce & molliter) ſed eos quos erat infinitum bene de me meritos omnes nominare. Quos tamen ipſos libros, ſi quem, cui recte committam, invenero, curabo ad te perferendos. Atque iſtam quidem partem vitæ conſuetudiniſque noſtræ totam ad te defero. quantum litteris,

quantum ſtudiis, veteribus noſtris delectationibus, conſequi poterimus, id omne ad arbitrium tuum, qui hæc ſemper amaſti, libentiſſime conferemus. Quæ ad me de tuis rebus domeſticis ſcribis, quæque mihi commendas, ea tantæ mihi curæ ſunt, ut me nolim admoneri, rogari vero ſine magno dolore vix poſſim. Quod de Quinti fratris negotio ſcribis, te priore æſtate, quod morbo impeditus in Ciliciam non tranſieris, conficere non potuiſſe, nunc autem omnia facturum ut conficias: id ſcito eſſe ejuſmodi, ut frater meus vere exiſtimet, adjuncto iſto fundo, patrimonium fore ſuum per te conſtitutum. Tu me de tuis rebus omnibus, & de Lentuli tui noſtrique ſtudiis & exercitationibus, velim quam familiariſſime certiorem & quam ſæpiſſime facias: exiſtimeſque neminem cuiquam neque cariorem, neque jucundiorem unquam fuiſſe, quam te mihi: idque me, non modo ut tu ſentias, ſed ut omnes gentes, etiam ut poſteritas omnis intelligat, eſſe facturum. Appius in ſermonibus antea dictitabat, poſtea dixit etiam in ſenatu palam, ſeſe, ſi licitum eſſet legem curiatam ferre, ſortiturum eſſe cum collega provinciam; ſi curiata lex non eſſet, ſeparaturum cum collega, tibique ſucceſſurum: legem curiatam conſuli ferri opus eſſe, neceſſe non eſſe: ſe, quoniam ex S C. provinciam haberet, lege Cornelia imperium habiturum, quoad in urbem

bem introiisset. Ego quid ad te tuorum quisque necessariorum scribat, nescio: varias esse opiniones intelligo. Sunt qui putent posse te non decedere, quod sine lege curiata tibi succedatur: sunt etiam qui, si decedas, à te relinqui posse qui provinciæ præsit. mihi non tam de jure certum est (quanquam ne id quidem valde dubium est) quam illud, ad tuam summam amplitudinem, dignitatem, liberalitatem, qua te scio libentissime solere frui, pertinere, te sine ulla mora provinciam successori concedere; præsertim cum sine suspicione tuæ cupiditatis non possis illius cupiditatem refutare. Ego utrumque puto meum esse, & quod sentiam, ostendere, & quod feceris defendere.

Scripta jam epistola superiore, accepi tuas literas de publicanis: quibus æquitatem tuam non potui non probare. felicitate autem, quod vellem, consequi potuisses, ne ejus ordinis, quem semper ornasti, rem aut voluntatem offenderes. Equidem non desinam tua decreta defendere. Sed nosti consuetudinem hominum: scis quam graviter inimici illi ipsi Q. Scævolæ fuerint. Tibi tamen sum autor, ut, quibus rebus possis, eum tibi ordinem aut reconcilies, aut mitiges. id etsi difficile est, tamen mihi videtur esse prudentiæ tuæ. Vale.

IIII. M. T. CICERO C. CURIONI S. D.

QUanquam me nomine negligentiæ ſuſpectum tibi eſſe doleo, tamen non tam mihi moleſtum fuit, accuſari abs te officium meum, quam jocundum requiri: præſertim cum, in quo accuſabar, culpa vacarem; in quo autem deſiderare te ſignificabas meas litteras, præ te ferres perſpectum mihi quidem, ſed tamen dulcem & optatum, amorem tuum. Equidem neminem prætermiſi, quem quidem ad te perventurum putarem, cui litteras non dederim. Etenim quis eſt tam in ſcribendo impiger, quam ego? A te vero bis terve ad ſummum, & eas perbreves accepi. Quare ſi iniquus es in me judex, condemnabo eodem ego te crimine: ſin me id facere noles, te mihi æquum præbere debebis. Sed de litteris hactenus. non enim vereor, ne non ſcribendo te expleam; præſertim ſi in eo genere ſtudium meum non adſpernabere. Ego, te abfuiſſe tam diu à nobis, & doleo, quod carui fructu jocundiſſimæ conſuetudinis tuæ; & lætor, quod abſens omnia cum maxima dignitate es conſecutus: quodque in omnibus tuis rebus, meis optatis fortuna reſpondit. Breve eſt quod me tibi præcipere meus incredibilis in te amor cogit. Tanta eſt exſpectatio vel animi, vel ingenii tui, ut ego te obſecrare obteſtarique non dubitem,

bitem, sic ad nos confirmatus revertare, ut, quam exspectationem tui concitasti, hanc sustinere ac tueri possis. Et, quoniam meam tuorum erga me meritorum memoriam nulla unquam delebit oblivio: te rogo ut memineris, quantæcunque tibi accessiones fient & fortunæ & dignitatis, eas te non potuisse consequi, nisi meis puer olim fidelissimis atque amantissimis consiliis paruisses. Quare hoc animo in nos esse debebis, ut ætas nostra jam ingravescens in amore atque in adolescentia conquiescat tua. Vale.

V. M. T. CICERO CURIONI S. D.

EPistolarum genera multa esse non ignoras: sed unum illud certissimum, cujus causa inventa res ipsa est, ut certiores faceremus absentes, si quid esset quod eos scire aut nostra, aut ipsorum interesset. Hujus generis literas à me profecto non exspectas. tuarum enim rerum domesticarum habes & scriptores & nuncios: in meis autem rebus nihil est sane novi. Reliqua sunt epistolarum genera duo, quæ me magnopere delectant: unum, familiare & jocosum; alterum, severum & grave. Utro me minus deceat uti, non intelligo. Jocerne tecum per literas? civem mehercule non puto esse qui temporibus his ridere possit. An gravius aliquid scribam? quid est quod possit graviter

à Ci-

à Cicerone ſcribi ad Curionem, niſi de re publica? atque in hoc genere hæc mea cauſa eſt, ut neque ea, quæ nunc ſentio, velim ſcribere. Quamobrem, quoniam mihi nullum ſcribendi argumentum relictum eſt, utar ea clauſula qua ſoleo, teque ad ſtudium ſummæ laudis cohortabor. Eſt enim tibi gravis adverſaria conſtituta & parata, incredibilis quædam exſpectatio: quam tu una re facillime vinces, ſi hoc ſtatueris, quarum laudum gloriam adamaris, quibus artibus eæ laudes comparantur, in iis eſſe elaborandum. In hanc ſententiam ſcriberem plura, niſi te tua ſponte ſatis incitatum eſſe conſiderem: & hoc quicquid attigi, non feci inflammandi tui cauſa, ſed teſtificandi amoris mei. Vale.

VI. M. T. CICERO CURIONI S. D.

NOndum erat auditum te ad Italiam adventare, cum Sext. Villium, Milonis mei familiarem, cum his ad te literis miſi: ſed tamen, cum appropinquare tuus adventus putaretur, & te jam ex Aſia Romam verſus profectum eſſe conſtaret, magnitudo rei fecit, ut non vereremur ne nimis cito mitteremus, cum has ad te quamprimum perferri literas magnopere vellemus. Ego, ſi mea in te eſſent officia ſolum, Curio, tanta, quanta magis à te ipſo prædicare, quam à me

pon-

ponderari solent, verecundius à te, si qua magna res mihi petenda esset, contenderem. Grave est enim homini prudenti, petere aliquid magnum ab eo, de quo se bene meritum putet; ne id quod petat, exigere magis quam rogare, & in mercedis potius quam beneficii loco numerare videatur. Sed quia tua in me, vel nota omnibus, vel ipsa novitate meorum temporum clarissima & maxima beneficia exstiterunt: Estque animi ingenui, cui multum debeas, eidem plurimum velle debere: non dubitavi id à te per literas petere quod mihi omnium esset maximum, maximeque necessarium. Neque enim sum veritus, ne sustinere tua in me vel innumerabilia beneficia non possem, cum præsertim considerem, nullam esse gratiam tantam, quam non vel capere animus meus in accipiendo, vel in remunerando cumulandoque illustrare possit. Ego omnia mea studia, omnem operam, curam, industriam, cogitationem, mentem denique omnem in Milonis consulatu fixi & locavi: statuique in eo me non officii solum fructum, sed etiam pietatis laudem debere quærere. Neque verò cuiquam salutem ac fortunas suas tantæ curæ fuisse unquam puto, quantæ mihi sit honos ejus; in quo omnia mea posita esse decrevi. Huic te unum tanto adjumento esse, si volueris, posse intelligo, ut nihil sit præterea nobis requi-

quirendum. Habemus hæc omnia; bonorum ſtudium conciliatum ex tribunatu, propter noſtram (ut ſpero te intelligere) cauſam; vulgi ac multitudinis, propter magnificentiam munerum, liberalitatemque naturæ; juventutis, & gratioſorum in ſuffragiis, propter ipſius excellentem in eo genere vel gratiam vel diligentiam; noſtram ſuffragationem ſi minus potentem, at probatam tamen & juſtam, & debitam, & propterea fortaſſe etiam gratioſam. Dux nobis & auctor opus eſt, & eorum ventorum quos propoſui, moderator quidam & quaſi gubernator. Qui ſi ex omnibus unus optandus eſſet, quem tecum conferre poſſemus non haberemus. Quamobrem ſi me memorem, ſi gratum, ſi bonum virum vel ex hoc ipſo quod tam vehementer de Milone laborem, exiſtimare potes; ſi dignum denique tuis beneficiis judicas; hoc à te peto, ut ſubvenias huic meæ ſolicitudini, ut huic meæ laudi, vel (ut verius dicam) prope ſaluti tuum ſtudium dices. De ipſo T. Annio tantum tibi polliceor, te majoris animi, gravitatis, conſtantiæ, benevolentiæ erga te, ſi complecti hominem volueris, habiturum eſſe neminem. Mihi vero tantum decoris, tantum dignitatis adjunxeris, ut eundem te facile agnoſcam fuiſſe in laude mea, qui fueris in ſalute. Ego, ni te videre ſcirem, cum hæc ad te ſcriberem, quantum officii ſuſti-

fuſtinerem, quantopere mihi eſſet in hac petitione Milonis omni non modo contentione, ſed etiam dimicatione elaborandum, plura ſcriberem. Nunc tibi omnem rem atque cauſam, meque totum commendo, atque trado: unum hoc ſic habeto; ſi à te hanc rem impetraro, me pene plus tibi, quam ipſi Miloni, debiturum; non enim mihi tam mea ſalus cura fuit, in qua præcipue ſum ab illo adjutus, quam pietas erit in referenda gratia jocunda. eam autem unius tui ſtudio me aſſequi poſſe confido. Vale.

VII. M. T. C. PROCOS. CURIONI TRIBUNO PLEB. S. D.

SEra gratulatio reprehendi non ſolet, præſertim ſi nulla negligentia prætermiſſa eſt. longe enim abſum: audio ſero. Sed & tibi gratulor, &, ut ſempiternæ laudi tibi ſit iſte tribunatus, exopto: teque hortor, ut omnia gubernes & moderere prudentia tua; ne te auferant aliorum conſilia. Nemo eſt qui ſapientius tibi ſuadere poſſit te ipſo. nunquam labere, ſi te audies. Non ſcribo hoc temere. cui ſcribam, video. novi animum, novi conſilium tuum. non vereor ne quid timide, ne quid ſtulte facias, ſi ea defendes quæ ipſe recta eſſe ſenties. Quod in id reipub. tempus non incideris; ſed veneris (judicio enim tuo, non caſu, in ipſum diſcrimen rerum contuliſti tribunatum tuum) profecto vides quanta

vis

vis in repub. temporum ſit, quanta varietas rerum, quam incerti exitus, quam flexibiles hominum voluntates: quid inſidiarum, quid vanitatis in vita, non dubito quin cogites. Sed, amabo te, cura & cogita, nihil novi, ſed illud idem quod initio ſcripſi, tecum loquere; te adhibe in conſilium; te audi; tibi obtempera. Alteri qui melius dare conſilium poſſit quam tu, non facile inveniri poteſt: tibi vero ipſi certe nemo melius dabit. Dii immortales, cur ego non adſum vel ſpectator laudum tuarum, vel particeps, vel ſocius, vel miniſter conſiliorum? tametſi hoc minime tibi deeſt: ſed tamen efficeret magnitudo & vis amoris mei, conſilio te ut poſſem juvare. Scribam ad te plura alias. paucis enim diebus eram miſſurus domeſticos tabellarios: ut, quoniam ſane feliciter & ex mea ſententia remp. geſſimus, unis literis totius æſtatis res geſtas ad ſenatum perſcriberem. De ſacerdotio tuo quantam curam adhibuerim, quamque difficili in re atque cauſa, cognoſces ex iis literis, quas Thraſoni liberto tuo dedi. Te, mi Curio, pro tua incredibili in me benevolentia, meaque item in te ſingulari, rogo atque oro, ne patiare mihi quidquam ad hanc provincialem moleſtiam temporis prorogari. præſens tecum egi, cum te tribunum plebis iſto anno fore non putarem; itemque petivi ſæpius per literas: ſed tum quaſi à ſenatore nobiliſſimo, & adoleſcente gratioſiſſimo, nunc

nunc à tribuno pleb. & à Curione tribuno, non ut decernatur aliquid novi, (quod solet esse difficilius) sed ut ne quid novi decernatur; & ut S C. & leges defendas, eaque mihi conditio maneat, qua profectus sum. Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

VIII. M. COELIUS M. T. CICERONI S. D.

EXanimatus sum tuis literis, quibus te nihil nisi triste cogitare ostendisti: neque id, quid esset, perscripsisti: neque non tamen, quale esset quod cogitares, aperuisti. has ad te illico literas scripsi. Per fortunas tuas, Cicero, per liberos te oro & obsecro, ne quid gravius de salute & incolumitate tua consulas. nam deos hominesque, amicitiamque nostram testificor, me neque temere tibi prædixisse, neque temere monuisse: sed, postquam Cæsarem convenerim, sententiamque ejus, qualis futura esset parta victoria, cognoverim, te certiorem fecisse. Si existimas eandem rationem fore Cæsari in dimittendis adversariis & conditionibus ferendis, erras; nihil nisi atrox & sævum cogitat, atque etiam loquitur. iratus senatui exiit: his intercessionibus plane incitatus est. non mehercule erit deprecationi locus. Quare, si tibi tu, si filius unicus, si domus, si spes tuæ reliquæ tibi caræ sunt, si aliquid apud te nos, si vir

vir optimus gener tuus valet, (quorum fortunas non debes velle conturbare) ſequere eam cauſam in cujus victoria ſalus noſtra eſt, ne aut odiſſe aut relinquere cogamur, aut impiam cupiditatem contra ſalutem tuam habeamus. Denique illud cogita, quod offenſæ fuerit, in iſta cunctatione te prius ſubiiſſe. nunc te contra victorem facere, quem dubiis reb. lædere noluiſti, & ad eos fugatos accedere, quos reſiſtentes ſequi nolueris, ſummæ ſtultitiæ eſt. Vide ne, dum pudet te parum optimatem eſſe, parum diligenter, quid optimum ſit, eligas. Quod ſi totum tibi perſuadere non poſſum; ſaltem, dum, quid de Hiſpaniis agamus, ſcitur, exſpecta: quas tibi nuncio adventu Cæſaris fore noſtras. Quam iſti ſpem habeant amiſſis Hiſpaniis, neſcio. Quod porro tuum conſilium ſit ad deſperatos accedere, non medius fidius reperio. Hoc, quod tu non dicendo, mihi ſignificaſti, Cæſar audierat: ac ſimulatque ave mihi dixit, ſtatim, quid de te audiſſet, expoſuit. Negavi me ſcire: ſed tamen ab eo petii ut ad te literas mitteret, quibus maxime ad remanendum commoveri poſſes. Me ſecum in Hiſpaniam ducit. Nam, niſi ita faceret, ego prius quam ad urbem accederem, ubicunque eſſes, ad te percurriſſem, & hoc à te præſens contendiſſem, atque omni vi te retinuiſſem. Etiam atque etiam, mi Cicero, cogita, ne te tuoſque omneis funditus

ditus evertas; ne te sciens prudensque eo demittas unde exitum vides nullum esse. Quod si te aut voces optimatum commovent, aut nonnullorum hominum insolentiam & jactationem ferre non potes, eligas, censeo, aliquod oppidum vacuum à bello, dum hæc decernuntur, quæ jam erunt confecta. Id si feceris, & ego te sapienter fecisse judicabo, & Cæsarem non offendes. Vale.

IX. M. T. C. COELIO ÆDILI CUR. S. D.

MAgno dolore me affecissent tuæ literæ, nisi jam & ratio ipsa depulisset omnes molestias, & diuturna desperatione rerum obduruisset animus ad dolorem novum: sed tamen, quare acciderit ut ex meis superioribus literis id suspicarere quod scribis, nescio. Quid enim fuit in illis, præter querelam temporum, quæ non animum meum magis solicitum haberent, quam tuum? nam non eam cognovi aciem ingenii tui, quod ipse videam, te id ut non putem videre. Illud miror, adduci potuisse te, qui me penitus nosse deberes, ut me existimares aut tam improvidum, qui ab excitata fortuna ad inclinatam & prope jacentem desciscerem; aut tam inconstantē, ut collectam gratiam florentissimi hominis effunderem, à meq; ipse deficerem, &, quod initio semperque fugi, civili bello interessem. Quod est igitur meum triste consilium?

silium? ut discederem fortasse in aliquas solitudines. Nosti enim non modo stomachi mei, cujus tu similem quondam habebas, sed etiam oculorum in hominum insolentium indignitate fastidium. Accedit etiam molesta hæc pompa lictorum meorum, nomenque imperii, quo appellor. eo si onere carerem, quamvis parvis Italiæ latebris contentus essem. Sed incurrit hæc nostra laurus non solum in oculos, sed jam etiam in oculas malevolorum. Quod cum ita esset, nihil tamen unquam de profectione, nisi vobis approbantibus cogitavi. Sed mea prædiola tibi nota sunt: in his mihi necesse est esse, ne amicis molestus sim. Quod autem in maritimis facillime sum, moveo nonnullis suspicionem, velle me navigare: quod tamen fortasse non nollem, si possem ad otium. Nam ad bellum quidem, qui convenit? præsertim contra eum cui spero me satisfeciſſe; ab eo, cui tamen satisfieri nullo modo potest. Deinde sententiam meam tu facillime perspicere potuisti jam ab illo tempore, cum in Cumanum mihi obviam venisti, non enim te celavi: sed nonne tum providisti quā abhorrerē ab urbe relinquenda? quod cum audissem, nonne tibi affirmavi, quidvis me potius perpessurum, quā ex Italia ad bellum civile exiturum? Quid ergo accidit cur consilium mutarem? nonne omnia potius, ut in sententia permanerem? Credas hoc mihi velim, (quod puto te existimare) ex his

his miseriis nihil aliud me quærere, nisi ut homines aliquando intelligant, me nihil maluisse quam pacem: ea desperata, nihil tam fugisse quam arma civilia. Hujus me constantiæ puto fore ut nunquam pœniteat. Etenim memini in hoc genere gloriari solitum esse familiarem nostrum Q. Hortensium, quod nunquam bello civili interfuisset. Hoc nostra laus erit illustrior, quod illi tribuebatur ignaviæ: de nobis id existimari posse non arbitror. Nec me ista terrent, quæ mihi à te ad timorem fidissime atque amantissime proponuntur. Nulla est enim acerbitas, quæ non omnibus, hac orbis terrarum perturbatione, impendere videatur: quam quidem ego à rep. meis privatis & domesticis incommodis libentissime, vel ipsis istis, quæ tu me mones ut caveam, redemissem. Filio meo, quem tibi carum esse gaudeo, si erit ulla respublica, satis amplum patrimonium relinquam memoriam nominis mei: sin autem nulla erit, nihil accidet ei separatim à reliquis civibus. Nam quod rogas ut respiciam generū meum, adolescentem optimum mihique carissimum: an dubitas, cum scias quanti cum illum, tum vero Tulliam meam faciam, quin ea me cura vehementissime solicitet? & eo magis, quod in communibus miseriis hac tantum oblectabar specula, Dolabellam meum, vel potius nostrum, fore ab iis molestiis, quas liberalitate sua contraxerat, liberum. velim

quæras,

quæras, quos ille dies ſuſtinuerit, in urbe dum fuit, quam acerbos ſibi, quam mihi ipſi ſocero non honeſtos. Itaque neque ego hunc Hiſpanienſem caſum expecto, de quo mihi exploratum eſt ita eſſe ut tu ſcribis: nec quicquam aſtute cogito. Si quando erit civitas, erit profecto nobis locus: ſin autem non erit, in eaſdem ſolitudines tu ipſe (ut arbitror) venies, in quibus nos conſediſſe audies. Sed ego fortaſſe vaticinor, & hæc omnia meliores habebunt exitus. Recordor enim deſperationes eorum qui ſenes erant adoleſcente me. eos ego fortaſſe nunc imitor, & utor ætatis vitio. Velim ita ſit: ſed tamen, togam prætextam texi Oppio, puto te audiſſe. Nam Curtius noſter dibaphum cogitat: ſed eum infector moratur. Hæc aſperſi, ut ſcires, me tamen in ſtomacho ſolere ridere. De Dolabella quod ſcripſi, ſuadeo videas; tamquam ſi res tua agatur. Extremum illud erit: nos nihil turbulenter, nihil temere faciemus. Te tamen oramus, quibuſcunque erimus in terris, ut nos liberoſque noſtros ita tueare, ut amicitia noſtra & tua fides poſtulabit. Vale.

X. M. T. CICERO APPIO PULCHRO IMP. S. D.

SI ipſa reſp. tibi narrare poſſet quomodo ſeſe haberet, non facilius ex ea cognoſcere poſſes, quam ex liberto tuo Phania: ita eſt homo

homo non modo prudens, verum etiam, quod vidi, curiosus. Quapropter ille tibi omnia explanabit. id enim mihi & ad brevitatem est aptius, & ad reliquas res providentius. De mea autem benevolentia erga te, etsi potes ex eodem Phania cognoscere, tamen videntur etiam aliquæ meæ partes. Sic enim tibi persuade, carissimum te mihi esse, cum propter multas suavitates ingenii, officii, humanitatis tuæ; tum quod ex literis tuis, & ex multorum sermonibus intelligo, omnia, quæ à me profecta sunt in te, tibi accidisse gratissima. Quod quum ita sit, perficiam profecto ut longi temporis usuram, qua caruimus, intermissa nostra consuetudine & gratia, crebritate & magnitudine officiorum meorum sarciam. idque me, quoniam tu ita vis, puto non invita Minerva esse facturum: quam quidem ego si forte de tuis sumpsero, non solum Pallada, sed etiam Appiada nominabo. Cilix, libertus tuus, antea mihi minus fuit notus: sed, ut mihi reddidit à te litteras, plenas & amoris & officii, mirifice ipse suo sermone subsecutus est humanitatem litterarum tuarum. Jocunda mihi ejus oratio fuit, cum de animo tuo, cum de sermonibus quos de me haberes quotidie, mihi narraret. Quid quæris? biduo factus est mihi familiaris, ita tamen, ut Phaniam valde sim desideraturus: quem cum Romam

mam remittes (quod ut putabamus, celeriter eras facturus) omnibus ei de rebus, quas agi, quas curari à me voles, mandata des velim. L. Valerium jurisconsultum valde tibi commendo, sed ita etiam si non est jurisconsultus. melius enim ei cavere volo quam ipse aliis solet. Valde hominem diligo. est ex meis domesticis atque intimis familiaribus. Omnino tibi agit gratias: sed idem scribit, meas literas maximum apud te pondus habituras. id eum ne fallat, te etiam atque etiam rogo. Vale.

XI. M. T. C. APP. PULCHRO IMP. S. D.

QUasi divinarem, tali in officio fore mihi aliquando expetendum studium tuum: sic, cum de tuis rebus gestis agebatur, inserviebam honori tuo. Dicam tamen vere; plus quam acceperas reddidisti. Quis enim ad me non perscripsit, te non solum autoritate orationis, sententia tua, quibus ego à tali viro contentus eram, sed etiam opera, consilio, domum veniendo, conveniendis meis nullum onus officii cuiquam reliquum feciſſe? Hæc mihi ampliora multo sunt, quam illa ipsa propter quæ hæc laborantur. Insignia n. virtutis multi etiam sine virtute assecuti sunt: talium virorū tanta studia assequi sola virtus potest. Itaq; mihi propono fructum amicitiæ nostræ ipsam amicitiam, qua nihil est uberius, præsertim in iis studiis,

studiis, quibus uterque nostrum devinctus est. nam tibi me profiteor & in repub. socium, de qua idem sentimus, & in quotidiana vita conjunctum cum iis artibus studiisque quæ colimus. Velim ita fortuna tulisset, ut quanti ego omnes tuos facio, tanti tu meos facere posses: quod tamen ipsum nescio qua permotus animi divinatione, non despero. sed hoc nihil ad te: nostrum est onus. Illud velim sic habeas, quod intelliges hac re novata, additum potius aliquid ad meum erga te studium, cui nihil videbatur addi posse, quam quicquam esse detractum. Cum hæc scribebam, censorem jam te esse sperabam: eo brevior est epistola, &, ut adversus magistrum morum, modestior. Vale.

XII. M. T. CICERO SULPITIO S. D.

VEhementer te esse solicitum, & in communibus miseriis præcipuo quodam dolore angi, multi ad nos quotidie deferunt. quod quanquam minime miror, & meum quodammodo agnosco; doleo tamen, te, sapientia præditum prope singulari, non tuis bonis delectari potius quam alienis malis laborare. Me quidem, etsi nemini concedo, qui majorem ex pernicie & peste reipub. molestiam traxerit: tamen multa jam consolantur, maximeque conscientia con-

filiorum meorum. Multo enim ante, tanquam ex aliqua ſpecula, proſpexi tempeſtatem futuram: neque id ſolum mea ſponte, ſed multo etiam magis monente & denunciante te. Etſi enim abfui magnam partem conſulatus tui: tamen & abſens cognoſcebam, quæ eſſet tua in hoc peſtifero bello cavendo & prædicendo ſententia: & ipſe affui primis temporibus tui conſulatus, cum accuratiſſime monuiſti ſenatum, collectis omnibus bellis civilibus, ut & illa timerent, quæ meminiſſent; & icirent, cum ſuperiores, nullo tali exemplo antea in repub. cognito, tam crudeles fuiſſent, qui cunque poſtea rempub. oppreſſiſſet armis, multo intolerabiliorem futurum. Nam quod exemplo fit, id etiam jure fieri putant; & aliquid atque adeo multa addunt & afferunt de ſuo. Quare meminiſſe debes, eos qui autoritatem & conſilium tuum non ſunt ſecuti, ſua ſtultitia occidiſſe, cum tua prudentia ſalvi eſſe potuiſſent. Dices, Quid me iſta res conſolatur in tantis tenebris & quaſi parietinis reipublicæ? Eſt omnino vix conſolabilis dolor; tanta eſt omnium rerum amiſſio, & deſperatio recuperandi: ſed tamen & Cæſar ipſe ita de te judicat, & omnes cives ſic exiſtimant, quaſi lumen aliquod, extinctis cæteris, elucere ſanctitatem & prudentiam & dignitatem tuam. Hæc tibi ad levandas moleſtias magna

na esse debent. Quod autem à tuis abes, id eo levius ferendum est, quod eodem tempore à multis ac magnis molestiis abes: quas ad te omnes perscriberem, nisi vererer ne ea cognosceres absens, quæ quia non vides, mihi videris meliore esse conditione quam nos qui videmus. Hactenus existimo nostram consolationem recte adhibitam esse, quoad certior ab homine amicissimo fieres iis de rebus, quibus levari possent molestiæ tuæ. Reliqua sunt in te ipso neque mihi ignota nec minima solatia, &, ut quidem ego sentio, multo maxima: quæ ego ipse experiens quotidie sic probo, ut ea mihi salutem afferre videantur. Te autem ab initio ætatis, memoria teneo, summe omnium doctrinarum studiosum fuisse, omniaque, quæ à sapientissimis ad bene vivendum tradita essent, summo studio curaque didicisse: quæ quidem, vel optimis rebus, & usui & delectationi esse possent: his vero temporibus habemus aliud nihil in quo acquiescamus. Nihil faciam insolenter: nec te, tali vel scientiâ vel natura præditum, hortabor ut ad eas te referas artes, quibus à primis temporibus ætatis studium tuum dedisti. tantum dicam (quod te spero approbaturum) me, posteaquam illi arti cui studueram, nihil esse loci neque in curia neque in foro viderim, omnem meam curam atque operam ad philosophiam contulisse.

Tuæ ſcientiæ excellenti ac ſingulari non multo plus quam noſtræ relictum eſt loci. Quare non equidem te moneo: ſed mihi ita perſuaſi, te quoque in iiſdem verſari rebus, quæ etiamſi minus prodeſſent, animum tamen à ſolicitudine abducerent. Servius quidem tuus, in omnibus ingenuis artibus, inprimiſque in hac in qua ego me ſcripſi acquieſcere, ita verſatur, ut excellat: à me vero ſic diligitur, ut tibi uni concedam, præterea nemini: mihique ab eo gratia refertur. in quo ille exiſtimat, quod facile appareat, cum me colat & obſervet, tibi quoque in eo ſe facere gratiſſimum. Vale.

XIII. SULPITIUS CICERONI S. D.

POſteaquam mihi renunciatum eſt de obitu Tulliæ filiæ tuæ; ſane quam, pro eo ac debui, graviter moleſteque tuli, communemque eam calamitatem exiſtimavi: qui ſi iſthic adfuiſſem, neque tibi defuiſſem, coramque meum dolorem tibi declaraſſem. Etſi genus hoc conſolationis miſerum atque acerbum eſt; propterea quia per quos id fieri debet, propinquos ac familiares, ipſi pari moleſtia afficiuntur, neque ſine lacrymis multis id conari queunt; ut magis ipſi videantur aliorum conſolatione indigere, quam aliis poſſe ſuum officium præſtare: tamen quæ in præſentia mihi in mentem venerunt,

nerunt, decrevi brevi ad te perscribere: non quod ea te fugere existimem, sed quod forsitan dolore impeditus minus ea perspicias. Quid est quod tantopere te commoveat tuus dolor intestinus? cogita, quemadmodum adhuc fortuna nobiscum egerit: ea nobis erepta esse, quæ hominibus non minus quam liberi cara esse debent, patriam, honestatem, dignitatem, honores omnes. hoc uno incommodo addito, quid ad dolorem adjungi potuit? aut qui non in illis rebus exercitatus animus callere jam debet, atque omnia minoris æstimare? An illius vices (credo) doles, quoties in eam cogitationem necesse est & tu veneris, ut & nos sæpe incidimus, hisce temporibus non pessime cum iis esse actum, quibus sine dolore licitum est mortem cum vita commutare? Quid autem fuit quod illam hoc tempore ad vivendum magnopere invitare posset? quæ res, quæ spes, quod animi solatium? ut cum aliquo adolescente primario conjuncta ætatem ageret? Licitum est tibi (credo) pro tua dignitate ex hac juventute generum deligere, cujus fidei liberos tuos te tuto committere putares. An ut ea liberos ex sese pareret, quos cum florentes videret, lætaretur? qui rem à parente traditam per se tenere possent, honores ordinatim petituri essent in republica, in amicorum negotiis liberalitate sua uterentur?

tur? quid horum fuit, quod non prius, quam datum, ademptum sit? At vero malum est liberos amittere. Malum, nisi hoc pejus sit, hæc sufferre & perpeti. Quæ res mihi non mediocrem consolationem attulit, volo tibi commemorare, si forte eadem res tibi minuere dolorem possit. Ex Asia rediens, cum ab Ægina Megaram versus navigarem, cœpi regiones circumcirca prospicere. Post me erat Ægina, ante Megara, dextra Piræus, sinistra Corinthus: quæ oppida quodam tempore florentissima fuerunt, nunc prostrata & diruta ante oculos jacent. Cœpi egomet mecum sic cogitare, Hem, nos homunculi indignamur, siquis nostrum interiit aut occisus est, quorum vita brevior esse debet: cum uno loco tot oppidorum cadavera projecta jaceant. visne tu te, servi, cohibere, & meminisse hominem te esse natum? Crede mihi, cogitatione ea non mediocriter sum confirmatus. Hoc idem, si tibi videtur, fac ante oculos tibi proponas. Modo, uno tempore tot viri clarissimi interierunt: de imperio præterea tanta diminutio facta est: omnes provinciæ conquassatæ sunt: in unius mulierculæ animula si jactura facta est, tantopere commoveris? quæ si hoc tempore non suum diem obiisset, paucis post annis tamen ei moriendum fuit, quoniam homo nata fuerat. Etiam tu ab hisce rebus animum ac

cogi-

cogitationem tuam avoca; atque ea potius reminiscere, quæ digna tua persona sunt; illam quamdiu ei opus fuerit, vixisse; una cum republica fuisse; te patrem tuum, prætorem, consulem, augurem vidisse; adolescentibus primariis nuptam fuisse; omnibus bonis prope perfunctam esse; cum respublica occideret, vita excessisse. Quid est quod tu, aut illa, cum fortuna hoc nomine queri possitis? Denique noli te oblivisci Ciceronem esse, & eum qui aliis consueveris præcipere & dare consilium: neque imitati malos medicos, qui in alienis morbis profitentur se tenere medicinæ scientiam, ipsi se curare non possunt: sed potius quæ aliis præcipere soles, ea tute tibi subjice, atque apud animum propone. Nullus dolor est, quem non longinquitas temporis minuat atque molliat; hoc te expectare tempus, tibi turpe est, ac non ei rei sapientia tua te occurrere. Quod si quis etiam inferis sensus est, qui illius amor in te fuit, pietasque in omnes suos, hoc certe illa te facere non vult. Da hoc illi mortuæ: da cæteris amicis & familiaribus, qui tuo dolore mœrent: da patriæ, ut si qua in re opus sit, opera & consilio tuo uti possit. Denique quoniam in eam fortunam devenimus, ut etiam huic rei nobis serviendum sit; noli committere ut quisquam te putet non tam filiam, quam rei-

publicæ tempora & aliorum victoriam lugere. Plura me ad te de hac re scribere pudet, ne videar prudentiæ tuæ diffidere. Quare, si hoc unum proposuero, finem faciam scribendi. Vidimus aliquoties secundam pulcherrime te ferre fortunam, magnamque ex ea re te laudem adipisci: fac aliquando intelligamus, adversam quoque te æque ferre posse, neque id majus quam debeat tibi onus videri; ne ex omnibus virtutibus hæc una tibi videatur deesse. Quod ad me attinet, cum te tranquilliore esse animo cognovero, de his rebus quæ hic geruntur, quemadmodumque se provincia habeat, certiorem faciam. Vale.

XIV. M. T. CICERO SULPITIO S. D.

EGo vero, Servi, vellem, ut scribis, in meo gravissimo casu adfuisses. quantum enim præsens me adjuvare potueris & consolando & prope æque dolendo, facile ex eo intelligo, quod literis tuis lectis aliquantulum acquievi. nam & ea scripsisti quæ levare luctum possent: & in me consolando, non mediocrem ipse animi dolorem adhibuisti. Servius tamen tuus, omnibus officiis quæ illi tempori tribui potuerunt, declaravit & quanti ipse me faceret, & quam suum talem erga me animum tibi gratum putaret fore, cujus officia jocundiora scilicet sæpe mihi

mihi fuerunt, nunquam tamen grationa-
Me autem non ratio tua solum, & societas
pæne ægritudinis, sed etiam autoritas con-
solatur. Turpe enim esse existimo, me non
ita ferre casum meum, ut tu, tali sapientia
præditus, ferendum putas. sed opprimor
interdum, & vix resisto dolori, quod ea me
solatia deficiunt, quæ cæteris, quorum mi-
hi exempla propono, similia in fortuna non
defuerunt. Nam & Q. Maximus, qui filium
consularem, clarum virum, & magnis rebus
gestis, amisit, & L. Paulus, qui duos sep-
tem diebus, & vester Gallus, & M. Ca-
to, qui summo ingenio, summa virtute fi-
lium perdidit, iis temporibus fuerunt, ut
eorum luctum ipsorum dignitas consolare-
tur ea, quam ex republica consequeban-
tur. Mihi autem, amissis ornamentis iis
quæ ipse commemoras, quæque eram ma-
ximis laboribus adeptus, unum manebat
illud solatium quod ereptum est. Non a-
micorum negotiis, non reipublicæ pro-
curatione, impediebantur cogitationes
meæ: nihil in foro agere libebat: adspicere
curiam non poteram. existimabam, id quod
erat, omnes me & industriæ meæ fructus
& fortunæ perdidisse. Sed cum cogita-
rem hæc mihi tecum & cum quibusdam a-
liis esse communia, & cum frangerem jam
ipse me, cogeremque illa ferre toleranter,
habebam quo confugerem, ubi conquiesce-

rem, cujus in ſermone & ſuavitate omnes curas doloreſque deponerem. Nunc autem hoc tam gravi vulnere etiam illa quæ conſenuiſſe videbantur, recrudeſcunt. Non enim, ut tum me à repub. mœſtum domus accipiebat, quæ levaret; ſic nunc, domo mœrens, ad rempub. confugere poſſum, ut in ejus bonis acquieſcam. Itaque & domo abſum & foro: quod nec eum dolorem, quem è repub. capio, domus jam conſolari poteſt, nec domeſticum reſpub. Quo magis te exſpecto, teque videre quamprimum cupio. Major mihi levatio afferri nulla poteſt, quam conjunctio conſuetudinis ſermonumque noſtrorum. quanquam ſperabam tuum adventum, (ſic enim audiebam) appropinquare. Ego autem cum multis de cauſis te exopto quamprimum videre, tum etiam ut ante commentemur inter nos, qua ratione nobis traducendum ſit hoc tempus, quod eſt totum ad unius voluntatem accommodandum, & prudentis, & liberalis, & (ut perſpexiſſe mihi videor) hec à me alieni, & tibi amiciſſimi. Quod cum ita ſit, magnæ tamen eſt deliberationis, quæ ratio ſit ineunda nobis, non agendi aliquid, ſed illius conceſſu & beneficio quieſcendi. Vale.

XV. M. T.

XV. M. T. CICERO M. MARCELLO S. D.

Etsi eo te adhuc consilio usum intelligo, ut id reprehendere non audeam (non quin ab eo ipse dissentiam, sed quod ea te sapientia esse judicem, ut meum consilium non anteponam tuo) tamen & amicitiæ nostræ vetustas, & tua summa erga me benevolentia, quæ mihi jam à pueritia tua cognita est, me hortata est ut ea scriberem ad te, quæ & saluti tuæ conducere arbitrarer, & non aliena esse ducerem à dignitate. Ego cum te esse, qui horum malorum initia multo ante videris, consulatum magnificentissime atque optime gesseris, præclare memini: sed idem etiam illa vidi, neque te consilium civilis belli ita gerendi, neque copias Cn. Pompeii, nec genus exercitus, probare, semperque summe diffidere. qua in sententia me quoque fuisse, memoria tenere te arbitror. Itaque neque tu multum interfuisti rebus gerendis, & ego id semper egi ne interessem. Non enim iis rebus pugnabamus, quibus valere poteramus, consilio, autoritate, causa, quæ erant in nobis superiora; sed lacertis & viribus, quibus pares non eramus. Victi sumus igitur, aut, si vinci dignitas non potest, fracti certe & abjecti. In quo tuum consilium nemo potest non maxime laudare, quod cum spe vincendi simul abjecisti cer-

certandi etiam cupiditatem, oſtendiſtique ſapientem & bonum civem initia belli civilis invitum ſuſcipere, extrema non libenter perſequi. Qui non idem conſilium quod tu ſecuti ſunt, eos video in duo genera eſſe diſtractos: aut enim renovare bellum conati ſunt, hique in Africam ſe contulerunt; aut, quemadmodum nos, victori ſeſe crediderunt. Medium quoddam tuum conſilium fuit, qui hoc fortaſſe humilis animi duceres, illud pertinacis. Fateor à pleriſque, vel dicam ab omnibus, ſapiens tuum conſilium, à multis etiam magni ac fortis animi judicatum. ſed habet iſta ratio (ut mihi quidem videtur) quendam modum: præſertim cum tibi nihil deeſſe arbitrer ad tuas fortunas omnes obtinendas, præter voluntatem. Sic enim intellexi, nihil illud eſſe, quod dubitationem afferret, ei penes quem eſt poteſtas, niſi quod vereretur ne tu illud beneficium, omnino non putares. De quo quid ſentiam, nihil attinet dicere, cum appareat ipſe quid fecerim. Sed tamen, ſi jam ita conſtituiſſes, ut abeſſe perpetuo malles, quam ea, quæ nolles, videre: tamen id cogitare deberes, ubicunque eſſes, te fore in ejus ipſius quem fugeres, poteſtate, qui ſi facile paſſurus eſſet te, carentem patria & fortunis tuis, quiete & libere vivere; cogitandum tibi tamen eſſet, Romæne & domi tuæ, cujuſmodi res eſſet, an Mitylenis aut Rhodi malles vivere. Sed cum ita late pateat,

teat ejus potestas quem veremur, ut terrarum orbem complexa sit: nonne mavis sine periculo domi tuæ esse, quam cum periculo alienæ? Equidem, etiam si oppetenda mors esset, domi atque in patria mallem, quam in externis atque alienis locis. Hoc idem omnes, qui te diligunt, sentiunt, quorum est magna, pro tuis maximis clarissimisque virtutibus, multitudo. Habemus etiam rationem rei familiaris tuæ, quam dissipari nolumus. Nam etsi nullam potest accipere injuriam, quæ futura perpetua sit, propterea quod neque is qui tenet rempub. pateretur: neq; ipsa respub. tamen impetum prædonum in tuas fortunas fieri nolo. ii autem qui essent, auderem scribere, nisi te intelligere confiderem. Hic pro te unius solicitudines, unius etiam multæ & assiduæ lacrymæ C. Marcelli fratris optimi deprecantur. Nos cura & dolore proximi sumus, precibus tardiores, quod jus adeundi, cum ipsi, deprecatore egueremus, non habemus. gratia tantum possumus, quantum victi. sed tamen consilio, studio, Marcello non desumus: à tuis reliquis non adhibemur; ad omnia parati sumus. Vale.

XVI. M. T. CICERO MARCELLO S.D.

NEque monere te audeo, præstanti prudentia virum, neq; confirmare, maximi animi hominem virumque fortissimum; consolari

solari vero nullo modo. Nam si ea quæ acciderunt, ita fers, ut audio, gratulari magis virtuti debeo, quam consolari dolorem tuum: sin te tanta mala reipublicæ frangunt, non ita abundo ingenio ut te consoler, quum ipse me non possim. Reliquum est igitur ut tibi me in omni re eum præbeam præstemque, ut ad omnia quæ tui velint, ita adsim præsto, ut me non solum omnia debere tua causa, quæ possum, sed ea quoque quæ non possum, putent. Illud tamen vel tu me monuisse vel censuisse puta, vel propter benevolentiam tacere non potuisse, ut, quod ego facio, tu quoque animum inducas, si sit aliqua respublica, in ea te esse oportere judicio omnium reque principem, necessitate cedentem tempori; sin autem nulla sit, hunc tamen aptissimum esse etiam ad exulandum locum. Si enim libertatem sequimur, qui locus hoc dominatu vacat? sin qualemcunque locum, quis est domestica sede jucundior? Sed (mihi crede) etiam is qui omnia tenet, favet ingeniis: nobilitatem vero & dignitatem hominum quantum ei res & ipsius causa concedit, amplectitur. Sed plura quam statueram. Redeo ergo ad unum illud, me tuum fore cum tuis, si modo erunt tui: sin minus, me certe in omnibus rebus satis nostræ conjunctioni amorique facturum. Vale.

XVII. M. T. C.

XVII. M. T. C. MARCELLO S. D.

ETsi perpaucis ante diebus dederam Q. Mucio literas ad te pluribus verbis scriptas, quibus declaraveram, quo te animo censerem esse oportere, & quid tibi faciendum arbitrarer: tamen cum Theophilus libertus tuus proficisceretur, cujus ego fidem erga te benevolentiamque perspexeram, sine meis literis eum ad te venire nolui. Iisdem igitur te de rebus etiam atque etiam hortor, quibus superioribus literis hortatus sum, ut in ea republica, quæcunque est, quamprimum velis esse. Multa videbis fortasse quæ nolis, non plura tamen quam audis quotidie. Non est porro tuum, uno sensu solum oculorum moveri: cum illud idem auribus percipias, quod etiam majus videri solet, minus laborare. At tibi ipsi dicendum erit aliquid quod non sentias, aut faciendum quod non probes. Primum Tempori cedere, id est, necessitati parere, semper sapientis est habitum. deinde, non habet, ut nunc quidem est, id vitii res. Dicere fortasse quæ sentias, non licet: tacere plane licet. Omnia enim delata ad unum sunt. is utitur consilio ne suorum quidem, sed suo. quod non multo secus fieret, si is rempub. teneret, quem secuti sumus. An, qui in bello, cum omnium nostrum conjunctum esse periculum suo cerneret, certorum hominum minime

nime prudentium consilio uteretur, eum magis communem censemus in victoria futurum fuisse, quam incertis rebus fuisset? & qui nec te consule tuum sapientissimum consilium secutus esset, nec fratre tuo consulatum ex autoritate tua gerente, vobis autoribus uti voluerit, nunc omnia tenentem nostras sententias desideraturum censes fuisse? Omnia sunt misera in bellis civilibus, quæ majores nostri ne semel quidem, nostra ætas sæpe jam sensit: sed Miserius nihil quam ipsa victoria; quæ etiamsi ad meliores venit, tamen eos ipsos ferociores impotentioresque reddit, ut etiamsi natura tales non sint, necessitate esse cogantur. Multa enim victori eorum arbitrio per quos vicit, etiam invito, facienda sunt. An tu non videbas mecum simul, quam illa crudelis esset futura victoria? igitur tunc quoque patria careres, ne quæ nolles videres? Non, inquies: ego enim ipse tenerem opes & dignitatem meam. At erat tuæ virtutis, in minimis res tuas ponere, de republica vehementius laborare. Deinde, qui finis istius consilii est? nam adhuc & factum tuum probatur, & ut in tali re, etiam fortuna laudatur: factum, quod & initium belli necessario secutus sis, & extrema sapienter persequi nolueris: fortuna, quod honesto otio tenueris & statum & famam dignitatis tuæ. nunc vero nec locus tibi ullus dulcior esse debet

debet patria, nec eam diligere minus debes, quod deformior est, sed misereri potius; nec eam, multis claris viris orbatam, privare etiam aspectu tuo. Deniq; si fuit magni animi, non isse supplicem victori; vide, ne superbi sit, adspernari ejusdem liberalitatem: &, si sapientis est carere patria, duri non desiderare: &, si re publica non possis frui, stultum est nolle privata. Caput illud est, ut, si ista vita tibi commodior esse videatur, cogitandum tamen sit, ne tutior non sit. Magna gladiorum est licentia: sed in extremis locis minor etiam ad facinus verecundia. Mihi salus tua tantæ curæ est, ut Marcello fratri tuo aut par, aut certe proximus sim. Tuum est consulere temporibus, & incolumitati, & vitæ, & fortunis tuis. Vale.

XVIII. M. T. C. MARCELLO S. D.

ETsi nihil novi quod ad te scriberem, habebam, magisque literas tuas jam exspectare incipiebam, vel te potius ipsum: tamen cum Theophilus proficisceretur, non potui nihil ei literarum dare. Cura igitur ut quamprimum venias: venies enim (mihi crede) exspectatus, neque solum nobis, id est tuis, sed prorsus omnibus. Venit enim mihi in mentem, subvereri interdum ne te delectet tarda decessio. Quod si nullum haberes sensum, nisi oculorum, prorsus tibi ignoscerem, si quosdam nolles videre. Sed, cum leviora non

multo

multo essent quæ audirentur, quam quæ viderentur, suspicarer autem multum interesse rei familiaris tuæ, te quamprimum venire, idque in omnes partes valere; putavi ea de re te esse admonendum. Sed quoniam, quod mihi placeret ostendi, reliqua tu pro tua prudentia considerabis: me tamen velim, quod ad tempus te exspectemus, certiorem facias. Vale.

XIX. MARCELLUS CICERONI S. D.

Plurimum valuisse apud me tuam semper autoritatem, cum in omni re, tum in hoc maxime negotio, potes existimare: cum mihi C. Marcellus frater amantissimus mei, non solum consilium daret, sed precibus quoque me obsecraret, non prius mihi persuadere potuit, quam tuis est effectum literis, ut uterer vestro potissimum consilio. Res quemadmodum sit acta, vestræ literæ mihi declarant. Gratulatio tua, etsi est mihi probatissima, quod ab optimo fit animo; tamen hoc mihi multo jocundius est & gratius, quod in summa paucitate amicorum, propinquorum ac necessariorum, qui vere meæ saluti faverent, te cupidissimum mei, singularemque mihi benevolentiam præstitisse, cognovi. Reliqua sunt ejusmodi, quibus ego, quoniam hæc erant tempora, facile & æquo animo carebam: hoc vero ejusmodi

modi esse statuo, ut sine talium virorum & amicorum benevolentia, neque in adversis, neque in secunda fortuna, quisquam vivere possit. Itaque hoc ego mihi gratulor: tu vero ut intelligas homini amicissimo te tribuisse officium, re tibi præstabo. Vale.

XX. SERVIUS CICERONI S. D.

ETsi scio non jucundissimum me nuncium vobis allaturum, tamen, quoniam Casus & natura in bonis dominantur, visum est faciendum, quoquo modo res se haberet, vos certiores facere. Ad X. Kalend. Jun. cum ab Epidauro Piræum navi advectus essem, ibi Marcellum collegam nostrum conveni, eumque diem ibi consumpsi, ut cum eo essem. Postero die, cum ab eo digressus essem, eo consilio ut ab Athenis in Bœotiam irem, reliquamque jurisdictionem absolverem; ille, uti aiebat, supra Maleas Italiam versus navigaturus erat. Postridie ejus diei cum ab Athenis proficisci in animo haberem, circiter horam decimam noctis Postumius familiaris ejus ad me venit, & mihi nunciavit, M. Marcellum collegam nostrum post cœnæ tempus à P. Magio Chilone, familiari ejus, pugione percussum esse, & duo vulnera accepisse, unum in stomacho, alterum in capite secundum aurem, sperare tamen eum vivere

posse:

posse: Magium seipsum interfeciſſe: postea se à Marcello ad me missum esse, qui hæc nunciaret, & rogaret uti cogerem medicos. coegi, & è vestigio eo sum profectus prima luce. Cum non longe à Piræeo abessem, puer Acidini mihi obviam venit cum codicillis, in quibus erat scriptum, paulo ante lucem Marcellum diem suum obiisse. Ita vir clarissimus ab homine teterrimo acerbissima morte est affectus: & cui inimici propter dignitatem pepercerant, inventus est amicus qui ei mortem afferret. Ego tamen ad tabernaculum ejus perrexi: invent duos libertos & pauculos servos: reliquos aiebant profugisse metu perterritos, quod dominus eorum ante tabernaculum interfectus esset. Coactus sum in eadem illa lectica, qua ipse delatus eram, meisque lecticariis, in urbem eum referre: ibique, pro ea copia quæ Athenis erat, funus ei satis amplum faciendum curavi. Ab Atheniensibus locum sepulturæ intra urbem ut darent impetrare non potui, quod religione se impediri dicerent: neque tamen id antea cuiquam concesserant. Quod proximum fuit, uti in quo vellemus gymnasio eum sepelirem, nobis permiserunt. Nos in nobilissimo orbis terrarum gymnasio Academiæ locum delegimus, ibique eum combussimus; posteaque curavimus ut iidem Athenienses in eodem loco monumentum ei marmoreum faciu-

faciendum locarent. Ita, quæ nostra officia fuerunt, pro collegio & propinquitate, & vivo & mortuo omnia ei præstitimus. Vale. Data prid. Kal. Jun. Athenis.

XXI. M. T. C. P. NIGIDIO FIGULO S. D.

QUærenti mihi jamdiu quid ad te potissimum scriberem, non modo certa res illa, sed ne genus quidem literarum usitatum veniebat in mentem. Unam enim partem & consuetudinem earum epistolarum, quibus secundis rebus uti solebamus, tempus eripuerat: perfeceratque fortuna ne quid tale scribere possem, aut omnino cogitare. Relinquebatur triste quoddam & miserum, & his temporibus consentaneum genus literarum. id quoque deficiebat me, in quo debebat esse aut promissio auxilii alicujus, aut consolatio doloris tui. Quod pollicerer, non erat. Ipse enim pari fortuna abjectus, aliorum opibus casus meos sustentabam: sæpiusque mihi veniebat in mentem, queri quod ita viverem, quam gaudere quod viverem. Quanquam enim nulla meipsum privatim perculit insignis injuria, nec mihi quidquam tali tempore in mentem venit optare, quod non ultro mihi Cæsar detulerit: tamen nihilo minus eis conficior curis, ut hoc ipsum quod maneam in vita peccare me existimem. Careo enim cum familiarissimis multis, quos

quos aut mors eripuit nobis, aut distraxit fuga, tum omnibus amicis, quorum benevolentiam nobis consiliarat per me quondam te socio defensa resp. versorque in eorum naufragiis & bonorum direptionibus. nec audio solum, quod ipsum esset miserum, sed etiam id ipsum video, quo nihil est acerbius, eorum fortunas dissipari, quibus nos olim adjutoribus illud incendium extinximus; & in qua urbe modo gratia, auctoritate & gloria floruimus, in ea nunc iis quidem omnibus caremus. Obtinemus ipsius Cæsaris summam erga nos humanitatem: sed ea plus non potest quam vis, & mutatio omnium rerum atque temporum. Itaque orbus iis rebus omnibus, quibus & natura me & voluntas & consuetudo assuefecerat, cum cæteris, ut quidem videor, tum mihi ipse displiceo. Natus enim ad agendum semper aliquid dignum viro, nunc non modo agendi rationem nullam habeo, sed ne cogitandi quidem: & qui antea aut obscuris hominibus, aut etiam sontibus, opitulari poteram, nunc P. Nigidio, uni omnium doctissimo & sanctissimo, & maxima quondam gratia, & mihi certe amicissimo, ne benigne quidem polliceri possum. Ergo hoc eripitur mihi literarum genus. Reliquum est ut te consoler, & afferam rationes quibus te à molestiis coner abducere. At ea quidem facultas vel tui vel alterius consolandi, in te summa

est,

est, si unquam in ullo fuit. Itaque eam partem, quæ ab exquisita quadam ratione & doctrina proficiscitur, non attingam, tibi totam relinquam. Quid sit forti & sapienti homine dignum, quid gravitas, quid altitudo animi, quid acta tua vita, quid studia, quid artes, quibus à pueritia floruisti, à te flagitent, tu videbis. Ego, quod intelligere & sentire, quia sum Romæ, & quia curo attendoque, possum, id tibi affirmo, te in istis moletiis, in quibus es hoc tempore, non diutius futurum: in iis autem, in quibus etiam nos sumus, fortasse semper fore. Videor mihi perspicere, primum ipsius animum, qui plurimum potest, propensum ad salutem tuam. Non scribo hoc temere. quò minus familiaris sum, hoc sum ad investigandum curiosior. Quo facilius, quibus est fratior, respondere tristius possit, hoc est adhuc tardior ad te moleſtia liberandum: familiares vero ejus, & ii quidem qui illi jocundissimi sunt, mirabiliter de te & loquuntur & sentiunt. Accedit eodem vulgi voluntas, vel potius consensus omnium. etiam illa, quæ minimum nunc quidem potest, sed possit necesse est, respub. quascunque vires habebit ab iis ipsis, à quibus tenetur, de te propediem (mihi crede) impetrabit. Redeo igitur ad id, ut jam tibi etiam pollicear aliquid, quod primo omiseram. nam & complectar ejus familiarissimos, qui me admodum diligunt, multumque

que mecum sunt, & in ipsius me consuetudinem, quam adhuc meus pudor mihi clausit, insinuabo: & certe omnes vias persequar, quibus putabo ad id quod volumus perveniri posse. In hoc toto genere plura faciam quam scribere audeo. Cætera, quæ tibi à multis prompta esse certo scio, à me sunt paratissima. nihil in re familiari mea est quod ego meum malim esse quam tuum. Hac de re & de hoc genere toto hoc scribo parcius, quod te (id quod ipse confido) sperare malo, te esse usurum tuis. Extremum illud est, ut te horter & obsecrem, animo ut maximo sis, nec ea solum memineris quæ ab aliis magnis viris acoepisti, sed illa etiam quæ ipse ingenio studioque peperisti. Quæ si colliges, & sperabis omnia optime, & quæ accident, qualiacunque erunt, sapienter feres. Sed hæc tu melius, vel optime omnium. Ego, quæ pertinere ad te intelligam, studiosissime omnia diligentissimoque curabo, tuorumque tristissimo meo tempore meritorum erga me memoriam conservabo. Vale.

XXII. M. T. CICERO CN. PLANCIO S. D.

BInas à te accepi litteras, Corcyræ datas: quarum alteris mihi gratulabare, quod audisses meam me pristinam dignitatem obtinere; alteris dicebas, te velle, quæ egissem, bene ac feliciter evenire. Ego autem,

tem, si dignitas est bene de repub. sentire, & bonis viris probare quod sentias, obtineo dignitatem meam: sin autem in eo dignitas est, quod sentias, aut re efficere, si possis, aut denique libera oratione defendere, ne vestigium quidem ullum est reliquum nobis dignitatis. agiturque præclare, si nosmetipsos regere possumus, ut ea quæ partim jam adsunt, partim impendent, moderate feramus: quod est difficile in ejusmodi bello, cujus exitus ex altera parte cædem ostentat, ex altera servitutem. Quo in periculo nonnihil me consolatur, cum recordor, hæc me tum vidisse, cum secundas etiam res nostras, non modo adversas, pertimescebam; videbamque quanto periculo de jure publico disceptaretur armis: quibus si ii vicissent, ad quos ego, pacis spe non belli cupiditate adductus accesseram, intelligebam tamen, & iratorum hominum & cupidorum & insolentium quam crudelis esset futura victoria; sin autem victi essent, quantus interitus esset futurus civium, partim amplissimorum, partim etiam optimorum, qui me hæc prædicentem atque optime consulentem, saluti suæ malebant nimium timidum, quam satis prudentem existimari. Quod autem mihi de eo quod egerim, gratularis: te ita velle certo scio; sed ego tam misero tempore nihil novi consilii cepissem, nisi in reditu meo nihilo meliores res domesticas quam remp. offen-

dissem. Quibus enim, pro meis immortalibus beneficiis, carissima mea salus & meæ fortunæ esse debebant, cum propter eorum scelus nihil mihi intra meos parietes tutum, nihil insidiis vacuum viderem, novarum me necessitudinum fidelitate contra veterum perfidiam muniendum putavi. Sed de nostris rebus satis, vel etiam nimium multa. De tuis, velim ut eo sis animo quo debes esse: id est, ut ne quid tibi præcipue timendum putes. si enim status erit aliquis civitatis, qualcunque erit, te omnium periculorum video expertem fore. nam alteros tibi jam placatos esse intelligo, alteros nunquam iratos fuisse. De mea autem in te voluntate sic velim judices: me, quibuscunque rebus opus esse intelligam, quanquam videam quis sim hoc tempore, & quid possim, opera tamen & consilio, studio quidem certe, rei, famæ, saluti tuæ præsto futurum. Tu velim, & quid agas, & quid acturum te putes, facias me quam diligentissime certiorem. Vale.

XXIII. M. T. C. PLANCIO S. D.

ACcepi perbreves tuas literas: quibus id, quod scire cupiebam, cognoscere non potui; cognovi autem id quod mihi dubium non fuit. nam quam fortiter ferres communes miserias non intellexi: quam me amares facile perspexi. sed hoc sciebam: illud si sciissem, ad id meas literas accommodassem.

daſſem. Sed tamen etſi antea ſcripſi quæ exiſtimavi ſcribi oportere, tamen hoc tempore breviter commonendum putavi, ne quo periculo te proprio exiſtimares eſſe. in magno omnes, ſed tamen in communi ſumus. Quare non debes aut propriam fortunam & præcipuam poſtulare, aut communem recuſare. Quapropter eo animo ſimus inter nos, quo ſemper fuimus: quod de te ſperare, de me præſtare poſſum. Vale.

XXIV. M. T. C. L. LUCCEIO Q. F. S. D.

COram me tecum eadem hæc agere ſæpe conantem deterruit pudor quidam pæne ſubruſticus: quæ nunc expromam abſens audacius. epiſtola enim non erubeſcit. Ardeo cupiditate incredibili, neque (ut ego arbitror) reprehendenda, nomen ut noſtrum ſcriptis illuſtretur & celebretur tuis. Quod etſi mihi ſæpe oſtendis te eſſe facturum, tamen ignoſcas velim huic feſtinationi meæ. Genus enim ſcriptorum tuorum etſi erat ſemper à me vehementer exſpectatum, tamen vicit opinionem meam, meque ita vel cepit vel incendit, ut cuperem quam celerrime res noſtras monumentis commendari tuis. Non enim me ſolum commemoratio poſteritatis ad ſpem quandam immortalitatis rapit, ſed etiam illa cupiditas, ut vel autoritate teſtimonii tui, vel indicio benevolentiæ, vel

ſuavitate ingenii, vivi perfruamur. Neque tamen, hæc cum ſcribebam, eram neſcius, quantis oneribus premerere ſuſceptarum rerum & jam inſtitutarum. ſed, quia videbam Italici belli & civilis hiſtoriam jam pæne à te eſſe perfectam, dixeras autem mihi te reliquas res ordiri; deeſſe mihi nolui, quin te admonerem ut cogitares, conjunctene malles cum cæteris rebus noſtra contexere, an, ut multi Græci fecerunt, (Calliſthenes Troicum bellum, Timæus Pyrrhi, Polybius Numantinum, qui omnes à perpetuis ſuis hiſtoriis ea quæ dixi bella ſeparaverunt) tu quoque item civilem conjurationem ab hoſtilibus externiſque bellis ſejungeres. Equidem ad noſtram laudem non multum video intereſſe: ſed ad properationem meam quiddam intereſt, non te exſpectare dum ad locum venias; at ſtatim cauſam illam totam & tempus arripere. Et ſimul, ſi uno in argumento unaque in perſona mens tua tota verſabitur, cerno jam animo, quanto omnia uberiora atque ornatiora futura ſunt. Neque tamen ignoro quam impudenter faciam, qui primum tibi tantum oneris imponam (poteſt enim mihi denegare occupatio tua) deinde etiam ut ornes me poſtulem. Quid, ſi illa tibi non tantopere videntur ornanda? ſed tamen, qui ſemel verecundiæ fines tranſierit, eum bene & naviter oportet eſſe impudentem. Itaque te plane etiam atque

que etiam rogo, ut & ornes ea vehementius etiam quam fortasse sentis, & in eo leges historiæ negligas, gratiamque illam, de qua suavissime quodam in procemio scripsisti, à qua te affici non magis potuisse demonstras, quam Herculem Xenophontium illum à voluptate, ea si me tibi vehementius commendabit, ne adspernere, amorique nostro plusculum etiam quam concedit veritas, largiare. Quod si te adducemus ut hoc suscipias, erit (ut mihi persuadeo) materies digna facultate & copia tua. A principio enim conjurationis usque ad reditum nostrum videtur mihi modicum quoddam corpus confici posse. In quo & illa poteris uti civilium commutationum scientia, vel in explicandis causis rerum novarum, vel in remediis incommodorum, cum & reprehendes ea quæ vituperanda duces, &, quæ placebunt, exponendis rationibus comprobabis, & si liberius, ut consuesti, agendum putabis, multorum in nos perfidiam, insidias, proditionem notabis. Multam etiam casus nostri tibi varietatem in scribendo suppeditabunt, plenam cujusdam voluptatis, quæ vehementer animos hominum in legendo scripto retinere possit. Nihil est enim aptius ad delectationem lectoris, quam temporum varietates fortunæque vicissitudines: quæ etsi nobis optabiles in experiendo non fuerunt, in legendo tamen erunt jocundæ. Habet enim præteriti

teriti doloris ſecura recordatio delectationem: cæteris vero, nulla perfunctis propria moleſtia, caſus alienos ſine ullo dolore intuentibus, etiam ipſa miſericordia eſt jocunda. Quem enim noſtrum ille moriens apud Mantineam Epaminondas non cum quadam miſeratione delectat? qui tum denique ſibi avelli jubet ſpiculum, poſteaquam ei percontanti dictum eſt, clypeum eſſe ſalvum: ut etiam in vulneris dolore, æquo animo cum laude moreretur. Cujus ſtudium in legendo non erectum Themiſtoclis fuga redituque retinetur? Etenim ordo ipſe annalium mediocriter nos retinet quaſi enumeratione faſtorum: at viri ſæpe excellentis ancipites variique caſus habent admirationem, exſpectationem, lætitiam, moleſtiam, ſpem, timorem: ſi vero exitu notabili concluduntur, expletur animus jocundiſſimæ lectionis voluptate. Quo mihi acciderit optatius, ſi in hac ſententia fueris, ut à continentibus tuis ſcriptis, in quibus perpetuam rerum geſtarum hiſtoriam complecteris, ſecernas hanc quaſi fabulam rerum eventorumque noſtrorum. habet enim varios actus, multaſque actiones & conſiliorum & temporum. Ac non vereor ne aſſentatiuncula quadam aucupari tuam gratiam videar, cum hoc demonſtrem, me à te potiſſimum ornari celebrarique velle. neque enim tu is es, qui quid ſis neſcias, & qui non eos magis qui te non admirentur in-

invidos, quam eos qui laudent, assentatores arbitrere. Neque autem ego sum ita demens, ut me sempiternæ gloriæ per eum commendari velim, qui non ipse quoque in me commendando propriam ingenii gloriam consequatur. Neque enim Alexander ille gratiæ causa ab Apelle potissimum pingi, & à Lysippo fingi volebat, sed quod illorum artem cum ipsis, tum etiam sibi gloriæ fore putabat. Atque illi artifices, corporis simulacra ignotis nota faciebant: quæ vel si nulla sint, nihilo sunt tamen obscuriores clari viri. Nec minus enim est Spartiates Agesilaus ille perhibendus, qui neque pictam neque fictam imaginem suam passus est esse, quam qui in eo genere laborarunt. Unus enim Xenophontis libellus in eo rege laudando facile omnes imagines omnium statuasque superavit. Atq; hoc præstantius mihi fuerit & ad lætitiam animi & ad memoriæ dignitatem, si in tua scripta pervenero, quam si in cæterorū; quod non ingenium mihi solum suppeditatum fuerit tuum, sicut Timoleonti à Timæo, aut ab Herodoto Themistocli, sed etiam autoritas clarissimi & spectatissimi viri, & in reipub. maximis gravissimisque causis cogniti, atque imprimis probati: ut mihi non solum præconium, quod, cum in Sigæum venisset, Alexander ab Homero Achilli tributum esse dixit, sed etiam grave testimonium impertitum clari hominis magnique videa-

tur. Placet enim Hector ille mihi Nævianus, qui non tantum laudari se lætatur, sed addit etiam, à laudato viro. Quod si à te non impetro, hoc est, si qua te res impedierit (neque enim fas esse arbitror, quidquam me rogantem abs te non impetrare) cogar fortasse facere, quod nonnulli sæpe reprehendunt; scribam ipse de me, multorum tamen exemplo & clarorum virorum. Sed, quod te non fugit, hæc sunt in hoc genere vitia: & verecundius ipsi de sese scribant necesse est, si quid est laudandum, & prætereant, si quid forte reprehendendum est. Accedit etiam ut minor sit fides, minor autoritas, multi denique reprehendant, & dicant verecundiores esse præcones ludorum gymnicorum, qui, cum cæteris coronas imposuerint victoribus, eorumque nomina magna voce pronunciarint, cum ipsi ante ludorum missionem corona donentur, alium præconem adhibeant, ne sua voce ipsi se victores esse prædicent.

Hæc nos vitare cupimus, &, si recipis causam nostram, vitabimus: idque ut facias, rogamus. Ac, ne forte mirere, cur cum mihi sæpe ostenderis te accuratissime nostrorum temporum consilia atque eventus literis mandaturum, à te id nunc tantopere, & tam multis verbis petamus: illa nos cupiditas incendit, de qua initio scripsi, festinationis, quod alacres animo sumus, & ut cæteri, vi-

ven-

ventibus nobis, ex libris tuis nos cognoscant, & nosmetipsi vivi gloriosa nostra perfruamur. His de rebus quid acturus sis, si tibi non est molestum, rescribas mihi velim. Si enim suscipis causam, conficiam commentarios rerum omnium: sin autem differs me in tempus aliud, coram tecum loquar. Tu interea non cessabis, & ea quæ habes instituta, perpolies, nosque diliges. Vale.

XXV. M. T. C. L. LUCCEIO S. D.

QUanquam ipsa consolatio literarum tuarum mihi gratissima est, (declarat enim summam benevolentiam conjunctam pari prudentia) tamen illum fructum ex iis literis vel maximum cepi, quod te præclare res humanas contemnentem, & optime contra fortunam paratum armatumque cognovi. Quam quidem laudem sapientiæ statuo esse maximam, Non aliunde pendere, nec extrinsecus aut bene aut male vivendi suspensas habere rationes. Quæ cogitatio cum mihi non omnino excidisset (etenim penitus insederat) vi tamen tempestatum & concursu calamitatum erat aliquantum labefactata atque convulsa: cui te opitulari & video, & id feciisse etiam proximis literis, multumque profeciisse, sentio. Itaque hoc sæpius dicendum, tibique non significandum solum, sed etiam declarandum, arbitror, nihil

mihi esse potuisse tuis litteris gratius. Ad consolandum autem cum illa valent, quæ eleganter copioseque collegisti, tum nihil plus quam quod firmitudinem gravitatemque animi tui perspexi, quam non imitari turpissimum existimo. Itaque hoc etiam fortiorem me puto, quam te ipsum præceptorem fortitudinis, quod tu mihi videris spem nonnullam habere, hæc aliquando futura meliora. casus enim gladiatorii, similitudinesque eæ, tum rationes in ea disputatione à te collectæ, vetabant me reipub. penitus diffidere. Itaque alterum minus mirum, fortiorem te esse, cum aliquid speres; alterum mirum, spe ulla teneri. Quid est enim non ita affectum, ut id non deletum extinctumque omne esse fateare? circumspice omnia membra reipub. quæ notissima sunt tibi: nullum reperies profecto, quod non fractum debilitatumve sit. Quæ persequerer, si aut melius ea viderem quam tu vides, aut commemorare possem sine dolore. quanquam tuis monitis præceptisque omnis est abjiciendus dolor. Ergo & domestica feremus, ut censes, & publica paulo etiam fortius fortasse quam tu ipse qui percipis. te enim spes aliqua consolatur, ut scribis: nos autem erimus etiam in omni desperatione fortes, ut tu tamen idem & hortaris & præcipis. Das enim mihi jocundas recordationes conscientiæ nostræ, rerumque earum, quas te in primis

primis autore, gessimus. præstitimus enim patriæ non minus certe quam debuimus: plus profecto quam est ab animo cujusquam aut consilio hominis postulatum. Ignoscas mihi de meipso aliquid prædicanti: quarum enim tu rerum cogitatione nos levare ægritudine voluisti, earum etiam commemoratione lenimur. Itaque, ut mones, quantum potero, me ab omnibus molestiis & angoribus abducam, transferamque animum ad ea, quibus secundæ res ornantur, adversæ adjuvantur. tecumque & ero tantum, quantum patietur utriusque ætas & valetudo, &, si esse una minus poterimus quam volumus, animorum tamen conjunctione, iisdem studiis ita fruemur, ut nunquam non una esse videamur. Vale.

XXVI. L. LUCCEIUS Q. F. S. D. M. T. CICERONI M. F.

SI vales, bene est: ego valeo, sicut soleo, paululo tamen etiam deterius quam soleo. Te requisivi sæpius, ut viderem. Romæ quia postea non fuisti quam à me discesseras, miratus sum: quod item nunc miror. non habeo certum quæ te res hinc maxime retrahat. Si solitudine delectare, cum scribas, & aliquid agas eorum quorū consuesti, gaudeo, neque reprehendo tuum consilium. nam nihil isto potest esse jocundius, non modo miseris his temporibus & luctuosis, sed etiam tran-

tranquillis & optatis, præsertim vel animo defatigato tuo, qui nunc requietem quærat ex magnis occupationibus, vel erudito, qui semper aliquid ex se promat, quod alios delectet, teipsum laudibus illustret. Sin autem, sicut hic dum eras, & lacrymis & tristitiæ te tradidisti, doleo, quia doles & angere: nec possum te (si concedis, quod sentimus, ut liberius dicamus) non accusare. quid enim? tu solus aperta non videbis, qui propter acumen occultissima perspicis? tu non intelliges te querelis quotidianis nihil proficere? non intelliges duplicari sollicitudines, quas elevare tua te prudentia postulat? Quod si non possumus aliquid proficere suadendo, gratia contendimus, & rogando, si quid nostra causa vis, ut istis te molestiis laxes, & ad convictum nostrum redeas, & ad consuetudinem vel nostram communem, vel tuam solius ac propriam. Cupio non obtundere te, si non delectare nostro studio: cupio deterrere ne permaneas in incepto: cum duæ res istæ contrariæ me conturbent; ex quibus aut in altera mihi velim, si potes, obtemperes, aut in altera non offendas. Vale.

XXVII. M. T. CICERO L. LUCCEIO Q. F. S. D.

OMnis amor tuus ex omnibus partibus se ostendit in iis literis, quas à te proxi-

proxime accepi; non ille quidem mihi ignotus, sed tamen gratus & optatus: dicerem, jocundus, nisi id verbum in omne tempus perdidissem, neque ob eam unam causam quam tu suspicaris, & in qua me, lenissimis & amantissimis verbis utens, re graviter accusas, sed quod illius tanti vulneris quæ remedia esse debebant, ea nulla sunt. Quid enim? ad amicosne confugiam? quam multi sunt? habuimus enim fere communes: quorum alii occiderunt, alii nescio quo pacto obdurauerunt. Tecum vivere possem, equidem & maxime vellem. vetustas est, amor, consuetudo, studia paria. quod vinculum, quæ res deest nostræ conjunctioni; possumusne igitur esse una? nec mehercule intelligo quid impediat: sed certe adhuc non fuimus, cum essemus vicini in Tusculano, in Puteolano. nam, quid dicam in urbe? in qua cum forum commune sit, vicinitas non requiritur. Sed casu nescio quo in ea tempora nostra ætas incidit, ut cum maxime florere nos oporteret, tum vivere etiam puderet. Quod enim mihi poterat esse perfugium spoliato & domesticis & forensibus ornamentis atque solatiis? Literæ, credo, quibus utor assidue. quid enim aliud facere possum: Sed nescio quo modo ipsæ excludere me à portu & perfugio videntur, & quasi exprobrare quod in ea vita maneam, in qua nihil insit nisi propagatio miserrimi temporis. Hic tu ea me abesse urbe miraris,

miraris, in qua domus nihil delectare poſſit, ſummum ſit odium temporum, hominum, fori, curiæ: itaque ſic litteris utor, in quibus conſumo omne tempus, non ut ab his medicinam perpetuam, ſed ut exiguam doloris oblivionem petam. Quod ſi id egiſſemus ego atque tu, (quod ne in mentem quidem nobis veniebat propter quotidianos metus) omne tempus una fuiſſemus, neque me valetudo tua offenderet, neque te mœror meus. Quod, quantum fieri poterit, conſequamur. quid enim eſt utrique noſtrum aptius? Propediem te igitur videbo. Vale.

XXVIII. M. T. C. TITIO S. D.

ETſi unus ex omnibus minime ſum ad te conſolandum accommodatus, quod tantum ex tuis moleſtiis cepi doloris, ut conſolatione ipſe egerem; tamen cum longius à ſummi luctus acerbitate meus abeſſet dolor, quam tuus, ſtatui noſtræ neceſſitudinis eſſe, meæque in te benevolentiæ, non tacere tanto in tuo mœrore tamdiu, ſed adhibere aliquam modicam conſolationem, quæ levare dolorem tuum poſſet, ſi minus ſanare potuiſſet. Eſt autem conſolatio pervulgata quidem illa maxime, quam ſemper in ore atque in animo habere debemus, Homines nos ut eſſe meminerimus, ea lege natos, ut omnibus fortunæ telis propoſita ſit vita noſtra: neque eſſe recuſandum, quo minus

ea,

ea, qua nati ſumus, conditione vivamus : neve tamen graviter eos caſus feramus, quos nullo conſilio vitare poſſumus : eventiſque aliorum memoria repetendis, nihil accidiſſe nobis novi cogitemus. Neque hæ, neque cæteræ conſolationes, quæ ſunt à ſapientiſſimis viris uſurpatæ, memoriæque & litteris proditæ, tantum videntur proficere debere, quantum ſtatus ipſe noſtræ civitatis, & hæc perturbatio temporum perditorum : cum beatiſſimi ſint, qui liberos non ſuſceperunt ; minus autem miſeri, qui his temporibus amiſerunt, quam ſi eoſdem bona aut denique aliqua repub. perdidiſſent. Quod ſi tuum te deſiderium movet, aut ſi tuarum rerum cogitatione mœres : non facile exhauriri tibi iſtum dolorem poſſe univerſum puto. Sin illa te res cruciat, (quæ magis amoris eſt) ut eorum qui occiderunt, miſerias lugeas : ut ea non dicam quæ ſæpiſſime & legi & audivi, Nihil mali eſſe in morte, in qua ſi reſideat ſenſus, immortalitas illa potius quam mors ducenda ſit ; ſin ſit amiſſus, nulla videri miſeria debeat quæ non ſentiatur : hoc tamen non dubitans confirmare poſſum, ea miſceri, parari, impendere reipub. quæ qui reliquerit, nullo modo mihi quidem deceptus eſſe videatur. Quid eſt enim jam non modo pudori, probitati, virtuti, rectis ſtudiis, bonis artibus, ſed omnino libertati ac ſaluti, loci ? non mehercule quen-

quam

quam audivi hoc graviſſimo & peſtilentiſſimo anno adoleſcentulum aut puerum mortuum, qui mihi non à diis immortalibus ereptus ex his miſeriis, atque ex iniquiſſima conditione vitæ videretur. Quare ſi tibi unum hoc detrahi poteſt, nequid iis, quos amaſti, mali putes contigiſſe; permultum erit ex mœrore tuo diminutum. relinquetur enim ſimplex illa jam cura doloris tui, quæ non cum illis communicabitur, ſed ad teipſum proprie referetur. in qua non eſt jam gravitatis ac ſapientiæ tuæ, quam tu à puero præſtitiſti, ferre immoderatius caſum incommodorum tuorum, qui ſit ab eorum quos dilexeris miſeria maloque ſejunctus. Etenim eum ſemper te & privatis in rebus & publicis præſtitiſti, tuenda tibi ut ſit gravitas, & conſtantiæ ſerviendum. Nam, quod allatura eſt ipſa diuturnitas, quæ maximos luctus vetuſtate tollit, id nos præripere conſilio prudentiaque debemus. Etenim ſi nulla unquam fuit, liberis amiſſis, tam imbecillo mulier animo, quæ non aliquando lugendi modum fecerit; certe nos, quod eſt dies allatura, id conſilio anteferre debemus: neque exſpectare temporis medicinam, quam repræſentare ratione poſſimus. His ego literis ſiquid profeciſſem, exiſtimabam optandum quiddam me eſſe aſſecutum: ſin minus forte valuiſſent, officio tamen eſſe functum benevolentiſſimi atque amiciſſimi: quem me tibi & fuiſſe

ſemper

semper existimes velim, & futurum esse confidas. Vale.

XXIX. M. T. C. T. FABIO S. D.

ETsi egomet, qui te consolari cupio, consolandus ipse sum, propterea quod nullam rem gravius jamdiu tuli, quam incommodum tuum: tamen te magnopere non hortor solum, sed etiam pro amore nostro rogo atque oro, te colligas virumque præbeas, & qua conditione omnes homines, & quibus temporibus nati sumus, cogites. Plus tibi virtus tua dedit, quam fortuna abstulit: propterea quod adeptus es, quod non multi homines novi; amisisti, quod plurimi homines nobilissimi. Ea denique videtur conditio impendere legum, judiciorum, temporum, ut optime actum cum eo videatur esse, qui quam levissima pœna ab hac repub. discesserit. Tu vero qui & fortunas & liberos habeas, & nos cæterosque necessitudine & benevolentia tecum conjunctissimos, quique magnam facultatem sis habiturus nobiscum & cum omnibus tuis vivendi, & cum unum sit judicium ex tam multis quod reprehendatur, ut quod una sententia, eaque dubia, potentiæ alicujus condonatum existimetur: omnibus his de causis debes istam molestiam quam levissime ferre. Meus animus erit in te liberosque tuos semper, quem tu esse vis, & qui esse debet. Vale.

XXX. M. T. C.

XXX. M. T. C. L. MESSINIO S. D.

GRatæ mihi tuæ literæ fuerunt, ex quibus intellexi, quod etiam ſine literis arbitrabar, videndi mei te ſumma cupiditate affectum eſſe. Quod ego ita libenter accipio, ut tamen tibi non concedam. Nam tecum eſſe, ita mihi omnia, quæ opto, contingant, ut vehementer velim. Etenim cum eſſet major & virorum & civium bonorum, & jocundorum hominum, & amantium mei, copia, tamen erat nemo, quicum eſſem libentius quam tecum; & pauci, quibuſcum æque libenter: hoc vero tempore, cum alii interierint, alii abſint, alii mutati voluntate ſint, unum mediusfidius tecum diem libentius poſuerim, quam hoc omne tempus cum pleriſque eorum, quibuſcum vivo neceſſario. Noli enim exiſtimare, mihi non ſolitudinem jocundiorem eſſe, (qua tamen ipſa uti non licet) quam ſermones eorum qui frequentant domum meam, excepto uno aut ad ſummum altero. Itaque utor eodem perfugio, quo tibi utendum cenſeo, litterulis noſtris, præterea etiam conſcientia conſiliorum meorum. Ego enim is ſum (quemadmodum tu facillime potes exiſtimare) qui nihil unquam mea potius, quam meorum civium cauſa fecerim: cui niſi invidiſſet is, quem tu nunquam amaſti (me enim amabas) & ipſe beatus

beatus esset, & omnes boni. Ego sum is qui nullius vim plus valere volui, quam honestum otium. idemque cum illa ipsa arma, quæ semper timueram, plus posse sensi quam illum consensum bonorum, quem ego idem effeceram, quavis tuta conditione pacem accipere malui, quam viribus cum valentiore pugnare. Sed & hæc & multa alia coram brevi tempore licebit. neque me tamen ulla res alia Romæ tenet, nisi exspectatio rerum Africanarum. videtur enim mihi res in propinquum adducta discrimen. Puto autem mea nonnihil interesse, quamquam id ipsum quid intersit, non sane intelligo : veruntamen, quicquid illinc nunciatum sit, non longe abesse à consiliis amicorum. est enim res ipsa jam in eum locum adducta, ut, quanquam multum intersit inter eorum causas qui dimicant, tamen inter victorias non multum interfuturum putem. Sed plane animus, qui dubiis rebus forsitan fuerit infirmior, desperatis confirmatus est multum : quem etiam superiores tuæ litteræ confirmarunt ; quibus intellexi, quam fortiter injuriam ferres : juvitque me, tibi cum summam humanitatem, tum etiam tuas litteras profuisse. Verum enim scribam teneriore mihi animo videbare, sicut omnes fere, qui, vita ingenua, in beata & libera civitate viximus. Sed ut illa secunda moderate tulimus ; sic hanc non solum adversam,

ſam, ſed etiam funditus everſam, fortunam fortiter ferre debemus; ut hoc ſaltem in maximis malis boni conſequamur, ut mortem, quam etiam beati contemnere debebamus, propterea quod nullum ſenſum eſſet habitura, nunc, ſic affecti, non modo contemnere audeamus, ſed etiam optare. Tu, ſi me diligis, fruere iſto otio: tibique perſuade, Præter culpam ac peccatum, quo ſemper caruiſti & carebis, homini accidere nihil poſſe, quod ſit horribile aut pertimeſcendum. Ego, ſi videbitur recte fieri poſſe, ad te veniam brevi: ſi quid acciderit ut mutandum conſilium ſit, te certiorem faciam ſtatim. Tu, ita fac cupidus mei videndi ſis, ut iſthinc te ne moveas tam infirma valetudine, niſi ex me prius quæſieris per literas, quid te velim facere. Me velim, ut facis, diligas, valetudinique tuæ & tranquillitati animi ſervias. Vale.

XXXI. M. T. C. A. TORQUATO S. D.

ETſi ea perturbatio eſt omnium rerum, ut ſuæ quemque fortunæ maxime pœniteat, nemoque ſit quin ubivis, quam ibi ubi eſt, eſſe malit: tamen mihi dubium non eſt, quin hoc tempore bono viro Romæ eſſe miſerrimum ſit. Nam, etſi quocunque in loco quiſque eſt, idem eſt ſenſus

sensus, & eadem acerbitas ex interitu rerum & publicarum & suarum: tamen oculi augent dolorem, qui ea quæ cæteri audiunt, intueri coguntur, nec avertere à miseriis cogitationem sinunt. Quare etsi multarum rerum desiderio te angi necesse est: tamen illo dolore, quo maxime te confici audio, quod Romæ non sis, animum tuum libera. Etsi enim cum magna molestia tuos tuaque desideras: tamen illa quidem, quæ requiris, suum statum tenent, nec melius, si tu adesses, tenerent; nec sunt ullo in proprio periculo. Nec debes tu, cum de tuis cogitas, aut præcipuam aliquam fortunam postulare, aut communem recusare. De te autem ipso, Torquate, est tuum sic agitare animo, ut non adhibeas in consilium cogitationum tuarum desperationem aut timorem. Nec enim is, qui in te adhuc injustior quam tua dignitas postulabat, fuit, non magna signa dedit animi erga te mitigati. nec tamen is, ipse à quo salus petitur, habet explicatam aut exploratam rationem salutis suæ. Cumque omnium bellorum exitus incerti sint, ab altera victoria tibi periculum nullum esse perspicio, quod quidem sejunctum sit ab omnium interitu; ab altera teipsum nunquam timuisse, certo scio. Reliquum est ut te ipsum, quod ego quasi consolationis loco pono, maxime excruciet, commune periculum reipub.

reipub. cujus tanti mali, quamvis docti viri multa dicant, tamen vereor ne consolatio ulla possit vera reperiri, præter illam quæ tanta est, quantum in cujusque animo roboris est atque nervorum. Si enim Bene sentire, rectèque facere, satis est ad bene beateque vivendum: vereor ne eum qui se optimorum consiliorum conscientia sustentare possit, miserum esse nefas sit dicere. Nec enim nos arbitror, victoriæ præmiis ductos, patriam olim & liberos & fortunas reliquisse: sed quoddam nobis officium justum & pium & debitum reipubl. nostræque dignitati videbatur: qui neque, cum id faciebamus, tam eramus amentes, ut explorata nobis esset victoria. Quare si id evenit, quod ingredientibus nobis in causam propositum fuit accidere posse: non debemus ita cadere animis, quasi aliquid evenerit quod fieri posse nunquam putarimus. Simus igitur ea mente, quam ratio & veritas præscribit, ut nihil in vita nobis præstandum præter culpam putemus, eaque cum careamus, omnia humana placate & moderate feramus. Atque hæc eo pertinet oratio, ut, perditis rebus omnibus, tamen ipsa virtus se sustentare posse videatur. Sed si est spes aliqua rebus communibus, ea tu, quicunque status est futurus, carere non debes. Atque hoc mihi scribenti veniebat in mentem, me eum esse, cujus tu desperationem accusare solitus es-

ses,

ses, quemque autoritate tua cunctantem & diffidentem excitare. Quo quidem tempore non ego causam nostram sed consilium improbabam. sero enim nos iis armis adversari videbam, quæ multo ante confirmata per nosmetipsos erant: dolebamque pilis & gladiis, non consiliis neque autoritatibus nostris, de jure publico disceptari. Neque ego ea quæ facta sunt, fore cum dicebam, divinabam futura: sed, quod & fieri posse, & exitiosum fore si evenisset, videbam, id ne accideret timebam: præsertim cum si mihi alterutrum de eventu atque exitu rerum promittendum esset, id futurum quod evenit, exploratius possem promittere. iis enim rebus præstabamus, quæ non prodeunt in aciem: usu autem armorum & militum robore inferiores eramus. Sed tu illum animum nunc adhibe quæso, quo me tum esse oportere censebas. Hæc eo scripsi, quod mihi nunc Philargyrus tuus, omnia de te requirenti, fidelissimo animo (ut mihi quidem visus est) narravit, te interdum solicitum solere esse vehementius. quod facere non debes, nec dubitare quin aut aliqua repub. sis futurus qui esse debes; aut perdita, non afflictiore conditione quam cæteri. Hoc vero tempus, quo exanimati omnes & suspensi sumus, hoc moderatiore animo ferre debes, quod & in ea urbe es, ubi nata & alta

est

est ratio ac moderatio vitæ: & habes Ser. Sulpitium, quem semper unice dilexisti, qui te profecto & benevolentia & sapientia consolatur. cujus si essemus autoritatem & consilium secuti, togati potius potentiam, quam armati victoriam subiissemus. Sed hæc longiora fortasse fuerunt quam necesse fuit. Illa quæ majora sunt, brevius exponam. Ego habeo, cui plus quam tibi debeam, neminem. quibus tantum debebam, quantum tu intelligis, eos mihi hujus belli casus eripuit. qui sim autem hoc tempore intelligo. Sed quia Nemo est tam afflictus, qui, si nihil aliud studeat nisi id quod agit, non possit navare aliquid & efficere: omne meum consilium, operam, studium, certe velim existimes tibi tuisque liberis esse debitum. Vale.

XXXII. M. T. CICERO A. TORQUATO S. D.

SUperioribus literis, benevolentia magis adductus, quam quod res ita postularet, fui longior. Neque enim confirmatione nostra egebat virtus tua: neque erat ea mea causa atque fortuna, ut, cui omnia deessent, alterum confirmarem. Hoc item tempore brevior esse debeo. Sive enim tum nihil opus fuit tam multis verbis, nihilo magis nunc opus est: sive tum opus fuit, illud satis est, præsertim cum accesserit nihil novi.

vi. Nam, etsi quotidie aliquid audimus earum rerum quas ad te perferri existimo: summa tamen eadem est, & idem exitus, quem ego tam video animo, quam ea quæ oculis cernimus. Nec vero quidquam video, quod non idem te videre certo sciam. Nam etsi, quem exitum acies habitura sit, divinare nemo potest: tamen & belli exitum video, &, si id minus, hoc quidem certe, cum sit necesse alterutrum vincere, qualis futura sit vel hæc, vel illa victoria. Idque cum optime perspexi, tale video, nihil ut mali videatur esse futurum, si id vel ante acciderit, quod vel maximum ad timorem proponitur. Ita enim vivere ut non sit vivendum, miserrimum est: mori autem nemo sapiens miserum duxit, ne beato quidem. Sed in ea es urbe, in qua hæc, vel plura & ornatiora parietes ipsi loqui posse videantur. Ego tibi hoc confirmo, Etsi levis est consolatio ex miseriis aliorum, nihilo te nunc majore in discrimine esse quam quemvis aut eorum qui discesserint, aut eorum qui remanserint. alteri dimicant; alteri victorem timent. Sed hæc consolatio levis: illa gravior, qua te uti spero, ego certe utor. nec enim dum ero, angar ulla re, cum omni vacem culpa: &, si non ero, sensu omnino carebo. Sed rursus γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας, qui ad te hæc. Mihi tu, tui, tua omnia, maximæ

curæ ſunt, & dum vivam erunt. Vale.

XXXIII. M. T. C. A. TORQUATO S. D.

NOvi, quod ad te ſcriberem, nihil erat: & tamen, ſi quid eſſet, ſciebam te à tuis certiorem fieri ſolere. de futuris autem rebus etſi ſemper difficile eſt dicere, tamen interdum conjectura poſſis propius accedere, cum res eſt ejuſmodi, cujus exitus provideri poſſit. Nunc tantum videmur intelligere, non diuturnum bellum fore: (etſi idipſum nonnullis videatur ſecus) equidem, cum hæc ſcribebam, aliquid jam actum putabam, non quod ego certo ſcirem, ſed quod non difficilis erat conjectura. Nam cum omnis belli Mars communis, & cum ſemper incerti exitus præliorum ſunt: tum hoc tempore ita magnæ utrinque copiæ, ita paratæ ad depugnandum eſſe dicuntur, ut, utercunque vicerit, non ſit mirum futurum. Illa in dies ſingulos magis magiſque opinio hominū confirmatur, etiamſi inter cauſas armorum aliquantum interſit, tamen inter victorias non multum interfuturum. alteros propemodum jam ſumus experti: de altero, nemo eſt quin cogitet quam ſit metuendus iratus victor armatus. Hoc loco ſi videor augere dolorem tuum, quem conſolando levare debebam, fateor me communium malorum conſolationem nul-

nullam invenire præter illam, quæ tamen, ſi poſſis eam ſuſcipere, maxima eſt, quaque ego quotidie magis utor, Conſcientiam rectæ voluntatis maximam conſolationem eſſe rerum incommodarum, neceſſe ullum magnum malum præter culpam. à qua quando tantum abſumus, ut etiam optime ſenſerimus, eventuſque magis noſtri conſilii, quam conſilium reprehendatur; & quando præſtitimus, quod debuimus: moderate, quod evenit, feramus. Sed hoc mihi tamen non ſumo, ut te conſoler de communibus miſeriis, quæ & ad conſolandum majoris ingenii, & ad ferendum ſingularis virtutis indigent. Illud cuivis facile eſt docere, cur præcipue tu dolere nihil debeas; ejus enim qui tardior in te levando fuit, quam fore putaremus, non eſt mihi dubia de tua ſalute ſententia: de aliis autem non arbitror te exſpectare quid ſentiam. Reliquum eſt ut te angat, quod abſis à tuis tamdiu. res moleſta, præſertim ab iis pueris, quibus nihil poteſt eſſe feſtivius. Sed ut antea ad te ſcripſi, tempus eſt hujuſmodi, ut ſuam quiſque conditionem miſerrimam putet, & ubi quiſque ſit, ibi eſſe minime velit. Equidem, nos quod Romæ ſumus, miſerrimum eſſe duco, non ſolum quod in omnibus malis acerbius eſt videre quam audire, ſed etiam quod ad omnes caſus ſubitorum periculorum magis objecti ſumus,

quam si abessemus. etsi meipsum consolatorem tuum non tantum litteræ, quibus semper studui, quantum longinquitas temporis mitigavit. Quanto fuerim dolore, memini-sti. in quo prima illa consolatio est, vidisse me plus quam cæteros, cum cupiebam quamvis iniqua conditione pacem. Quod etsi casu, non divinatione mea, factum est, tamen hac inani prudentiæ laude delector. Deinde, quod mihi ad consolationem commune tecum est, si jam vocer ad exitum vitæ, non ab ea repub. avellar, qua carendum esse doleam, præsertim cum id sine ullo sensu futurum sit. Adjuvat etiam ætas & acta jam vita, quæ cum cursu suo bene confecto delectatur, tum vetat in eo vim timere, quo nos jam natura ipsa pæne perduxerit. Postremo, is vir, vel etiam ii viri, hoc bello occiderunt, ut impudentia videatur, eandem fortunam, si res cogat, recusare. Equidem mihi omnia propono, nec ullum est tantum malum quod non putem impendere. Sed cum plus in metuendo mali sit, quam in illo ipso quod timetur, desino: præsertim cum id impendeat, in quo non modo dolor nullus, verum finis etiam doloris futurus sit. Sed hæc satis multa, vel plura potius quam necesse fuit. facit autem non loquacitas mea, sed benevolentia longiores epistolas. Servium discessisse Athenis moleste tuli. non enim dubito quin magnæ tibi levationi sit solitus esse quotidianus con-

congreſſus & ſermo cum familiariſſimi hominis, tum optimi & prudentiſſimi viri. Tu velim te, ut debes & ſoles, tua virtute ſuſtentes. Ego, quæ te velle, quæque ad te & ad tuos pertinere arbitrabor, omnia ſtudioſe diligenterque curabo. quæ cum faciam, benevolentiam tuam erga me imitabor, merita non aſſequar. Vale.

XXXIV. M.T. CICERO CÆCINÆ S. D.

VEreor ne deſideres officium meum, quod tibi pro noſtra & meritorum multorum & ſtudiorū & partium conjunctione deeſſe non debet: ſed tamen vereor ne litterarum à me officium requiras: quas tibi & jampridem & ſæpe miſiſſem, niſi quotidie melius expectans, gratulationem quam confirmationem animi tui, complecti litteris maluiſſem. Nunc autem, ut ſpero, brevi gratulabimur: itaque in aliud tempus id argumentum epiſtolæ differo. His autem litteris animum tuum, quem minime imbecillum eſſe & audio & ſpero, etſi non ſapientiſſimi, at amiciſſimi hominis, autoritate confirmandum etiam atque etiam puto; nec iis quidem verbis, quibus te conſoler ut afflictum & jam omni ſpe ſalutis orbatum, ſed ut eum, de cujus incolumitate non plus dubitem quam te memini dubitare de mea. Nam cum me ex repub. expuliſſent ii, qui illam cadere poſſe, ſtante me,

non putarant: memini me ex multis hoſpitibus, qui ad me ex Aſia, in qua tu eras, venerant, audire, te de glorioſo & celeri reditu meo confirmare. Si te ratio quædám Etruſcæ diſciplinæ, quam à patre, nobiliſſimo atque optimo viro, acceperas, non fefellit: nec nos quidem noſtra divinatio fallet, quam tum ſapientiſſimorum virorum monumentis atque præceptis, plurimoque, ut tu ſcis, doctrinæ ſtudio, tum magno etiam uſu tractandæ reipublicæ, magnaque noſtrorum temporum varietate conſecuti ſumus. Cui quidem divinationi hoc plus confidimus, quod ea nos nihil in his tam obſcuris rebus tamque perturbatis unquam omnino fefellit. Dicerem, quæ antea futura dixiſſem, ni vererer ne ex eventis fingere viderer. Sed tamen plurimi ſunt teſtes, me & initio, ne conjungeret ſe cum Cæſare, monuiſſe Pompejum, & poſtea, ne ſejungeret. conjunctione frangi ſenatus opes, disjunctione civile bellum excitari videbam. Atqui utebar familiariſſime Cæſare, Pompejum faciebam plurimi: ſed erat meum conſilium cum fidele Pompejo, tum ſalutare utrique. Quæ præterea prævideram, prætereo. nolo enim hunc de me optime meritum exiſtimare, ea me ſuaſiſſe Pompejo, quibus ille ſi paruiſſet, eſſet hic quidem clarus in toga & princeps, ſed tantas opes quantas nunc habet, non haberet. Eundum in Hiſpaniam cenſui. quod ſi feciſſet, civile bellum nullum

nullum omnino fuisset. Rationem haberi absentis, non tam pugnavi ut liceret, quam ut, quando ipso consule pugnante, populus jusserat, haberetur. Causa belli orta est: quid ego prætermisi aut monitorum aut querelarum, cum vel iniquissimam pacem justissimo bello anteferrem? Victa est autoritas mea non tam à Pompejo, (nam is movebatur) quam ab iis qui duce Pompejo freti, peroppportunam & rebus domesticis & cupiditatibus suis illius belli victoriam fore putabant. Susceptum bellum est, quiescente me: depulsum ex Italia, manente me quoad potui. sed valuit apud me plus pudor meus, quam timor. veritus sum deesse Pompeji saluti, cum ille aliquando non defuisset meæ. Itaque vel officio, vel fama bonorum, vel pudore victus, ut in fabulis Amphiaraus, sic ego prudens & sciens ad pestem ante oculos positam sum profectus. Quo in bello nihil adversi accidit non prædicente me. Quare, quando (ut augures & astrologi solent) ego quoque augur publicus ex meis superioribus prædictis constitui apud te autoritatem augurii & divinationis meæ, debet habere fidem nostra prædictio. Non igitur ex alitis involatu, nec è cantu sinistro oscinis, (ut in nostra disciplina est) nec è tripudiis solistimis, aut somniis, tibi auguror: sed habeo alia signa quæ observem; quæ etsi non sunt certiora illis, minus tamen habent vel obscuritatis vel erroris,

Notantur autem mihi ad divinandum ſigna duplici quadam via: quarum alteram duco è Cæſare ipſo, alteram è temporum civilium natura atque ratione. In Cæſare hæc ſunt: mitis clemenſque natura, qualis exprimitur præclare illo libro querelarum tuarum. Accedit, quod mirifice ingeniis excellentibus, quale eſt tuum, delectatur. Præterea cedit multorum juſtis & officio incenſis, non inanibus aut ambitioſis voluntatibus. In quo vehementer eum conſentiens Etruria movebit. Cur hæc igitur adhuc parum profecerunt? Quia non putat ſe ſuſtinere cauſas poſſe multorum, ſi tibi, cui juſtius videtur iraſci poſſe, conceſſerit. Quæ eſt igitur (inquies) ſpes ab irato? Ex eodem fonte ſe hauſturum intelligit laudes ſuas, è quo ſit leviter aſperſus. Poſtremo, homo eſt valde acutus & multum providens: intelligit te, hominem in parte Italiæ minime contemnenda facile omnium nobiliſſimum, & in communi republica cuivis ſummorum tuæ ætatis, vel ingenio, vel gratia, vel fama populi Rom. parem, non poſſe prohiberi à repub. diutius. Nolet hoc temporis potius eſſe aliquando beneficium, quam jam ſuum. Dixi de Cæſare: nunc dicam de temporum rerumque natura. Nemo eſt tam inimicus ei cauſæ, quam Pompejus, animatus melius quam paratus, ſuſceperat, qui nos malos cives dicere aut homines improbos audeat. In quo admirari ſoleo gravita-

vitatem & justitiam & sapientiam Cæsaris, nunquam nisi honorificentissime Pompejum appellat. At in ejus personam multa fecit asperius. Armorum ista & victoriæ sunt facta, non Cæsaris. At nos quemadmodum est complexus? Cassium sibi legavit: Brutum Galliæ præfecit, Sulpitium Græciæ: Marcellum, cui maxime succensebat, cum summa illius dignitate restituit. Quo igitur hæc spectant? rerum hoc natura & civilium temporum non patietur: nec manens nec mutata ratio feret, primum ut non in causa pari eadem sit & conditio & fortuna omnium; deinde, ut in eam civitatem boni viri & boni cives, nulla ignominia notati, non revertantur, in quam tot, nefariorum scelerum condemnati, reverterunt. Habes augurium meum, quo, si quid addubitarem, non potius uterer, quam illa consolatione, qua facile fortem virum sustentarem, te, si explorata victoria arma sumpsisses pro republica (ita enim tum putabas) non nimis esse laudandum: sin propter incertos exitus eventusque bellorum posse accidere ut vinceremur, putasses, non debere te ad secundam fortunam bene paratum fuisse, adversam ferre nullo modo posse. Disputarem etiam, quanto solatio tibi conscientia tui facti, quantæ delectationi in rebus adversis literæ esse deberent. Commemorarem non solum veterum, sed horum etiam recentium vel ducum vel co-

mitum tuorum graviſſimos caſus. etiam externos multos claros viros nominarem. Levat enim dolorem communis quaſi legis & humanæ conditionis recordatio. Exponerem etiam, quemadmodum hic, & quanta in turba quantaque in confuſione rerum omnium, viveremus. neceſſe eſt enim minore deſiderio perdita repub. carere, quam bona. Sed hoc genere nihil opus eſt. incolumem te cito, ut ſpero, vel potius ut perſpicio, videbimus. Interea tibi abſenti, & huic, qui adeſt, imagini animi & corporis tui, conſtantiſſimo atque optimo filio tuo ſtudium, officium, operam, laborem meum, jampridem & pollicitus ſum, & detuli nunc hoc amplius, quod me amiciſſime quotidie magis Cæſar amplectitur, familiares quidem ejus ſicuti neminem. apud quem quicquid valebo vel autoritate, vel gratia, valebo tibi. Tu cura ut cum firmitudine te animi, tum etiam ſpe optima, ſuſtentes. Vale.

XXXV. CÆCINA CICERONI S. D.

QUod tibi non tam celeriter liber eſt redditus, ignoſce timori noſtro, & miſerere temporis. Filius, ut audio, pertimuit (neque injuria) ſi liber exiſſet, quando non tam intereſt quo animo ſcribatur, quam quo accipiatur, ne ea res inepte mihi noceret; cum præſertim adhuc ſtyli pœnas dem. Qua qui-

dem

dem in re ſingulari ſum fato: nam cum mendum ſcripturæ litura tollatur, ſtultitia fama multetur; meus error exilio corrigitur: cujus ſumma criminis eſt, quod armatus adverſario maledixi. Nemo noſtrum eſt, ut opinor, quin vota victoriæ ſuæ fecerit: nemo quin, etiam cum de alia re immolaret, tamen eo quidem ipſo tempore, ut quamprimum Cæſar ſuperaretur, optarit. Hoc ſi non cogitat, omnibus rebus felix eſt: ſi ſcit & perſuaſus eſt, quid iraſcitur ei qui aliquid ſcripſit contra ſuam voluntatem, cum ignorit omnibus qui multa deos venerati ſint contra ejus ſalutem? Sed, ut eodem revertar, cauſa hæc fuit timoris: Scripſi de te parce mediusfidius & timide, non revocans me ipſe, ſed pæne refugiens. Genus autem hoc ſcripturæ non modo liberum, ſed incitatum atque elatum eſſe debere, quis ignorat? ſolutum exiſtimatur eſſe, alteri maledicere; tamen cavendum eſt ne in petulantiam incidas: impeditum, ſeipſum laudare, ne vitium arrogantiæ ſubſequatur: ſolum vero liberum, alterum laudare; de quo quicquid detrahas, neceſſe eſt aut infirmitati aut invidiæ aſſignetur. Ac neſcio an tibi gratius opportuniuſque acciderit. nam quod præſtare non poteram, primum erat non attingere: ſecundum beneficium, quam parciſſime facere. ſed tamen ego me quidem ſuſtinui: multa minui, multa ſuſtuli; complura ne poſui quidem. Quemadmodum igitur

igitur ſcalarum gradus, ſi alios tollas, alios incidas, nonnullos male hærentes relinquas, ruinæ periculum ſtruas, non aſcenſum pares: ſic tot malis tum victum, tum fractum ſtudium ſcribendi, quid dignum auribus aut probabile poteſt efferre? Cum vero ad Ipſius Cæſaris nomen veni, toto corpore contremiſco, non pœnæ metu, ſed ipſius judicii. totum enim Cæſarem non novi. Quem putas animum eſſe, ubi ſecum loquitur? hoc probabit: hoc verbum ſuſpicioſum eſt. Quid ſi muto? at vereor ne pejus ſit. Age vero laudo aliquem. num offendo? cum porro non offendam, quid ſi non vult? Armati ſtylum preſequitur, victi & nondum reſtituti quid faciet? Auges etiam tu mihi timorem, qui in Oratore tuo caves tibi per Brutum, & ad excuſationem ſocium quæris. Ubi hoc tu omnium patronus facis, quid me, veterem tuum, nunc omnium clientem, ſentire oportet? In hac igitur calumnia timoris, & cæcæ ſuſpicionis tormento, cum plurima ad alieni ſenſus conjecturam, non ad ſuum judicium ſcribantur, quam difficile ſit evadere, ſi minus expertus es (quod te ad omnia ſummum atque excellens armavit ingenium) nos ſentimus. Sed tamen ego filio dixeram, librum tibi legeret, & auferret: aut ea conditione daret, ſi reciperes te correcturum: hoc eſt, ſi totum alium faceres. De Aſiatico itinere, quanquam ſumma me neceſſitas premebat,

bat, ut imperasti feci. Te pro me quid horter? Vides tempus venisse quo necesse sit de nobis constitui. Nihil est, mi Cicero, quod filium meum exspectes. adolescens est; omnia excogitare, vel studio, vel ætate, vel metu non potest. Totum negotium tu sustineas oportet: in te mihi omnis spes est, tu pro tua prudentia, quibus rebus gaudeat, quibus capiatur Cæsar, tenes, à te omnia proficiscantur, & per te ad exitum perducantur necesse est. apud ipsum multum, apud ejus omnes plurimum potes. Unum si tibi persuaseris, non hoc esse tui muneris, si quid rogatus fueris ut facias, (quanquam id magnum & amplum est) sed totum tuum esse onus, perficies: nisi forte aut in miseria nimis stulte, aut in amicitia nimis imprudenter tibi onus impono. Sed utrique rei excusationem tuæ vitæ consuetudo dat. nam quod ita consuevesti pro amicis laborare, non jam sic sperant abs te, sed etiam sic imperant tibi familiares. Quod ad librum attinet, quem tibi filius dabit; peto à te ne exeat: aut ita corrigas, ne mihi noceat. Vale.

XXXVI. M.T. C. THORANIO S. D.

ETsi cum hæc ad te scriberem, aut appropinquare exitus hujus calamitosissimi belli, aut jam aliquid actum & confectum videbatur: tamen quotidie commemorabam,

te

te unum in tanto exercitu mihi fuisse assensorem, & me tibi; solosque nos vidisse quantum esset in eo bello mali, in quo, spe pacis exclusa, ipsa victoria futura esset acerbissima, quæ aut interitum allatura esset, si victus esses, aut, si vicisses, servitutem. Itaque ego, quem tum fortes illi viri & sapientes, Domitii & Lentuli, timidum esse dicebant (& eram plane: timebam enim ne evenirent ea quæ acciderunt) idem nunc nihil timeo, & ad omnem eventum paratus sum. Cum aliquid videbatur caveri posse, tum id negligi dolebam: nunc vero eversis omnibus rebus, cum consilio profici nihil possit, una ratio videtur, quicquid evenerit, ferre moderate: præsertim cum omnium rerum mors sit extremum; & mihi sim conscius, me, quoad licuerit, dignitati reip. consuluisse, &, hac amissa, salutem retinere voluisse. Hæc scripsi, non ut de me ipse dicerem, sed ut tu, qui conjunctissima fuisti mecum & sententia & voluntate, eadem cogitares. Magna enim consolatio est, cum recordere, etiamsi secus acciderit, te tamen recte vereque sensisse. Atque utinam liceat aliquando aliquo reip. statu nos frui, interque nos conferre solicitudines nostras, quas pertulimus tum, cum timidi putabamur, quia dicebamus ea futura quæ facta sunt. De tuis rebus nihil esse quod timeas, præter universæ reipublicæ interitum, tibi confirmo.

De

De me autem sic velim judices, quantum ego possim, me tibi, saluti tuæ, liberisque tuis summo cum studio præsto semper futurum. Vale.

XXXVII. M. T. C. M. MARIO S. D.

SI te dolor aliquis corporis, aut infirmitas valetudinis tuæ tenuit, quo minus ad ludos venires: fortunæ magis tribuo quam sapientiæ tuæ. Sin hæc, quæ cæteri mirantur, contemnenda duxisti, & cum per valetudinem posses, venire tamen noluisti: utrumque lætor, & sine dolore corporis te fuisse, & animo valuisse, cum ea quæ sine causa mirantur alii, neglexeris: modo ut tibi constiterit fructus otii tui; quo quidem tibi perfrui mirifice licuit, cum esses in ista amœnitate pæne solus relictus. Neque tamen dubito quin tu ex illo cubiculo tuo, ex quo tibi Stabianum perforasti, & patefecisti Seianum, per eos dies matutina tempora lectiunculis consumpseris: cum illi interea, qui te isthic reliquerunt, spectarent communes mimos semisomni. Reliquas vero partes diei tu consumebas iis delectationibus, quas tibiipsi ad arbitrium tuum compararas. nobis autem erant ea perpetienda, quæ scilicet P. Mæcius probavisset. Omnino, si quæris, ludi apparatissimi, sed non tui stomachi. conjecturam enim facio de meo. Nam primum honoris causa in scenam redierant

rant il, quos ego honoris causa de scena decessisse arbitrabar. deliciæ vero tuæ noster Æsopus ejusmodi fuit, ut ei desinere per omnes homines liceret. is jurare cum cœpisset, vox eum defecit in illo loco, Si sciens fallo. Quid tibi ego alia narrem? nosti enim reliquos ludos. Quid? ne id quidem leporis habuerunt, quod solent mediocres ludi. apparatus enim spectatio tollebat omnem hilaritatem. quo quidem apparatu non dubito quin animo æquissimo carueris. Quid enim delectationis habent sexcenti muli in Clytemnestra? aut in Equo Trojano craterarum tria millia? aut armatura varia peditatus & equitatus, ut in aliqua pugna? quæ popularem admirationem habuerunt, delectationem tibi nullam attulissent. Quod si tu per eos dies operam dedisti Protogeni tuo: dummodo is tibi quidvis potius quam orationes meas legerit; næ tu haud paulo plus quam quisquam nostrum, delectationis habuisti. Non enim te puto Græcos aut Oscos ludos desiderasse, præsertim cum Oscos ludos vel in senatu nostro spectare possis, Græcos vero ita non ames, ut ne ad villam quidem tuam via Græca ire soleas. Nam quid ego te athletas putem desiderare, qui gladiatores contempseris? in quibus ipse Pompejus confitetur se & operam & oleum perdidisse. Reliquæ sunt venationes, binæ per dies quinque magnificæ, nemo negat: sed quæ

poteſt

poteſt eſſe homini politico delectatio, cum aut homo imbecillus à valentiſſima beſtia laniatur, aut præclara beſtia venabulo tranſverberatur? Quæ tamen ſi videnda ſunt, ſæpe vidiſti: neque nos, qui hæc ſpectavimus, quicquam novi vidimus. Elephantorum extremus dies fuit: in quo admiratio magna vulgi atque turbæ, delectatio nulla exſtitit: quinetiam miſericordia quædam conſecuta eſt, atque opinio ejuſmodi, eſſe quandam illi belluæ cum genere humano ſocietatem. His ego tamen diebus, ludis ſcenicis, ne forte videar tibi non modo beatus, ſed liber omnino fuiſſe, dirupi pæne me in judicio Galli Caninii, familiaris tui. Quod ſi tam facilem populum haberem quam Æſopus habuit, libenter mehercule artem deſinerem, tecumque & cum ſimilibus noſtri viverem. Nam me cum antea tædebat, cum & ætas & ambitio hortabantur, & licebat denique, quem nolebam, non defendere: tum vero hoc tempore vita nulla eſt. neque enim fructum ullum laboris exſpecto: & cogor nonnunquam homines non optime de me meritos, rogatu eorum qui bene meriti ſunt defendere. Itaque quæro cauſas omnes aliquando vivendi arbitratu meo: teque, & iſtam rationem otii tui, & laudo vehementer & probo: quodque nos minus interviſis, hoc fero animo æquiore. quod ſi Romæ eſſes, tamen

tamen neque nos lepore tuo, neque te, ſiquis eſt in me, meo frui liceret, propter moleſtiſſimas occupationes meas: quibus ſi me relaxaro (nam ut plane exſolvam, non poſtulo) teipſum quidem, qui multos annos nihil aliud commentaris, docebo profecto quid ſit humaniter vivere. Tu modo iſtam imbecillitatem valetudinis tuæ ſuſtenta & tuere, ut facis, ut noſtras villas obire, & mecum noſtra ſimul lecticula concurſare poſſis. Hæc ad te pluribus verbis ſcripſi quam ſoleo, non otii abundantia, ſed amoris erga te: quod me quadam epiſtola ſubinvitaras, ſi memoria tenes, ut ad te aliquid ejuſmodi ſcriberem, quo minus te prætermiſiſſe ludos pœniteret. Quod ſi aſſecutus ſum, gaudeo: ſin minus, hoc me tamen conſolor, quod poſthac ad ludos venies, noſque viſes, neque in epiſtolis relinques meis ſpem aliquam delectationis tuæ. Vale.

XXXVIII. M. T. C. MARIO S. D.

PErſæpe mihi cogitanti de communibus miſeriis, in quibus tot annos verſamur, & (ut video) verſabimur, ſolet in mentem venire illius temporis, quo proxime fuimus una: quinetiam ipſum diem memoria teneo. Nam ad III. idus Majas, Lentulo & Marcello coſſ. cum in Pompejanum veſperi veniſſem, tu mihi ſolicito animo præſto

præsto fuisti. Solicitum autem te habebat cogitatio tum officii, tum etiam periculi mei. Si manerem in Italia, verebare ne officio deessem: si proficiscerer ad bellum, periculum te meum commovebat. Quo tempore vidisti profecto me quoque ita conturbatum, ut non explicarem quid esset optimum factu. pudori tamen malui famæque cedere, quam salutis meæ rationem ducere. Cujus me mei facti pœnituit, non tam propter periculum meum, quam propter vitia multa, quæ ibi offendi quo veneram: primum neque magnas copias, neque bellicosas: deinde, extra ducem paucosque præterea, (de principibus loquor) reliqui primum in ipso bello rapaces, deinde in oratione ita crudeles, ut ipsam victoriam horrerem: maximum autem æs alienum amplissimorum virorum. quid quæris? nihil boni præter causam. Quæ cum vidissem, desperans victoriam, primum cœpi suadere pacem, cujus fueram semper autor: deinde, cum ab ea sententia Pompejus valde abhorreret, suadere institui ut bellum duceret. Hoc interdum probabat, & in ea sententia videbatur fore, & fuisset fortasse, nisi quadam ex pugna cœpisset suis militibus confidere. Ex eo tempore vir ille summus, nullus imperator fuit. Signa tyrone & collectitio exercitu cum legionibus robustissimis contulit: victus, turpissime, amissis etiam castris,

ſtris, ſolus fugit. Hunc ego belli mihi finem feci: nec putavi, cum integri pares non fuiſſemus, fractos ſuperiores fore. Diſceſſi ab eo bello, in quo aut in acie cadendum fuit, aut in aliquas inſidias incidendum, aut deveniendum in victoris manus, aut ad Jubam confugiendum, aut capiendus tanquam exſilio locus, aut conſciſcenda mors voluntaria. Certe nihil fuit præterea, ſi te victori nolles aut non auderes committere. Ex omnibus autem iis, quæ dixi, incommodis nihil tolerabilius exſilio, præſertim innocenti, ubi nulla adjuncta eſt turpitudo: addo etiam, cum ea urbe careas, in qua nihil ſit quod videre poſſis ſine dolore. Ego cum meis ſi quicquam nunc cujuſquam eſt) etiam in meis eſſe malui. quæ acciderunt, omnia dixi futura. veni domum, non quod optima vivendi conditio eſſet, ſed tamen, ſi eſſet aliqua forma reipub. tanquam in patria ut eſſem; ſi nulla, tanquam in exſilio. Mortem mihi cur conſciſcerem, cauſa nulla viſa eſt: cur optarem, multa. vetus eſt enim, Ubi non ſis qui fueris, non eſſe cur velis vivere. Sed tamen, Vacare culpa magnum eſt ſolatium. præſertim cum habeam duas res, quibus me ſuſtentem, optimarum artium ſcientiam, & maximarum rerum gloriam: quarum altera mihi vivo nunquam eripietur, altera ne mortuo quidem. Hæc ad te ſcripſi verboſius,

sius, & tibi molestus fui, quod te cum mei, tum reipub. cognovi amantissimum. Notum tibi omne consilium meum esse volui, ut primum scires, me nunquam voluisse plus quenquam posse quam universam remp. postea autem quam alicujus culpa tantum valeret unus, ut ei obsisti non posset, me voluisse pacem: amisso exercitu, & eo duce in quo spes fuerat uno, me voluisse etiam, reliquis omnibus postquam non potuerim, mihi ipsi finem fecisse belli: nunc autem, si hæc civitas est, civem esse me; si non, exsulem esse, non incommodiore loco quam si me Rhodum aut Mitylenas contulissem. Hæc tecum coram malueram: sed, quia longius fiebat, volui per litteras eadem, ut haberes quod diceres, si quando in vituperatores meos incidisses. Sunt enim qui, cum meus interitus nihil fuerit reipub. profuturus, criminis loco putent esse quod vivam. Quibus ego certo scio non videri satis multos periisse: qui si me audissent, quamvis iniqua pace, honeste tamen viverent; armis enim inferiores, non causa, fuissent. Habes epistolam verbosiorem fortasse quam velles. quod tibi ita videri putabo, nisi mihi longiorem remiseris. Ego, si, quæ volo, expediero, brevi tempore te, ut spero, videbo. Vale.

XXXIX. DO-

XXXIX. DOLABELLA M. T. CICERONI S. D.

SI vales, gaudeo: & ipse valeo, & Tullia nostra recte valet. Terentia minus belle habuit: sed certum scio, jam convaluisse eam. præterea rectissime sunt apud te omnia. Etsi nullo tempore in suspicionem tibi debui venire, partium causa potius, quam tua, tibi suadere ut te aut cum Cæsare nobiscumque conjungeres, aut certe in otium referres: præcipue nunc, jam inclinata victoria, ne possum quidem in ullam aliam incidere opinionem, nisi in eam, in qua scilicet tua de re tibi suadere videar, quod pie tacere non possum. Tu autem, mi Cicero, sic hæc accipies, ut, sive probabuntur tibi, sive non probabuntur, ab optimo certe animo ac deditissimo tibi & cogitata & scripta esse judices. Animadvertis Cn. Pompejum nec nominis sui, nec rerum gestarum gloria, nec etiam regum aut nationum clientelis, quas ostentare crebro solebat, esse tutum, & hoc etiam quod infimo cuique contigit, illi non posse contingere, ut honeste effugere possit, pulso Italia, amissis Hispaniis, capto exercitu veterano, circumvallato nunc denique. quod nescio an ulli unquam nostro acciderit imperatori. Quamobrem quid aut ille sperare possit, aut tu, animum adverte pro tua prudentia. sic enim facillime, quod tibi utilissimum erit consilii

consilii capies. Illud autem à te peto, ut, si jam ille evitaverit hoc periculum, & se abdiderit in classem, tu tuis rebus consulas, & aliquando tibi potius, quam cuivis, sis amicus. Satisfactum est jam à te vel officio, vel familiaritati; satisfactum etiam partibus, & ei reipub. quam tu probabas: reliquum est, ubi nunc est resp. ibi simus, potius quam, dum illam veterem sequimur, simus in nulla. Quare velim, mi jocundissime Cicero, si forte Pompejus, pulsus his quoque locis, rursus alias regiones petere cogatur, ut tu te vel Athenas, vel in quamvis quietam recipias civitatem. quod si eris facturus, velim mihi scribas: ut ego, si ullo modo potero, ad te advolem. Quæcunque de tua dignitate ab imperatore erunt impetranda, qua est humanitate Cæsar, facillimum erit ab eo tibi ipsi impetrare: & meas tamen preces apud eum non minimum autoritatis habituras puto. Erit tuæ quoque fidei & humanitatis, curare ut is tabellarius, quem ad te misi, reverti possit ad me, & à te mihi litteras referat. Vale.

XL. M. T. C. DOLABELLÆ SUO S. D.

VEl meo ipsius interitu mallem litteras meas desiderares, quam eo casu, quo sum gravissime afflictus: quem ferrem certe moderatius, si te haberem: nam & oratio tua prudens, & amor erga me singularis multum levaret.

levaret. Sed quoniam brevi tempore, ut opinio noſtra eſt, te ſum viſurus, ita me affectum offendes, ut multum à te poſſim juvari. non quo ita ſim fractus, ut aut hominem me eſſe oblitus ſim, aut fortunæ ſuccumbendum putem: ſed tamen hilaritas illa noſtra, & ſuavitas, quæ te præter cæteros delectabat, erepta mihi omnis eſt; firmitatem tamen & conſtantiam, ſi modo fuit aliquando in nobis, eandem cognoſces quam reliquiſti. Quod ſcribis, prælia te mea cauſa ſuſtinere: non tam id laboro, ut, ſi qui mihi obtrectent, à te refutentur, quam intelligi cupio (quod certe intelligitur) me à te amari. quod ut facias, te etiam atque etiam rogo: ignoſcaſque brevitati mearum litterarum; nam & celeriter una futuros nos arbitror, & nondum ſatis confirmatus ſum ad ſcribendum. Vale.

XLI. M. T. C. DOLABELLÆ COS. S. D.

ETſi contentus eram, mi Dolabella, tua gloria, ſatiſque ex ea magnam lætitiam voluptatemque capiebam: tamen non poſſum non confiteri, cumulari me maximo gaudio, quod vulgo hominum opinio ſocium me adſcribat tuis laudibus. Neminem conveni (convenio autem quotidie plurimos. ſunt enim permulti optimi viri, qui valetudinis cauſa in hæc loca conveniant, præterea ex muni-

municipiis frequentes necessarii mei (quin omnes, cum te summis laudibus ad cœlum extulerunt, mihi continuo maximas gratias agant. negant enim se dubitare quin tu meis præceptis & consiliis obtemperans, præstantissimum te civem & singularem consulem præbeas. Quibus ego quanquam verissime possum respondere, te, quæ facias, tuo judicio & tua sponte facere, nec cujusquam egere consilio : tamen neque plane assentior, ne imminuam tuam laudem, si omnis à meis consiliis profecta videatur ; neque valde nego ; sum enim avidior etiam, quam satis est, gloriæ. Est tamen non alienum à dignitate tua, quod ipsi Agamemnoni, regum regi, fuit honestum, habere aliquem in consiliis capiundis Nestorem : mihi vero glorioſum, te juvenem consulem florere laudibus, quasi alumnum disciplinæ meæ. L. quidem Cæsar, cum ad eum ægrotum Neapolim venissem, quanquam erat oppressus totius corporis doloribus, tamen antequam me plane salutavit, O mi Cicero, inquit, gratulor tibi, cum tantum vales apud Dolabellam, quantum si ego apud sororis filium valerem, jam salvi esse possemus. Dolabellæ vero tuo & gratulor & gratias ago : quem quidem, post te consulem, solum possumus vere consulem dicere. Deinde multa de facto, ac de re gesta : tum nihil magnificentius, nihil præclarius actum unquam, nihil

reipub. ſalutarius. atque hæc una vox omnium eſt. A te autē peto ut me hanc quaſi fal-ſam hæreditatem alienæ gloriæ finas cernere, meque aliqua ex parte in ſocietatem tu-rum laudum venire patiere. quanquam, mi Dolabella, (hæc enim jocatus ſum,) libentius omnes meas, ſi modo ſunt aliquæ meæ lau-des, ad te transfuderim, quam aliquam par-tem exhauſerim ex tuis. nam cum te ſem-per tantum dilexerim, quantum tu intellige-re potuiſti: tum his tuis factis ſic incenſus ſum, ut nihil unquam in amore fuerit ar-dentius. Nihil eſt enim (mihi crede) virtute formoſius, nihil pulchrius, nihil amabilius. Semper amavi, ut ſcis, M. Brutum, propter ejus ſummum ingenium, ſuaviſſimos mores, ſingularem probitatem atque conſtantiam: tamen idibus Martiis tantum acceſſit ad amo-rem, ut mirarer locum fuiſſe augendi in eo, quod mihi jampridem cumulatum eſſe vi-debatur. Quis erat qui putaret, ad eum amo-rem quem erga te habebam, poſſe aliquid ac-cedere? tantum acceſſit, ut mihi nunc deniq; amare videar, antea dilexiſſe. Quare, quid eſt quod ego te horter, ut dignitati & gloriæ ſer-vias? proponam tibi claros viros, quod facere ſolent qui hortantur? neminem habeo cla-riorem quam teipſum. te imitere oportet, tecum ipſe certes. nec licet quidem tibi jam, tantis rebus geſtis, non tui ſimilem eſſe. Quod cum ita ſit, hortatio non eſt neceſſaria,

gratu-

gratulatione magis utendum est. contigit enim tibi, quod haud scio an nemini, ut summa severitas animadversionis non modo non invidiosa, sed etiam popularis esset, & cum bonis omnibus, tum infimo cuique gratissima. Hoc si tibi fortuna quadam contigisset, gratularer felicitati tuæ: sed contigit magnitudine tum animi, tum etiam ingenii atque consilii. Legi enim concionem tuam: nihil illa sapientius. ita pedetentim & gradatim tum accessus à te ad causam facti, tum recessus, ut res ipsa maturitatem tibi animadvertendi omnium concessu daret. Liberasti igitur & urbem periculo, & civitatem metu: neque solum ad tempus maximam utilitatem attulisti, sed etiam ad exemplum. quo facto intelligere debes in te positam esse remp. tibique non modo tuendos, sed etiam ornandos esse illos viros, à quibus initium libertatis profectum est. Sed his de rebus coram plura prodiem, ut spero. Tu, quoniam remp. nosque conservas, fac ut diligentissime tepsum, mi Dolabella, custodias. Vale.

XLII. M. T. C. PAPIRIO PÆTO S.D.

Duabus tuis epistolis respondebo: uni, quam triduo ante acceperam à Zetho; alteri, quam attulerat Phileros tabellarius. Ex prioribus tuis litteris intellexi pergratam tibi esse curam meam valetudinis tuæ: quam tibi perspectam esse gaudeo: sed (mihi

crede) non perinde ut eſt reapſe, ex litteris perſpicere potuiſti. Nam cum à ſatis multis (non enim poſſum aliter dicere) & coli me videam, & diligi, nemo eſt illorum omnium mihi te jocundior. nam quod me amas, quod id & jampridem & conſtanter facis, eſt id quidem magnum, atque haud ſcio an maximum, ſed tibi commune cum multis: quod tu ipſe tam amandus es, tamque dulcis, tamque in omni genere jocundus, id eſt proprie tuum. Accedunt non Attici, ſed ſalſiores quam illi Atticorum, Romani veteres atque urbani ſales. Ego autem (exiſtimes licet quod lubet) mirifice capior facetiis, maxime noſtratibus, præſertim cum eas videam primum oblitas Latio tum cum in urbem noſtram eſt infuſa peregrinitas, nunc vero etiam bracchatis & tranſalpinis nationibus; ut nullum veteris leporis veſtigium appareat. Itaque, te cum video, omnes mihi Granios, omnes Lucilios, (vere ut dicam) Craſſos quoque & Lælios videre videor. Moriar, ſi præter te quenquam reliquum habeo, in quo poſſim imaginem antiquæ & vernaculæ feſtivitatis agnoſcere. Ad hos lepores cum amor erga me tantus accedat, miraris me tanta perturbatione valetudinis tuæ tam graviter exanimatum fuiſſe? Quod autem altera epiſtola purgas te non diſſuaſorem mihi emptionis Neapolitanæ fuiſſe, ſed autorem commorationis urbanæ: neque ego aliter

ter accepi: intellexi tamen idem quod his intelligo litteris, non existimasse te, mihi licere, id quod ego arbitrabar, res has non omnino quidem, sed magnam partem relinquere. Catulum mihi narras, & illa tempora: quid simile? ne mihi quidem ipsi tunc placebat diutius abesse ab reipub. custodia. sedebamus enim in puppi, clavumque tenebamus: nunc autem vix est in sententina locus. An minus multa S. C. futura putas, si ego sim Neapoli? Romæ cum sum, & urgeo forum, S. C. scribuntur apud amatorem tuum, familiarem meum. Et quidem, cum in mentem venit, ponor ad scribendum: & ante audio S. C. in Armeniam & Syriam esse perlatum, quod in meam sententiam factum esse dicatur, quam omnino mentionem ullam de ea re esse factam. Atque hoc nolim me jocari putes. nam mihi scito jam à regibus ultimis allatas esse litteras, quibus mihi gratias agant quod se mea sententia reges appellaverim: quos ego non modo reges appellatos, sed omnino natos nesciebam. Quid ergo est? tamen quamdiu hic erit noster hic præfectus moribus, parebo autoritati tuæ: cum vero abierit, ad fungos me tuos conferam. Domum si habebo, in denos dies, singulos sumptuariæ legis conferam: sin minus invenero quod placeat, decrevi habitare apud te. scio enim me nihil gratius tibi facere posse. Domum

Sullanam desperabam jam, ut tibi proxime scripsi, sed tamen non abjeci. Tu, velim, ut scribis, cum fabris eam perspicias. si enim nihil est in parietibus aut in tecto vitii, cætera mihi probabuntur. Vale.

XLIII. M. T. C. PAPIRIO PÆTO S.D.

DElectaverunt me literæ tuæ: in quibus primum amavi amorem tuum, qui te ad scribendū incitavit, verentem ne Silius suo nuncio aliquid mihi solicitudinis attulisset. de quo & tu mihi antea scripseras, bis quidem eodem exemplo; facile ut intelligerem te esse commotum: & ego tibi accurate rescripserām, ut, quoquomodo, in tali re atque tempore aut liberarem te ista cura, aut certe levarem. Sed quando proximis quoque literis ostendis, quantæ tibi curæ sit ea res: sic, mi Pæte, habeto, quicquid arte fieri potuerit, (nō enim jam satis est consilio pugnare: artificium quoddam excogitandum est) sed tamen quicquid elaborari aut effici potuerit ad istorum benevolentiam conciliandā & colligendam, summo studio me consecutum esse, nec frustra ut arbitror. sic enim color, sic observor ab omnibus iis qui à Cæsare diliguntur, ut ab iis me amari putem. Nam, etsi Non facile dijudicatur amor verus & fictus, nisi aliquod incidat ejusmodi tempus, ut, quasi aurum igne, sic benevolentia fidelis periculo aliquo perspici possit; cætera sunt signa communia:

sed

bi ego uno utor argumento, quamobrem me ex animo vereque arbitrer diligi; quod & nostra fortuna ea est, & illorum, ut simulandi causa non sit. De illo autem quem penes est omnis potestas, nihil video quod timeam, nisi quod omnia sunt incerta, cum à jure discessum est: nec præstari quicquam potest, quale futurum sit quod positum est in alterius voluntate, ne dicam libidine. Sed tamen ejus ipsius nulla re à me offensus est animus: est enim adhibita in ea re ipsa summa à nobis moderatio. ut enim olim arbitrabar esse meum, libere loqui cujus opera esset in civitate libertas; sic ea nunc amissa, nihil loqui quod offendat aut illius, aut eorū qui ab illo diliguntur, voluntatem. Effugere autem si velim nonnullorum acute aut facete dictorum offensionē, fama ingenii mihi est abjicienda. quod si id possem, non recusarem. Sed tamen ipse Cæsar habet peracre judicium, &, ut Servius frater tuus (quem litteratissimum fuisse judico) facile diceret, hic versus Plauti non est, hic est, quod tritas haberet aures notandis generibus poëtarum, & consuetudine legendi: sic audio Cæsarem, cum volumina jam confecerit ἀνορθωσιῶν, si quid afferatur ad eum pro meo, quod meum non sit, rejicere solere. quod eo nunc magis facit, quia vivunt mecum fere quotidie illius familiares. Incidunt autem in sermone vario multa, quæ fortasse illis, cum dixi, nec

illiterata nec insulsa esse videantur. Hæc ad illum cum reliquis actis perferuntur: ita enim ipse mandavit. sic fit ut, si quid præterea de me audiat, non audiendum putet. Quamobrem Oenomao tuo nihil utor: etsi posuisti joco versus Attianos. Sed quæ est invidia? aut quid nunc mihi invideri potest? Verum fac esse omnia. sic video philosophis placuisse, iis qui mihi soli videntur vim virtutis tenere, Nihil esse sapientis præstare, nisi culpam. qua videor mhi dupliciter carere: & quod ea senserim, quæ rectissima fuerunt; & quod, cum viderem præsidii non satis esse ad ea obtinenda, viribus certandum cum valentioribus non putarim: ergo in officio boni civis certe non sum reprehendendus. Reliquum est ne quid stulte, ne quid temere dicam faciamve contra potentes. id quoque puto esse sapientis. Cætera vero, quid quisque me dixisse dicat, aut quomodo ille accipiat, aut qua fide mecum vivant ii qui me assidue colunt & observant, præstare non possum. Ita fit ut & superiorum consiliorum conscientia & præsentis temporis moderatione me consoler, & illam Attii similitudinem non modo jam ad invidiam, sed ad fortunam transferam: quam existimo, levem & imbecillam, ab animo firmo & gravi, tanquam fluctum à saxo, frangi oportere. Etenim, cum plena sint monumenta Græcorum, quemadmodum sapientissimi

tissimi viri regna tulerint vel Athenis vel Syracusis, cum servientibus suis civitatibus, fuerint ipsi quodam modo liberi: ego me non putem tueri meum statum sic posse, ut neque offendam animum cujusquam, nec frangam dignitatem meam? Nunc venio ad jocationes tuas: quando tu, secundum Oenomaum Attii, non ut olim solebat, Atellanum, sed, ut nunc fit, mimum introduxisti. Quem tu mihi pompilium, quem denarium narras? quam tyrotarichi patinam? facilitate mea ista ferebantur antea: nunc mutata res est. Hirtium ego Dolabellam dicendi discipulos habeo, cœnandi magistros. puto enim te audisse, (si forte ad vos omnia perferuntur) illos apud me declamitare, me apud illos cœnitare. Tu autem quod mihi bonam copiam ejures, nihil est. tum enim cum rem augebas, quæstiunculis te faciebam attentiorem: nunc, cum tam æquo animo bona perdas, non eo sis consilio, ut cum me hospitio recipias, æstimationem te aliquam putes accipere. Etiam hæc levior est plaga ab amico, quam à debitore. Nec tamen eas cœnas quæro ut magnæ reliquiæ fiant. quod erit, magnificum sit & lautum. Memini te mihi Phameæ cœnam narrare. temporius fiat: cætera eodem modo. Quod si perseveras me ad matris tuæ cœnam vocare, feram id quoque. volo enim videre animum, qui mihi audeat ista, quæ scribis, apponere, aut etiam

polypum Miniani Jovis simílem. Crede mihi, non audebis. ante meum adventum fama ad te de mea nova lautitia veniet: eam extimescs. neque est quod in promulside spei ponas aliquid; quam totam sustuli. solebam enim antea delectari oleis & lucanicis tuis. Sed quid hæc loquimur? liceat modo isto venire. Tu vero (volo enim abstergere animi tui metum) ad tyrotarichum antiquam redi. Ego tibi unum sumptum afferam, quod balneum calfacias oportebit: cætera more nostro. superiora illa lusimus. De villa Seliciana & curasti diligenter, & scripsisti facetissime. Itaque puto me prætermissurum. salis enim satis est, sannionum parum. Vale.

XLIV. M. T. C. PAPIRIO PÆTO S. D.

NOn tu homo ridiculus es, qui cum Balbus noster apud te fuerit, ex me quæras quid de istis municipiis & agris futurum putem? quasi aut ego quicquam sciam quod iste nesciat; aut si quid aliquando scio, non ex isto soleam scire. Imo vero, si me amas, tu fac ut sciam quid de nobis futurum sit. habuisti enim in tua potestate, ex quo vel ex sobrio, vel certe ex ebrio, scire posses. Sed ego ista, mi Pæte, non quæro. primum quia de lucro prope jam quadriennium vivimus (si aut hoc lucrum est, aut hæc vita, superstitem reipub. vivere) deinde, quod scire quoque mihi videor

deor quid futurum sit. fiet enim quodcunque volent qui valebunt: valebunt autem semper arma. Nobis igitur satis esse debet, quicquid conceditur. hoc si quis pati non potuit, mori debuit. Velentem quidem agrum & Capenatem metiuntur. hic non longe abest à Tusculano. Nihil tamen timeo: fruor, dum licet; opto ut semper liceat. Si id minus contigerit, tamen quando ego, vir fortis, idemque philosophus, vivere pulcherrimum duxi, non possum eum non diligere, cujus beneficio id consecutus sum. qui si cupiat esse remp. qualem fortasse & ille vult, & omnes optare debemus; quid faciat tamen non habet: ita se cum multis colligavit. Sed longius progredior. scribo enim ad te. Hoc tamen scito, non modo me, qui consiliis non interfum, sed ne ipsum quidem principem scire quid futurum sit. Nos enim illi servimus, ipse temporibus. ita nec ille, quid tempora postulatura sint, nec nos quid ille cogitet, scire possumus. Hæc tibi antea non rescripsi, non quod cessator esse solerem, præsertim in litteris: sed cum explorati nihil haberem, nec tibi solicitudinem ex dubitatione mea, nec spem ex affirmatione afferre volui. Illud tamen adscribam, quod est verissimum, me his temporibus adhuc de isto periculo nihil audisse. Tu tamen pro tua sapientia debebis optare optima, cogitare difficillima, ferre quæcunque erunt. Vale.

XLV. M. T. C.

XLV. M. T. C. PAPIRIO PÆTO S. D.

CUm essem otiosus in Tusculano, propterea quod discipulos obviam miseram, ut iidem me quam maxime conciliarent familiari suo, accepi tuas literas pleniſſimas suavitatis: ex quibus intellexi, probari tibi meum consilium, quod ut Dionysius tyrannus, cum Syracusis expulsus esset, Corinthi dicitur ludum aperuisse; sic ego, sublatis judiciis, amisso regno forensi, ludum quasi habere cœperim. Quid quæris? me quoque delectat consilium: multa enim consequor. primum, id quod maxime nunc opus est, munio me ad hæc tempora. id cujusmodi sit, nescio: tantum video, nullius adhuc consilia me huic anteponere, nisi forte mori melius fuit. in lectulo, fateor; sed non accidit: in acie non fui. Cæteri quidem, Pompeius, Lentulus tuus, Scipio, Afranius, fœde perierunt: at Cato præclare. Jam isthuc quidem cum volemus licebit: demus modo operam ne tam necesse nobis sit, quam illi fuit; id quod agimus. Ergo hoc primum. sequitur illud: ipse melior fio, primum valetudine, quam, intermissis exercitationibus, amiseram: deinde ipsa illa, si qua fuit in me, facultas orationis, nisi me ad has exercitationes retulissem, exaruisset. Extremum illud est, quod tu nescio an primum putes:

plures

plures jam pavones confeci, quam tu pullos columbinos. tu isthic te Atteriano jure delectato, ego me hic Hirtiano. Veni igitur, si vir es, & disce jam προλεγόμενα, quæ quæris. etsi sus Minervam. Sed quando, ut video, æstimationes tuas vendere non potes, neque ollam denariorum implere, Romam tibi remigrandum est. satius est hic cruditate, quam isthic fame. Video te bona perdidisse: spero idem isthuc familiares tuos. Actum igitur de te est, nisi provides. Potes multo isto quem tibi reliquum dicis esse (quando cantherium comedisti) Romam pervehi. sella tibi erit in ludo, tanquam hypodidascalo, proxima: eam pulvinus sequetur. Vale.

XLVI. M. T. C. PAPIRIO PÆTO S. D.

TAmen à malitia non discedis: tenuiculo apparatu significas Balbum fuisse contentum. hoc videris dicere, cum reges tam sint continentes, multo magis consulares esse oportere. Nescis me ab illo omnia expiscatum: recta enim à porta domum meam venisse. neque hoc admiror quod non ad tuam potius: sed illud, quod nec ad suam. Ego autem tribus primis verbis, Quid noster Pætus? At ille adjurans, nusquam se unquam libentius. Hoc si verbis assecutus es, aures ad te afferam non minus elegantes: sin

fin autem obſonio, peto à te ne pluris eſſe Balbos quam diſertos putes. Me quotidiè aliud ex alio impedit: ſed ſi me expediero, ut in iſta loca venire poſſim, non committam, ut te ſero à me certiorem factum putes. Vale.

XLVII. M. T. C. PAPIRIO PÆTO S. D.

DUpliciter delectatus ſum tuis litteris: & quod ipſe riſi, & quod te intellexi jam poſſe ridere. Me autem à te, ut ſcurram velitem, malis oneratum eſſe, non moleſte tuli. Illud doleo, in iſta loca venire me, ut conſtitueram, non potuiſſe. habuiſſes enim non hoſpitem, ſed contubernalem. at quem virum? non eum quem tu ſolitus es promulſide conficere. integram famem ad ovum affero: itaque ad aſſum vitulinum opera perducitur. Illa mea, quæ ſolebas ante laudare, ô hominem facilem, ô hoſpitem non gravem, abierunt. nam omnem noſtram de repub. curam, cogitationem de dicenda in ſenatu ſententia, commendationem cauſarum abjecimus: in Epicuri nos, adverſarii noſtri, caſtra conjecimus: nec tamen ad hanc inſolentiam, ſed ad illam tuam lautitiam; veterem, dico, cum in ſumptum habebas: etſi nunquam plura prædia habuiſti. Proinde te para: cum homine edaci tibi res eſt, & qui jam aliquid intelligat, ὀψοφάγοις autem homines

mines scis quam insolentes sint. dediscendæ tibi sunt sportellæ & artolagani tui. Nos jam ex areis tantum habemus, ut Verrium tuum, & Camillum (qua munditia homines! quæ elegantia!) vocare sæpius audeamus. Sed vide audaciam: etiam Hirtio cœnam dedi, sine pavone tamen. In ea cœna cocus meus, præter jus fervens, nihil potuit imitari. Hæc igitur est nunc vita nostra. mane salutamus domi & bonos viros multos, sed tristes, & hos lætos victores: qui me quidem perofficiose & peramanter observant. Ubi salutatio defluxit, litteris me involvo: aut scribo, aut lego. Veniunt etiam qui me audiant, quasi doctum hominem, quia paulo sum quam ipsi doctior. Inde corpori omne tempus datur. Patriam eluxi jam, & gravius & diutius quam ulla mater unicum filium. Sed cura, si me amas, ut valeas: ne ego, te jacente, bona tua comedam. statui enim tibi ne ægroto quidem parcere. Vale.

XLVIII. M. T. C. PAPIRIO PÆTO S. D.

AIn' tandem? insanire tibi videris, quod imitere verborum meorum, ut scribis, fulmina? Tum insanires, si consequi non posses: cum vero etiam vincas, me prius irrideas, quam te, oportet. Quare nihil tibi opus est illud à Trabea, sed potius ἀπόσπασμα meum. Veruntamen quid ego tibi videor

deor in epiſtolis? nonne plebeio ſermone agere tecum? nec enim ſemper eodem modo. Quid enim ſimile habet epiſtola aut judicio, aut concioni? quin ipſa judicia non ſolemus omnia tractare uno modo. Privatas cauſas, & eas tenues, agimus ſubtilius: capitis, aut famæ, ſcilicet ornatius. epiſtolas vero quotidianis verbis texere ſolemus. Sed tamen, mi Pæte, qui tibi venit in mentem negare, Papirium quenquam unquam niſi plebeium fuiſſe? fuerunt enim patricii minorum gentium: quorum princeps L. Papirius Mugillanus, qui conſul cum L. Sempronio Atratino fuit, cum antea cenſor cum eodem fuiſſet, annis poſt R. C. CCCXII. ſed tum Papiſii dicebamini. Poſt hunc XIII. fuerunt, ſella curuli, ante L. Papirium Craſſum, qui primus Papiſius eſt vocari deſitus. Is dictator cum L. Papirio Curſore magiſtro equitum factus eſt, annis poſt R. C. CCCCXV. & quadriennio poſt conſul cum C. Duillio. Hunc ſecutus eſt Curſor, homo valde honoratus: deinde L. Maſſo ædilitius; inde multi Maſſones: quorum quidem tu omnium patriciorum imagines habeas volo. Deinde Carbones & Turdi inſequuntur. Hi plebeii fuerunt: quos contemnas cenſeo. Nam præter hunc Cn. Carbonem, quem Damaſippus occidit, civis è repub. Carbonum nemo fuit. Cognovimus Cn. Carbonem, & ejus fratrem ſcurram: quid his improbius?

probius? De hoc amico meo, & Rubriæ filio, nihil dico. Tres illi fratres fuere, C. Cn. M. Marcus, P. Flacco accusante condemnatus, fur magnus ex Sicilia. Cajus, accusante Lucio Crasso, cantharidas sumpsisse dicitur, Is, & tribunus plebis seditiosus, & P. Africano vim attulisse existimatus est. Hoc vero qui Lilybæi à Pompeio nostro interfectus est, improbior nemo (meo judicio) fuit. jam pater ejus, accusatus à M. Antonio, sutorio atramento absolutus putatur. Quare ad patres censeo revertare. plebeii quam fuerint importuni vides. Vale.

XLIX. M. T. C. PAPIRIO PÆTO S. D.

AMo verecundiam, vel potius libertatem loquendi. atque hoc Zenoni placuit, homini mehercule acuto; etsi Academiæ nostræ cum eo magna rixa est: sed, ut dico, placet Stoicis suo quamque rem nomine appellare. Sic enim differunt, nihil esse obscœnum, nihil turpe dictu. Nam si quod sit in obscœnitate flagitium, id aut in re esse, aut in verbo: nihil esse tertium. in re non est. Itaque non modo in comœdiis res ipsa narratur; ut ille in Demiurgo modo, (forte nosti canticum: meministi Roscium) Ita me destituit nudum? totus est sermo verbis tectus, re impudentior: sed etiam in tragœdiis. quid est enim illud? Quæ mulier una? quid, inquam, est?

eſt? Uſurpata duplex cubile. Quid illud? Pherzi hic cubile inire eſt auſus. Quid eſt? Virginem me quondam invitam per vim violat? Jupiter bone, violat? Atqui idem ſignificat: ſed alterum nemo tuliſſet. Vides igitur, cum eadem res ſit, quia verba non ſint, nihil videri turpe. Ergo in re non eſt: multo minus in verbis. ſi enim quod verbo ſignificatur, id turpe non eſt; verbum quod ſignificat, turpe eſſe non poteſt. Anum appellas alieno nomine; cur non ſuo potius? Si turpe eſt, ne alieno quidem: ſi non eſt, ſuo potius. Caudam antiqui penem vocabant, ex quo eſt propter ſimilitudinem peniculus: at hodie penis eſt in obſcœnis. At vero Piſo ille Frugi in annalibus ſuis, queritur adoleſcentes peni deditos eſſe. quod tu in epiſtola appellas ſuo nomine, ille tectius penem. ſed quia multi, factum eſt tam obſcœnum, quam id verbum quo tu uſus es. Quid, quod vulgo dicitur, cum nos te volumus convenire, num obſcœnum eſt? Memini in ſenatu diſertum conſularem ita eloqui, Hanc culpam, majorem, an illam, dicam? Potuit obſcœnius? non, inquis; non enim ita ſenſit. Non ergo in verbo eſt. docui autem in re non eſſe: nuiquam igitur eſt. Liberis dare operam, quam honeſte dicitur. etiam patres rogant filios: ejus operæ nomen non audeant dicere. Socratem fidibus docuit nobiliſſimus fidicen: is Connus vocitatus eſt: num id obſcænum

putas?

putas? Cum loquimur, terni, nihil flagitii dicimus: at cum bini, obscœnum est. Græcis quidem, inquies. Nihil est ergo in verbo, quando & ego Græce scio: & tamen tibi dico, bini: idque tu facis, quasi ego Græce, non Latine dixerim. Ruta & menta, recte utrumque. volo mentam pusillam ita appellare, ut rutulã: non licet. Bella tectoriola dicis: dic ergo etiã pavimenta isto modo: non potes. Vides igitur nihil esse nisi ineptias: turpitudinem nec in verbo esse, nec in re. itaque nusquam est. Ergo in verbis honestis obscœna ponimus. quid enim? non honestũ verbũ est divisio? at inest obscœnum. cui respondet intercapedo. num hæc ergo obscœna sunt? Nos autem ridicule: si dicimus, ille patrẽ strangulavit, honorem non præfamur: sin de Aurelia aliquid, aut Lollia, honos præfandus est. Et quidẽ jam non etiam obscœna verba pro obscœnis sunt, batuit, inquit, impudentur: depsit, multo impudentius. atqui neutrum est obscœnum. Stultorum plena sunt omnia. Testes, verbum honestissimum in judicio, alio loco non nimis. At honesti Colei Lanuini, Cliternini non honesti. Quid? ipsa res modo honesta, modo turpis. suppedit, flagitiũ est: jam erit nudus in balneo, non reprehendes. Habes scholã Stoicam. ὁ σοφὸς ἀνεξήμων ἐστι. quã multa ex uno verbo tuo? Te adversus me omnia audere, gratum est. ego servo, & servabo (sic enim assuevi) Platonis verecundiã. Itaq;

tectis

tectis verbis ea ad te scripsi, quæ apertissimis agunt Stoici. sed illi etiam crepitus aiunt æque liberos, ac ructus, esse oportere. honorem igitur Kalendis Martiis. Tu me diliges, & valebis.

L. M. T. C. PAPIRIO PÆTO S. D.

HEri veni in Cumanum: cras ad te fortasse: sed, cum certum sciam, faciam te paulo ante certiorem. Etsi M. Cepario, cum mihi in sylva Gallinaria obviam venisset, quæsissemque quid ageres, dixit te in lecto esse, quod ex pedibus laborares, tuli scilicet moleste, ut debui: sed tamen constitui ad te venire, ut & viderem te, & viserem, & cœnarem etiam. non enim arbitror coquum etiam te arthriticum habere. Exspecta igitur hospitem cum minime edacem, tum inimicum cœnis sumptuosis. Vale.

LI. M. T. C. PAPIRIO PÆTO S. D.

RUfum istum, amicum tuum, de quo iterum jam ad me scribis, adjuvarem quantum possem, etiamsi ab eo læsus essem, cum te tantopere viderem ejus causa laborare: cum vero & ex tuis literis, & illius ad me missis, intelligam & judicem, magnæ curæ ei salutem meam fuisse, non possum ei non amicus esse; neque solum tua commendatione,

datione, quæ apud me, ut debet, valet plurimum, sed etiam voluntate ac judicio meo. Volo enim te scire, mi Pæte, initium mihi suspicionis, & cautionis, & diligentiæ fuisse literas tuas. quibus literis congruentes fuerunt aliæ postea multorum. Nam & Aquini & Fabrateriæ consilia sunt inita de me, quæ te video inaudisse: &, quasi divinarent, quam his molestus essem futurus, nihil aliud egerunt nisi me ut opprimerent. Quod ego non suspicans, incautior fuissem, nisi à te admonitus essem. Quamobrem iste tuus amicus apud me commendatione non eget. utinam ea fortuna reipub. sit, ut ille me quam gratissimum possit cognoscere. Sed hæc hactenus. Te ad cœnas itare desisse, moleste fero. magna enim te delectatione & voluptate privasti: deinde etiam vereor (licet enim verum dicere) ne nescio quid illud quod solebas, dediscas, & obliviscare cœnulas facere. nam si tum cum habebas quos imitarere, non multum proficiebas, quid nunc te facturum putem? Spurina quidem, cum ei rem demonstrassem, & vitam tuam superiorem exposuissem, magnum periculum, summæ reipub. demonstrabat, nisi ad superiorem consuetudinem, tum cum Favonius flaret, revertisses: hoc tempore fieri posse, si forte tu frigus ferre non posses. Sed mehercule, mi Pæte, extra jocum, moneo te, quod pertinere ad beate vivendum arbitror, ut cum viris bonis, jocundis,

jocundis, amantibus tui, vivas. Nihil eſt aptius vitæ, nihil ad beate vivendum accommodatius. Nec id ad voluptatem refero, ſed ad communitatem vitæ atque victus, remiſſionemque animorum; quæ maxime ſermone efficitur familiari, qui eſt in convivíis dulciſſimus: ut ſapientius noſtri, quam Græci; illi συμπόσια, aut σύνδειπνα, id eſt, compotationes, aut concœnationes; nos convivia, quod tum maxime ſimul vivitur. Vides ut te philoſophando revocare coner ad cœnas? Cura ut valeas. id, foris cœnitando, facillime conſequere. Sed cave, ſi me amas, exiſtimes me, quod jocoſius ſcribam, abjeciſſe curam reipub. Sic tibi, mi Pæte, perſuade, me dies ac noctes nihil aliud agere, nihil curare, niſi ut mei cives ſalvi liberíque ſint. Nullum locum prætermitto monendi, agendi, providendi. hoc denique animo ſum, ut ſi in hac cura atque adminiſtratione vita mihi ponenda ſit, præclare actum mecum putem. Etiam atque etiam vale.

LII. M. T. C. IMP. PAPIRIO PÆTO S. D.

SUmmum me ducem litteræ tuæ reddiderе. plane neſciebam te tam peritum eſſe rei militaris. Pyrrhi te libros & Cyneæ video lectitaſſe. Itaque obtemperare cogito præceptis tuis. hoc amplius, navicularum habere aliquid in ora maritima, contra equitem Parthum

Parthum negant ullam armaturam meliorem inveniri posse. Sed quid ludimus? nescis, quocum imperatore tibi negotium sit. Κύρε παιδείας quam contriveram legendo, totam in hoc imperio explicavi. Sed jocabimur alias coram, &, ut spero, brevi. nunc ades ad imperandum vel ad parendum potius. sic enim antiqui loquebantur. Cum M. Fabio (quod scire te arbitror) summus mihi est usus: valdeque eum diligo, cum propter summam probitatem ejus, ac singularem modestiam, tum quod in iis controversiis, quas habeo cum tuis combibonibus Epicureis, optima opera ejus uti soleo. Is cum ad me Laodiceam venisset, mecumque eum ego esse vellem, repente percussus est atrocissimis litteris, in quibus scriptum erat, fundum Herculanensem à Q. Fabio fratre proscriptum esse, qui fundus cum eo communis esset. Id M. Fabius pergraviter tulit; existimavitque fratrem suum, hominem non sapientem, impulsu inimicorum suorum eo progressum esse. Nunc, si me amas, mi Pæte, negotium totum suscipe, molestia Fabium libera. Auctoritate tua nobis opus est, & consilio, & etiam gratia. Noli pati litigare fratres, & judiciis turpibus conflictari. Mathonem & Pollionem inimicos habet Fabius. Quid multa? non mehercule tam perscribere possum, quam mihi gratum feceris, si otiosum

Fabium

Fabium reddideris. id ille in te positum esse putat, mihique persuadet. Vale.

LIII. M. T. C. PAPIRIO PÆTO S. D.

ACcubueram hora nona, cum ad te harum exemplum in codicillis exaravi. Dices, ubi? Apud Volumnium Eutrapelum, & quidem supra me Atticus, infra Verrius, familiares tui. Miraris tam exhilaratam esse severitatem nostram? quid ergo faciam? te consulo, qui philosophum audis. angar? excruciemne me? quid assequar? deinde, quem ad finem? Vivas, inquis, in literis. An quicquam me aliud agere censes? haud possem vivere, nisi in literis viverem: sed est earum etiam non satietas, sed quidam modus. à quibus cum discessi, etsi minimum mihi est in cœna, quod tu unum ζήτημα Dioni philosopho posuisti; tamen quid potius faciam, prius quam me dormitum conferam, non reperio. Audi reliqua. infra Eutrapelum Cytheris accubuit. In eo igitur, inquis, convivio Cicero ille, Quem adspectabant, cujus ob os Graii ora obvertebant sua? Non mehercule suspicatus sum illam adfore: sed tamen ne Aristippus quidem ille Socraticus erubuit, cum esset objectum, habere eum Laida: Habeo, inquit, non habeor à Laide. Græce hoc melius. tu, si voles, interpretabere. Me vero nihil istorum

rum ne juvenem quidem movit unquam, ne nunc senem. convivio delector. ibi loquor aliquid, quod in solum, ut dicitur: & gemitum etiam in risus maximos transfero. An tu id melius, qui etiam philosophum irriseris? cum ille, si quis quid quæreret, dixisset, cœnam te quærere à mane dixeris? Ille Baro te putabat quæsiturum, unum cœlum esset, an innumerabilia. quid ad te? At hercule cœna nunquid ad te? ibi præsertim? Sic igitur vivitur: quotidie aliquid legitur, aut scribitur: deinde, ne amicis nihil tribuamus, epulamur una non modo non contra legem, si ulla nunc lex est, sed etiam intra legem, & quidem aliquanto. Quare nihil est quod adventum nostrum extimescas. non multi cibi hospitem accipies, sed multi joci. Vale.

LIV. CICERO PLANCO IMP. COS. DES. S. P. D.

BInas à te accepi literas eodem exemplo: quod ipsum argumento mihi fuit diligentiæ tuæ. Intellexi enim te laborare ut ad me tuæ expectatissimæ literæ perferrentur: ex quibus cepi fructum duplicem, mihique in comparatione difficilem ad judicandum, amoremne erga me tuum, an animum in remp. plus æstimandum putarem. Est omnino patriæ caritas, meo quidem judicio, maxima, sed amor voluntatisque conjunctio

plus certe habet ſuavitatis. Itaq; commemoratio tua paternæ neceſſitudinis, benevolentiæque ejus, quam erga me à pueritia contuliſſes, cæterarumque rerum quæ ad eam ſententiam pertinebant, incredibilem mihi lætitiam attulerat. Rurſus, declaratio animi tui, quem haberes de repub. quemque habiturus eſſes, mihi erat jocundiſſima: eoque major erat hæc lætitia, quod ad illa ſuperiora accedebat. Itaque te non hortor ſolum, mi Plance, ſed plane etiam oro (quod feci iis literis, quibus tu humaniſſime reſpondiſti) ut tota mente omnique animi impetu in remp. incumbas. Nihil eſt quod tibi majori fructui gloriæque eſſe poſſit. Nec quicquam ex omnibus rebus humanis eſt præclarius, aut præſtantius, quam de repub. bene mereri. adhuc enim patitur tua ſumma humanitas & ſapientia, me, quod ſentiam, libere dicere. Fortuna ſuffragante videris res maximas conſecutus. quod quanquam ſine virtute non potuiſſes, tamen ex maxima parte ea quæ es adeptus, fortuna temporibuſque tribuuntur. his temporibus difficillimis reipub. quicquid ſubveneris, id erit totum & proprium tuum. Incredibile eſt omnium civium, latronibus exceptis, odium in Antonium. magna ſpes in te & in tuo exercitu, magna expectatio, cujus, per deos, gratiæ gloriæque cave tempus amittas. Sic moneo, ut filium: ſic faveo,

veo, ut mihi: sic hortor, ut & pro patria, & amicissimum. Vale.

LV. PLANCUS IMP. COS. DES. COSS. PRÆTT. TRIB. PL. S.P. PL. Q. R. S. D.

SI cui forte videor diutius & hominum expectationem & spem reipub. de mea voluntate tenuisse suspensam, huic prius excusandum me esse arbitror, quam de insequenti officio quicquam ulli pollicendum. non enim præteritam culpam videri volo redemisse, sed optimæ mentis cogitata jampridem, maturo tempore enunciare. Non me præteribat, in tanta solicitudine hominum, & tam perturbato statu civitatis, fructuosissimam esse professionem bonæ voluntatis: magnosque honores ex ea re complures consecutos videbam. Sed, cum in eum casum me fortuna demisisset, ut aut, celeriter pollicendo, magna in spe ad proficiendum impedimenta opponerem, aut, si in eo mihi temperavissem, majores occasiones ad opitulandum haberem: expeditius iter communis salutis, quam meæ laudis, esse volui. Nam quis in ea fortuna quæ mea est, & ab ea vita quam in me cognitam hominibus arbitror, & cum ea spe quam in manibus habeo, aut sordidum quicquam pati, aut perniciosum concupiscere potest? Sed aliquantum nobis temporis, & magni laboris, &

multæ impensæ opus fuit, ut, quæ reipub. boniſque omnibus polliceremur, exitu præſtaremus, neque ad auxilium patriæ nudi cum bona voluntate, ſed cum facultatibus accederemus. Confirmandus erat exercitus nobis, magnis ſæpe præmiis ſolicitatus, ut ab repub. potius moderata, quam ab uno infinita, ſperaret. confirmandæ complures civitates, quæ ſuperiore anno largitionibus conceſſionibuſque præmiorum erant obligatæ; ut & illa vana putarent, & eadem à melioribus autoribus petenda exiſtimarent. eliciendæ etiam voluntates reliquorum, qui finitimis provinciis exercitibuſque præfuerunt, ut potius cum pluribus ſocietatem defendendæ libertatis iniremus, quam cum paucioribus funeſtam orbi terrarum victoriam pareremus. Muniendi vero noſmetipſi fuimus, aucto exercitu auxiliiſque multiplicatis, ut, cum præferremus ſenſus aperte, tum etiam invitis quibuſdam, ſciri quid defenſuri eſſemus, non eſſet periculoſum. Itaque nunquam diffitebor, multa me, ut ad effectum horum conſiliorum pervenirem, & ſimulaſſe invitum, & diſſimulaſſe cum dolore: quod præmatura denunciatio boni civis imparati quam periculoſa eſſet, ex caſu collegæ videbam. Quo nomine etiam C. Furnio legato, viro forti atque ſtrenuo, plura etiam verbo quam ſcriptura mandata dedimus, ut & tectius ad vos perferrentur, & nos

eſſemus

essemus tutiores: quibusque rebus & communem salutem muniri, & nos armari conveniret, præcepimus. Ex quo intelligi potest, curam reipub. summæ defendendæ jampridem apud nos excubare. Nunc, cum Deûm benignitate ab omni re simus paratiores, non solum bene sperare de nobis homines, sed explorate judicare volumus. Legiones habeo quinque sub signis, & sua fide virtuteque reipub. conjunctissimas, & nostra liberalite nobis obsequentes: provinciam omnium civitatum consensu paratissimam, & summa contentione ad officia certantem: equitatus auxiliorumque tantas copias, quantas hæ gentes ad defendendam suam salutem libertatemque conficere possunt. Ipse ita sum animo paratus vel provinciam tueri, vel ire quo respub. vocet, vel tradere exercitum, auxilia, provinciamque, ut vel omnem impetum belli in me convertere non recusem, si modo meo casu aut confirmare patriæ salutem, aut periculum morari possim. Hæc si jam expediris omnibus rebus, tranquilloque statu civitatis, polliceor in damno meæ laudis, reipub. commodo lætabor; sin ad societatem integerrimorum & maximorum periculorum accedam, consilia mea æquis judicibus ab obtrectatione invidorum defendenda commendo: mihi quidem ipsi fructus meritorum meorum in reipublicæ incolumitate satis magnus est paratus.

tus. Eos vero, qui meam autoritatem, & multo magis veſtram fidem ſecuti, nec ulla ſpe decipi, nec ullo metu terreri potuerunt, ut commendatos vobis habeatis, petendum videtur. Vale.

LVI. BRUTUS, ET CASSIUS PRÆT. ANTONIO COS. S. D.

Literas tuas legimus, ſimillimas edicti tui, contumelioſas, minaces, minime dignas quæ à te nobis mitterentur. Nos, Antoni, te nulla laceſſivimus injuria, neque miraturum credidimus, ſi prætores, & ea dignitate homines, aliquid edicto poſtulaſſemus à conſule. Quod ſi indignaris auſos eſſe id facere; concede nobis ut doleamus, nec hoc quidem abs te Bruto & Caſſio tribui. Nam de delectibus habitis, & pecuniis imperatis, exercitibus ſollicitatis, & nunciis trans mare miſſis, quod re queſtum eſſe negas: nos quidem tibi credimus, optimo animo te feciſſe: ſed tamen neque agnoſcimus quicquam eorum, & te miramur, cum hæc reticueris, non potuiſſe continere iracundiam tuam, quin nobis de morte Cæſaris objiceres. Illud vero quemadmodum ferendum ſit, tute cogita, non licere prætoribus, concordiæ ac libertatis cauſa, per edictum de ſuo jure decedere, quin conſul arma minetur. Quorum fiducia, nihil eſt quod nos terreas. neque enim decet, aut convenit

venit nobis, periculo ulli submittere animum nostrum: neque est Antonio postulandum, ut iis imperet, quorum opera liber est. Nos si alia hortarentur ut bellum civile suscitare vellemus, literæ tuæ nihil proficerent. NULLA enim minantis autoritas apud liberos est. sed pulcre intelligis, non posse nos quoquam impelli: & fortassis ea reminaciter agis, ut judicium nostrum metus videatur. Nos in hac sententia sumus, ut te cupiamus etiam in libera repub. magnum atque honestum esse. vocemus te ad nullas inimicitias, sed tamen pluris nostram libertatem, quam tuam amicitiam, æstimemus. Tu etiam atque etiam vide, quid suscipias, quid sustinere possis: utque quam diu vixerit Cæsar, sed quam non diu regnarit, fac cogites. Deos quæsumus, consilia tua reipub. salutaria sint, ac tibi: si minus, ut, salva atque honesta republica, tibi quam minimum noceant, optamus. Prid. non. Sext.

LVII. M. T. C. BRUTO IMP. S. D.

PErmagni interest, quo tibi hæc tempore epistola reddita sit, utrum, cum solicitudinis aliquid haberes, an cum ab omni molestia vacuus esses. Itaque ei præcepi, quem ad te misi, ut tempus observaret epistolæ tibi reddendæ. Nam quemad-

modum coram, qui ad nos intempestive adeunt, molestè sæpe sunt: sic epistolæ offendunt, non loco redditæ. Si autem, ut spero, nihil te perturbat, nihil impedit, & ille, cui mandavi, satis scite & commode tempus ad te cepit adeundi; confido me, quod velim, à te facile impetraturum. L. Lamia præturam petit. hoc ego utor uno omnium plurimum. magna vetustas, magna consuetudo intercedit; quodque plurimum valet, nihil mihi ejus est familiaritate jocundius. Magno præterea beneficio ejus, magnoque merito sum obligatus, nam Clodianis temporibus, cum equestris ordinis princeps esset, proque mea salute acerrime propugnaret, à Gabinio cos. relegatus est: quod ante id tempus civi Romano Romæ contigit nemini. Hoc cum populus Rom. meminerit, meipsum non meminisse turpissimum est. Quapropter persuade tibi, mi Brute, me petere præturam. Quanquam enim Lamia summo splendore, summa gratia est, usus magnificentissimo munere ædilitio: tamen, quasi ea ita non essent, ego suscepi totum negotium. Nunc, si me tanti facis, quanti certe facis, quando equitum centurias tenes, in quibus regnas, mitte ad Lupum nostrum, ut is nobis eas centurias conficiat. Non tenebo te pluribus: ponam in extremo, quod sentio. nihil est, Brute, cum omnia à te exspectem,

spectem, quod mihi gratius facere possis. Vale.

LVIII. BRUTUS IMP. CICERONI S. D.

QUod pro me non facio, id pro te facere meus in te amor, tuaque officia coguntut timeam. Sæpe enim mihi cum esset dictum, neque à me contemptum, novissime Labeo Segulius, homo sui simillimus, narravit mihi, apud Cæsarem se fuisse, multumque sermonem de te habitum esse: ipsum Cæsarem nihil sane de te quæstum, nisi dictum, quod diceret te dixisse laudandum adolescentem, ornandum, tollendum; se non esse commissurum, ut tolli possit. Hoc ego Labeonem credo illi retulisse, aut finxisse dictum, non ab adolescente prolatum. Veteranos vero pessime loqui, volebat Labeo me credere, & tibi ab iis instare periculum; maximeque indignari, quod in Xviris neque Cæsar, neque ego habiti essemus, atque omnia ad vestrum arbitrium essent collata. Hæc cum audissem, & jam in itinere essem, committendum non putavi, prius ut Alpes transgrederer, quam, quid isthic ageretur, scirem. Nam de tuo periculo, crede mihi, jactatione verborum, & denunciatione periculi sperare eos, te perterrefacto, adolescente impulso, posse magna consequi præmia, & totam istam cantilenam ex hoc

pendere, ut quamplurimum lucri faciant. Neque tamen non te cautum esse volo, & insidias vitantem. nihil enim tua mihi vita potest esse jocundius, neque carius. Illud vide, ne, timendo, magis timere cogare: &, quibus rebus potest occurri veteranis, occurras. primum, quod desiderant de decemviris, facies: deinde, de præmiis si tibi videtur, agros militum eorum qui cum Antonio veterani fuerunt, his dandos censeas ab utrisque nostrum: de nummis, lente, ac ratione habita pecuniæ: senatum de ea re constituturum. Quatuor legionibus iis, quibus agros dandos censuistis, video facultatem fore ex agris Syllanis, & agro Campano. æqualiter, aut sorte agros legionibus assignari puto oportere. Hæc me tibi scribere non prudentia mea hortatur, sed amor in te, & cupiditas otii, quod sine te consistere non potest. Ego, nisi valde necesse fuerit, ex Italia non excedam. legiones armo, paro: spero me non pessimum exercitum habiturum ad omnes casus, & impetus hominum. de exercitu, quem Pansa habuit, legionem mihi Cæsar non remittit. Ad has litteras statim mihi rescribe; tuorumque aliquem mitte, siquid reconditum magis est, neque scire opus esse putaveris. Vale.

VIII. Kal. Jun. Eporædia.

LIX. M. T. C. BRUTO IMP. S. D.

Dii iſti Segulio male faciant, homini nequiſſimo omnium, qui ſunt, qui fuerunt, qui futuri ſunt. Quid? tu illum tecum ſolum, aut cum Cæſare, qui neminem prætermiſerit, quicum loqui potuerit, cui non eadem iſta dixerit? Te tamen, mi Brute, ſic amo, ut debeo, quod iſtud, quicquid eſſet nugarum, me ſcire voluiſti. ſignum enim magnum amoris dediſti. Nam quod idem Segulius ait veteranos queri, quod tu & Cæſar in decemviris non eſſetis: utinam ne ego quidem eſſem. quid enim moleſtius? Sed tamen, cum ego ſenſiſſem, de iis qui exercitus haberent, ſententiam ferri oportere; iidem illi qui ſolent, reclamarunt: itaque excepti etiam eſtis, me vehementer repugnante. Quocirca Segulium negligamus, qui res novas quærit: non quod veterem comederit (nullam enim habuit) ſed hanc ipſam, recentem, novam devoravit. Quod autem ſcribis, te, quod pro te ipſo non facias, id pro me facere, ut de me timeas aliquid; omni te, vir optime, mihique cariſſime Brute, de me metu libero. Ego enim, quæ provideri poterunt, non fallar in iis: quæ cautionem non habebunt, de iis non ita valde laboro. ſim etenim impudens, ſi plus poſtulem, quam homini

mini à rerum natura tribui potest. Quod mihi præcipis, ut caveam, ne timendo magis timere cogar; & sapienter & amicissime præcipis: sed velim tibi persuadeas, cum te constet excellere hoc genere virtutis, ut nunquam extimescas, nunquam perturbere, me huic tuæ virtuti proxime accedere. Quamobrem neque metuam quicquam, & cavebo omnia. Sed vide ne tua jam, mi Brute, culpa futura sit, si ego quicquam timeam. tuis enim opibus, & consulatu tuo, etiamsi timidi essemus, tamen omnem timorem abjiceremus: præsertim cum persuasum omnibus esset, mihique maxime, nos à te unice diligi. Consiliis tuis, quæ scribis, de quatuor legionibus, deque agris assignandis ab utrisque vestrum, vehementer assentior. Itaque, cum quidam de collegis nostris agrariam curationem ligurirent, disturbavi rem, totamque vobis integram reservavi. Si quid erit occultius, &, ut scribis, reconditum, meorum aliquem mittam, quo fidelius ad te literæ perferantur. Vale. Prid. Non. Jun.

LX. M. T. C. MATIO S. D.

NOndum satis constitui, molestiæne plus, an voluptatis attulerit mihi Trebatius noster, nomo tum plenus officii, tum utriusque nostrum amantissimus. Nam cum in Tusculanum vesperi veniissem, postridie

ille

ille ad me, nondum satis firmo corpore cum esset, mane venit. Quem cum objurgarem, quod parum valetudini parceret: tum ille, nihil sibi fuisse longius, quam ut me videret. Nunquidnam, inquam, novi? detulit ad me querelam tuam: de qua prius quam respondeo, pauca præponam. Quantum memoria repetere præterita possum, nemo est mihi te amicus antiquior. sed Vetustas habet aliquid commune cum multis, amor non habet. Dilexi te quo die cognovi, meque à te diligi judicavi. Tuus deinde discessus, isque diuturnus, ambitio nostra, & vitæ dissimilitudo, non est passa voluntates nostras consuetudine conglutinari. tuum tamen erga me animum agnovi multis annis ante bellum civile, cum Cæsar esset in Gallia. quod enim vehementer mihi utile esse putabas, nec inutile ipsi Cæsari, perfecisti, ut ille me diligeret, coleret, haberet in suis. Multa prætereo, quæ temporibus illis inter nos familiarissime dicta, scripta, communicata sunt. graviora enim sunt consecuta. Et initio belli civilis, cum Brundusium versus ires ad Cæsarem, venisti ad me in Formianum. primum, hoc ipsum quanti, præsertim temporibus illis? deinde, oblitum me putas consilii, sermonis, humanitatis tuæ? quibus rebus interesse memini Trebatium. Nec vero oblitus sum litterarum tuarum, quas ad me misisti, cum Cæsari obviam veniss-

nisſem in agro, ut arbitror, Trebulano. Secutum illud tempus eſt, cum me ad Pompejum proficiſci ſive pudor meus coëgit, ſive officium, ſive fortuna. quod officium tuum, quod ſtudium vel in abſentem me, vel in præſentes meos defuit? quem porro omnes mei & mihi & ſibi te amiciorem judicaverunt? Veni Brundiſium: oblitumne me putas, qua celeritate, utprimum audieris, ad me Tarento advolaris? quæ tua fuerit aſſeſſio, oratio, confirmatio animi mei fracti communium miſeriarum metu? Tandem aliquando Romæ eſſe cœpimus: quid defuit noſtræ familiaritati? In maximis rebus, quonam modo me gererem adverſus Cæſarem, uſus tuo conſilio ſum. In reliquis officiis cui tu tribuiſti, excepto Cæſare, præter me, ut domum ventitares, horaſque multas ſæpe ſuaviſſimo ſermone conſumeres? tum cum etiam, ſi meminiſti, ut hæc φιλοσοφούμενα ſcriberem, tu me impuliſti. Poſt Cæſaris reditum, quid tibi majori curæ fuit, quam ut eſſem ego illi quam familiariſſimus? quod effeceras. Quorſum igitur hæc oratio longior quam putaram? quia ſum admiratus, te, qui hæc noſſe deberes, quicquam à me commiſſum, quod eſſet alienum noſtra amicitia, credidiſſe. nam præter hæc, quæ commemoravi, quæ teſtata ſunt & illuſtria, habeo multa occultiora, quæ vix verbis exſequi poſſum. Omnia me tua delectant, ſed

maxime

maxime maxima cum fides in amicitia, conſilium, gravitas, conſtantia, tum lepos, humanitas, literæ. quapropter redeo nunc ad querelam. Ego te ſuffragium tuliſſe in illa lege primum non credidi: deinde, ſi credidiſſem, nunquam id ſine aliqua juſta cauſa exiſtimarem te feciſſe. Dignitas tua facit, ut animadvertatur, quicquid facias: malevolentia autem hominum, ut nonnulla durius quam à te facta ſint, proferantur. Ea ſi tu non audis, quid dicam neſcio. equidem, ſi quando audio, tam defendo, quam me ſcio à te contra inimicos meos ſolere defendi. Defenſio autem eſt duplex: alia ſunt quæ liquido negare ſoleam, ut de iſto ipſo ſuffragio; alia quæ defendam à te pie fieri & humane, ut de curatione ludorum. Sed te hominem doctiſſimum non fugit, ſi Cæſar rex fuerit, quod mihi quidem videtur, in utramque partem de tuo officio diſputari poſſe: vel in eam, qua ego uti ſoleo, laudandam eſſe fidem & humanitatem tuam, qui amicum etiam mortuum diligas; vel in eam, qua nonnulli utuntur, libertatem patriæ vitæ amici anteponendam. Ex his ſermonibus utinam eſſent delatæ ad te diſputationes meæ. Illa vero duo, quæ maxima ſunt laudum tuarum, quis aut libentius quam ego commemorat, aut ſæpius, te, & non ſuſcipiendi belli civilis graviſſimum autorem fuiſſe, & moderandæ victoriæ? in quo qui mihi

mihi non assentiretur, inveni neminem. Quare habeo gratiam Trebatio familiari nostro, qui mihi dedit causam harum litterarum. quibus nisi credideris, me omnis officii & humanitatis expertem judicaris. quo nec mihi gravius quicquam potest esse, nec à te alienius. Vale.

LXI. MATIUS CICERONI S. D.

MAgnam voluptatem ex tuis literis cepi, quod, quam speraram atque optaram, habere te de me opinionem cognovi: de qua etsi non dubitabam; tamen, quia maximi existimabam, ut incorrupta maneret, laborabam. Conscius autem mihi eram, nihil à me commissum esse, quod boni cujusquam offenderet animum. eo minus credebam, plurimis atque optimis artibus ornato tibi temere quicquam persuaderi potuisse; præsertim in quem mea propensa & perpetua fuisset atque esset benevolentia. Quod quando, ut volui, scio esse, respondebo criminibus, quibus tu pro me, ut par erat, tua singulari bonitate & amicitia nostra sæpe restitisti. nota enim mihi sunt, quæ in me post Cæsaris mortem contulerint. Vitio mihi dant, quod mortem hominis necessarii graviter fero, atque eum, quem dilexi, periisse, indignor. aiunt enim patriam amicitiæ præponendam esse: perinde ac si jam vicerint,

vicerint, obitum ejus reipub. fuisse utilem. Sed non agam astute. fateor me ad istum gradum sapientiæ non perveniſſe. neque enim Cæsarem in dissensione civili sum secutus: sed amicum, quanquam re offendebar, tamen non deserui: neque bellum unquam civile aut etiam causam dissensionis probavi, quam etiam nascentem extingui summe studui. Itaque in victoria hominis necessarii, neque honoris, neque pecuniæ dulcedine sum captus: quibus præmiis reliqui, minus apud eum quam ego, cum possent, immoderate sunt abusi. Atque etiam res familiaris mea, lege Cæsaris diminuta est: cujus beneficio plerique qui Cæsaris morte lætantur, remanserunt in civitate. Civibus victis ut parceretur, æque ac pro mea salute laboravi. Possum igitur, qui omnes voluerim incolumes, eum, à quo id impetratum est, periisse, non indignari? cum præsertim iidem homines illi & invidiæ & exitio fuerint. Plecteris ergo, inquiunt, quando factum nostrum improbare audes. O superbiam inauditam, alios in facinore gloriari, aliis ne dolere quidem impune licere! At hæc etiam servis semper libera fuerunt, timerent, gauderent, dolerent, suo potius quam alterius arbitrio. quæ nunc, ut quidem isti dictitant, libertatis autores metu nobis extorquere conantur. Sed nihil agunt. nullius unquam periculi terroribus ab officio,

cio, aut ab humanitate deſciſcam. Nunquam enim honeſtam mortem fugiendam, ſæpe etiam appetendam, putavi. Sed quid mihi ſuccenſent, ſi id opto, ut pœniteat eos ſui facti? cupio enim Cæſaris mortem omnibus eſſe acerbam. at debeo pro civili parte rempubl. velle ſalvam. Id quidem me cupere, niſi & anteacta vita & reliqua mea ſpes, tacente me, probat, dicendo vincere non poſtulo. Quare majorem in modum te rogo, ut rem potiorem oratione ducas: mihique, ſi ſentis expedire recte fieri, credas nullam communionem cum improbis eſſe poſſe. An quod adoleſcens præſtiti, cum etiam errare cum excuſatione poſſem, id nunc ætate præcipitata commutem, ac me ipſe retexam? non faciam, neque, quod diſpliceat, committam, præterquam quod hominis mihi conjunctiſſimi ac viri ampliſſimi doleo gravem caſum. Quod ſi aliter eſſem animatus, nunquam, quod facerem, negarem, ne & in peccando improbus, & in diſſimulando timidus ac vanus æſtimarer. At ludos, quos Cæſaris victoriæ Cæſar adoleſcens fecit, curavi. At id ad privatum officium, non ad ſtatum reipub. pertinebat. Quod tamen munus & hominis amiciſſimi memoriæ ac honoribus præſtare etiam mortui debui; & optimæ ſpei adoleſcenti, ac digniſſimo Cæſare, petenti negare non potui. Veni etiam conſulis Antonii ſæpe domum ſalutandi

cauſa:

causa: ad quem, qui me parum patriæ amantem esse existimant, rogandi quidem aliquid aut auferendi causa frequentes ventitasse reperies. Sed quæ hæc est arrogantia, quod Cæsar nunquam interpellavit, quin, quibus vellem, atque etiam quos ipse non diligebat, tamen iis uterer, eos qui mihi amicum eripuerunt, carpendo me, efficere conari ne quos velim diligam? Sed non vereor, ne aut meæ vitæ modestia parum valitura sit in posterum contra falsos rumores; aut etiam ii, qui me non amant propter meam in Cæsarem constantiam, non malint mei quam sui similes amicos habere. Mihi quidem si optata contingent, quod reliquum est vitæ in otio Rhodi degam: sin casus aliquis interpellarit, ita ero Romæ, ut recte fieri semper cupiam. Trebatio nostro magnas gratias ago, quod tuum erga me animum, simplicem atque amicum, aperuit; & quod eum, quem semper dilexi lubenter, quo magis jure colere atque observare deberem, fecit. Bene vale, & me dilige.

LXII. C. TREBONIUS CICERONI S. D.

SI vales, bene est. Athenas veni ad XI Kalend. Jun. atque ibi, quod maxime optabam, vidi filium tuum, deditum optimis studiis, summaque modestiæ fama. Qua ex re quantam voluptatem ceperim, scire potes,

potes, etiam me tacente. non enim neſcis, quanti te faciam, & quam pro noſtro veterrimo veriſſimoque amore omnibus tuis etiam minimis commodis, non modo tanto bono, gaudeam. Noli putare, mi Cicero, me hoc auribus tuis dare. nihil adoleſcente tuo, atque adeo noſtro, (nihil enim mihi à te poteſt eſſe ſejunctum) aut amabilius omnibus iis qui Athenis ſunt, eſt, aut ſtudioſius earum artium, quas tu maxime amas, hoc eſt optimarum. Itaque tibi, quod vere facere poſſum, libenter quoque gratulor, nec minus etiam nobis, quod eum, quem neceſſe erat diligere, qualiſcunque eſſet, talem habemus, ut libenter quoque diligamus. qui cum mihi in ſermone injeciſſet, ſe velle Aſiam viſere, non modo invitatus, ſed etiam rogatus eſt à me, ut id potiſſimum, nobis obtinentibus provinciam, facerit. cui nos & caritare, & amore tuum officium præſtituros, non debes dubitare. Illud quoque erit nobis curæ, ut Cratippus una cum eo ſit, ne putes in Aſia feriatum illum ab iis ſtudiis, in quæ tua cohortatione incitatur, futurum. Nam illum paratum, ut video, & ingreſſum pleno gradu, cohortari non intermittemus, quo indies longius, diſcendo, exercendoque ſe, procedat. Vos quid ageretis in republicâ, cum has litteras dabam, non ſciebam. audiebam quædam turbulenta: quæ ſcilicet cupio eſſe falſa, ut

aliquando otiosa libertate fruamur: quod vel minime adhuc mihi contigit. Ego tamen nactus in navigatione nostra pusillum laxamenti, concinnavi tibi munusculum ex instituto meo, & dictum, cum magno nostro honore à te dictū, conclusi, & tibi infra subscripsi. In quibus versiculis si tibi quibusdam verbis ἀθυῤῥημονέστερος videbor; turpitudo personæ ejus, in quā liberius invehimur, nos vindicabit. Ignosces etiam iracundiæ nostræ, quæ justa est in ejusmodi & homines, & cives. Deinde, quî magis hoc Lucilio licuerit assumere libertatis, quam nobis? cum etiam si odio par fuerit in eos, quos læsit, tamen certe non magis dignos habuerit, in quos tanta libertate verborum incurreret. Tu, sicut mihi pollicitus es, adjunges me quamprimum ad tuos sermones. Namque illud non dubito, quin, si quid de interitu Cæsaris scribas, non patiaris me minimam partem & rei & amoris tui ferre. Vale, & matrem, meosque tibi commendatos habe. D. VIII. kal. Jun. Athenis.

LXIII. M. T. C. CORNIFICIO S. D.

ITane? præter litigatores, nemo ad te meas litteras? multæ istæ quidem. tu enim perfecisti, ut nemo sine litteris meis tibi se commendatum putares. Sed quis unquam tuorum mihi dixit esse, cui darem, quin dederim?

derim? aut quid mihi jocundius, quam, cum coram tecum loqui non possim, aut scribere ad te, aut tuas legere litteras? Illud magis mihi solet esse molestum, tantis me impediri occupationibus, ut ad te scribendi meo arbitratu facultas nulla detur. non enim te epistolis, sed voluminibus lacesserem, quibus equidem me à te provocari oporteret. Quamvis enim occupatus sis, ocii tamen plus habes: aut, si ne tu quidem vacas, noli impudens esse, nec mihi molestiam exhibere, & à me litteras crebriores, cum tu mihi raras mittas, flagitare. Nam cum antea distinebar maximis occupationibus, propterea quod omnibus curis rempublicam mihi tuendam putabam; tum hoc tempore multo distineor vehementius. Ut enim gravius ægrotant ii, qui, cum levati morbo viderentur, in eum deintegro inciderunt: sic vehementius nos laboramus, qui, profligato bello, ac pene sublato, renovatum bellum gerere conamur. Sed hæc hactenus. Tu tibi, mi Cornifici, fac ut persuadeas, non esse me tam imbecillo animo, ne dicam inhumano, ut à te vinci possim aut officiis, aut amore.

LXIV. M. T. C. S. D. TERENTIÆ, TULLIOLÆ, ET CICERONI, SUIS.

Accepi ab Aristocrito tres epistolas, quas ego lacrymis prope delevi. Conficior enim mœrore, mea Terentia: nec me mez

meæ miseriæ magis excruciant, quam tuæ, vestræque. Ego autem hoc miserior sum quam tu, quæ es miserrima, quod ipsa calamitas communis est utriusque nostrum, sed culpa mea propria est. meum fuit officium, vel legatione vitare periculum, vel diligentia & copiis resistere, vel cadere fortiter. Hoc miserius, turpius, indignius nobis nihil fuit. Quare cum dolore conficior, tum etiam pudore. Pudet enim me, uxori meæ optimæ, suavissimis liberis virtutem & diligentiam non præstitisse. Nam mihi ante oculos dies noctesque versatur squalor vester, & mœror, & infirmitas valetudinis tuæ: spes autem salutis pertenuis ostenditur. Inimici sunt multi, invidi pene omnes. Ejicere nos magnum fuit, excludere facile est. Sed tamen, quamdiu vos eritis in spe, non deficiam, ne omnia mea culpa cecidisse videantur. Ut tuto sim, quod laboras, id mihi nunc facillimum est, quem etiam inimici volunt vivere in tantis miseriis. Ego tamen faciam quæ præcipis. Cura ut valeas: & ita tibi persuadeas, mihi te carius nihil esse, nec unquam fuisse. Vale, mea Terentia, quam ego videre videor: itaque debilitor lacrymis. Valete. Pridie Kal. Decembris Dyrrhachii.

LXV. M. T.

LXV. M. T. C. IMP. M. CATONI S. D.

SUmma tua autoritas fecit, meumque perpetuum de tua singulari virtute judicium, ut magni mea interesse putarem, & res eas quas gessissem, tibi notas esse, & non ignorari à te qua æquitate & continentia tuerer socios, provinciamque administrarem. His enim à te cognitis, arbitrabar facilius me tibi, quæ vellent, probaturum. Cum in provinciam pridie kal. Sext. venissem, & propter anni tempus ad exercitum mihi confestim esse eundum viderem, biduum Laodiceæ fui, deinde Apameæ quatriduum, triduum Synnadis, totidem dies Philomeli. Quibus in oppidis cum magni conventus fuissent, multas civitates acerbissimis tributis, gravissimis usuris, & falso ære alieno liberavi. Cumque ante adventum meum seditione quadam exercitus esset dissipatus, quinque cohortes sine legato, sine tribuno militum, denique etiam sine centurione ullo apud Philomelum consedissent, reliquus exercitus esset in Lycaonia: M. Anneio legato imperavi ut eas quinque cohortes ad reliquum exercitum duceret, coactoque in unum locum exercitu, castra in Lycaonia apud Iconium faceret. Quod cum ab illo diligenter esset actum, ego in castra ad VII. Kal. Sept. veni: cum interea superioribus diebus

bus ex S. C. & evocatorum firmam manum, & equitatum satis idoneum, & populorum liberorum, regumque sociorum auxilia voluntaria comparavissem. Interim cum, exercitu lustrato, iter in Ciliciam facere cœpissem, kalend. Sept. legati à rege Commageno ad me missi, pertumultuose, neque tamen non vere, Parthos in Syriam transisse, nunciaverunt. Quo audito, vehementer sum commotus cum de Syria, tum de mea provincia, de reliqua denique Asia. Itaque exercitum mihi ducendum per Cappadociæ regionem eam, quæ Ciliciam attingeret, putavi. Nam si me in Ciliciam demisissem, Ciliciam quidem ipsam, propter montis Amani naturam, facile tenuissem; (duo sunt enim aditus in Ciliciam ex Syria, quorum uterque parvis præsidiis propter angustias intercludi potest: nec est quicquam Cilicia contra Syriam munitius) sed me Cappadocia movebat, quæ patet à Syria, regesque habet finitimos, qui etiamsi sunt amici nobis, tamen aperto Parthis inimici esse non audent. Itaque in Cappadocia extrema, non longe à Tauro, apud oppidum Cybistra castra feci, ut & Ciliciam tuerer, & Cappadociam tenens, nova finitimorum consilia impedirem. Interea in hoc tanto motu, tantaque exspectatione maximi belli, rex Deiotarus, cui non sine causa plurimum semper & meo, & tuo, & senatus judicio tribu-

tum est, vir cum benevolentia & fide erga populum Rom. singulari, tum præsentia, magnitudine & animi & consilii, legatos ad me misit, se cum omnibus suis copiis in meis castra esse venturum. Cujus ego studio officioque commotus, egi ei per literas gratias: idque ut maturaret, hortatus sum. Cum autem ad Cybistra propter rationem belli quinque dies essem commoratus, regem Ariobarzanem, cujus salutem à senatu te autore commendatam habebam, præsentibus insidiis nec opinantem liberavi: neque solum ei saluti fui, sed etiam curavi ut cum autoritate regnaret. Metram, & eum, quem tu diligenter mihi commendaras, Athenæum, importunitate Athenaidis exsilio multatos, maxima apud regem autoritate gratiaque constitui. Cumque magnum bellum in Cappodocia concitaretur, si sacerdos armis se (quod facturus putabatur) defenderet, adolescens & equitatu & peditatu, & pecunia paratus, & toto, iis qui novari aliquid volebant; perfeci ut è regno ille discederet, rexque sine tumultu, ac sine armis, omni autoritate aulæ communita, regnum cum dignitate obtineret. Interea cognovi multorum litteris, atque nunciis, magnas Parthorum copias & Arabum ad oppidum Antiochiam accessisse, magnumque eorum equitatum, qui in Ciliciam transisset, ab equitum meorum turmis, & à cohorte

horte prætoria, quæ erat Epiphaneæ præsidii causa, occidione occisum. Quare cum viderem, à Cappadocia Parthorum copias aversas non longe à finibus esse Ciliciæ, quam potui maximis itineribus ad Amanum exercitum duxi. Quo ut veni, hostem ab Antiochia recessisse, Bibulum Antiochiæ esse cognovi, Dejotarumque confestim, jam ad me venientem cum magno & firmo equitatu & peditatu, & cum omnibus suis copiis, certiorem feci, non videri esse causam cur abesset à regno, neque ad eum, si quid forte novi accidisset, statim literas nuntiosque missurum esse. Cumque eo animo venissem, ut utrique provinciæ, si ita tempus ferret, subvenirem: tamen id, quod jam ante statueram vehementer interesse utriusque provinciæ, pacare Amanum, & perpetuum hostem ex eo monte tollere, agere perrexi. Cumque me discedere ab eo monte simulassem, & alias partes Ciliciæ petere, abessemque ab Amano iter unius diei, & castra apud Epiphaneam feciſſem; ad IV. idus Octobr. cum advesperasceret, expedito exercitu ita noctu iter feci, ut ad III. id. Oct. cum lucesceret, in Amanum ascenderem: distributisque cohortibus & auxiliis, cum aliis Quinctus frater legatus mecum simul, aliis C. Pomtinus legatus, reliquis M. Anneius & L. Tulleius legati præessent, plerosque nec opinantes oppressimus, qui occisi

captique sunt, intercluſi fuga. Eranam autem, quæ fuit non vici inſtar, ſed urbis, quod erat Amani caput, itemque Sepyram & Commorim, acriter & diu repugnantibus, Pontino illam partem Amani tenente, ex antelucano tempore uſque ad horam diei decimā magna multitudine hoſtium occiſa, cepimus: caſtellaque ſex capta; complura incendimus. His rebus ita geſtis, caſtra in radicibus Amani habuimus apud Aras Alexandri quatriduum: & in reliquiis Amani delendis agriſque vaſtandis, (quæ pars ejus montis meæ provinciæ eſt) id tempus omne conſumpſimus. Confectis his rebus, ad oppidum Elutherocilicum Pindeniſſū exercitum adduxi. Quod cum eſſet altiſſimo & munitiſſimo loco, ab iiſque incoleretur, qui ne regibus quidem unquam paruiſſent, cum & fugitivos reciperent, & Parthorum adventum acerrime exſpectarent; ad exiſtimationem imperii pertinere arbitratus ſum, comprimere eorum audaciam, quo facilius etiam cæterorum animi, qui alieni eſſent ab imperio noſtro, frangerentur. Vallo & foſſa circumdedi: ſex caſtellis caſtriſque maximis ſepſi: aggere, vineis, turribus oppugnavi: uſuſque tormentis multis, multis ſagittariis, magno labore meo, ſine ulla moleſtia ſumptuve ſociorum, ſeptimo quinquageſimo die rem confeci, ut omnibus partibus urbis diſturbatis aut incenſis, compulſi in poteſtatem

meam

meam pervenirent. His erant finitimi, pari scelere & audacia, Tibarani. ab his, Pindenisso capto, obsides accepi: exercitum in hyberna dimisi: Quinct. fratrem negotio præposui, ut in vicis aut captis, aut male pacatis, exercitus collocaretur. Nunc velim tibi sic persuadeas, si de his rebus ad senatum relatum sit, me existimaturum summam mihi laudem tributam, si tu honorem meum sententia tua comprobabis. Idque etsi talibus de rebus gravissimos homines & rogire solere & rogari scio, tamen admonendum potius te à me quam rogandum puto. Tu es enim is, qui me tuis sententiis sæpissime ornasti, qui oratione, qui prædicatione, qui summis laudibus in senatu, in concionibus, ad cœlum extulisti: cujus ego semper tanta esse verborum pondera putavi, ut uno verbo tuo cum mea laude conjuncto, omnia consequi me arbitrarer. Te denique memini, cum cuidam clarissimo atque optimo viro supplicationem non decerneres, dicere, te decreturum, si referretur ob eas res quas is consul in urbe gessisset. Tu idem mihi supplicationem decreviſti togato, non, ut multis, repub. bene gesta, sed, ut nemini, repub. conservata. Mitto quod invidiam, quod periculà, quod omnes meas tempestates & subieris, & multo etiã magis si per me licuisset, subire paratissimus fueris; quod denique inimicum meum, tuum inimicum putaris; cu-

jus etiam interitum, ut facile intelligerem mihi quantum tribueres, Milonis causa in senatu defendenda approbaris. A me autem hæc sunt profecta, quæ ego in beneficii loco non pono, sed in veri testimonii atque judicii: non ut præstantissimas tuas virtutes tacitus admirarer, (quis enim in te id non facit?) sed in omnibus orationibus, sententiis dicendis, causis agendis, omnibus scriptis, Græcis, Latinis, omni denique varietate literarum mearum, te non modo iis quos vidissemus, sed iis de quibus audissemus, omnibus anteferrem. Quæres fortasse quid sit, quod ego hoc nescio quid gratulationis & honoris à senatu tanti æstimem. Agam jam tecum familiariter, ut est & studiis & officiis nostris mutuis & summa amicitia dignum, & necessitudine etiam paterna. Si quisquam fuit unquam remotus, & natura, & magis etiam (ut mihi quidē sentire videor) ratione atque doctrina, ab inani laude, & sermonibus vulgi, ego profecto is sum. Testis est consulatus meus: in quo, sicut in reliqua vita, fateor ea me studiose secutum, ex quibus vera gloria nosci posset: ipsam quidem gloriam per se nunquam putavi expetendam. Itaque & provinciam ornatam, & spem non dubiam triumphi neglexi. Sacerdotium denique cum (quemadmodum te existimare arbitror) non difficillime consequi possem, non appetivi. Idem post injuriam acceptam (quam tu rei-

pub.

pub. calamitatem semper appellas, meam non modo non calamitatem, sed etiam gloriam) studui quam ornatissima senatus populique Rom. de me judicia intercedere. Itaque & augur postea fieri volui, quod antea neglexeram; & eum honorem, qui à senatu tribui rebus bellicis solet, neglectum à me olim, nunc mihi expetendum puto. Huic meæ voluntati (in qua inest aliqua vis desiderii ad sanandum vulnus injuriæ) ut faveas adjutorque sis, quod paulo ante me negaram rogaturum, vehementer te rogo: sed ita, si non jejunum hoc nescio quid, quod ego gessi, & contemnendum videbitur, sed tale, atque tantum, ut multi nequaquam paribus rebus, honores summos à senatu consecuti sint. Equidem etiam mihi illud animadvertisse videor, (scis enim quam attente te audire soleam) te non tam res gestas, quam mores, instituta, atque vitam imperatorum spectare solere in habendis aut non habendis honoribus. Quod si mea causa considerabis, reperies me, exercitu imbecillo, contra metu maximi belli firmissimum præsidium habuisse æquitatem & continentiam. His ego subsidiis eâ sum consecutus, quæ nullis legionibus consequi potuissem: ut ex alienissimis sociis amicissimos, ex infidelissimis firmissimos redderem, animosque novarum rerum expectatione suspensos, ad veteris imperii benevolentiam traducerem. Sed nimis hæc

multa de me: præsertim ad te, à quo uno omnium sociorum querelæ audiuntur. Cognosces ex iis, qui meis institutis se recreatos putant. Cumque omnes uno prope consensu de me apud te ea, quæ mihi optatissima sunt, prædicabunt: tum duæ maximæ clientelæ tuæ, Cyprus insula, & Cappadociæ regnum, tecum de me loquentur: puto etiam regem Dejotarum, qui uni tibi est maxime necessarius. Quæ si etiam majora sunt, & in omnibus seculis pauciores viri reperti sunt, qui suas cupiditates, quam qui hostium copias, vincerent; est profecto tuum, cum ad res bellicas hæc, quæ rariora & difficiliora sunt, genera virtutis adjunxeris, ipsas etiam illas res gestas justiores esse, & majores, putare. Extremum illud est, ut quasi diffidens rogationi meæ, philosophiam ad te allegem: qua nec mihi carior ulla unquam res in vita fuit, nec hominum generi majus à diis munus ullum est datum. Hæc igitur, quæ mihi tecum communis est, societas studiorum atque artium nostrarum (quibus à pueritia deditus ac devinctus, soli propemodum nos philosophiam illam veram & antiquam, quæ quibusdam ocii esse ac desidiæ videtur, in forum, atque in rempub. atque in ipsam aciem pene deduximus) tecum agit de mea laude: cui negari à Catone fas esse non puto. Quamobrem sic tibi persuadeas velim, si mihi tua sententia tributus honos ex meis

literis fuerit, me existimaturum, cum auctoritate tua, tum benevolentia erga me, mihi, quod maxime cupierim, contigisse. Vale.

LXVI. M. CATO M. CICERONI IMP. S. D.

Quod & respub. me & nostra amicitia hortatur, libenter facio; ut tuam virtutem, innocentiam, diligentiam, cognitam in maximis rebus, domi togati, armati foris, pari industria administrare gaudeam. Itaque, quod pro meo judicio facere potui, ut innocentia consilioque tuo defensam provinciam, servatum Ariobarzanis cum ipso rege regnum, sociorum revocatam ad studium imperii nostri voluntatem, sententia mea & decreto laudarem, feci. Supplicationem decretam si tu, qua in re nihil fortuito, sed summa tua ratione, & continentia, respub. provisum est, diis immortalibus gratulari nos, quam tibi referre acceptum mavis, gaudeo. Quod si triumphi prærogativam putas supplicationem, & idcirco casum potius quam te, laudari vis: neque supplicationem sequitur semper triumphus, & triumpho multo clarius est senatum judicare, potius mansuetudine & innocentia imperatoris provinciam, quam vi militum, aut benignitate deorum, retentam atque conservatam esse; quod ego mea sententia censebam. Atq; hæc ego idcirco ad te contra con-

suetudinem meam pluribus scripsi, ut, quod maxime volo, existimes me laborare, ut tibi persuadeam me & voluisse de tua majestate, quod amplissimum sum arbitratus, & quod tu maluisti, factum esse gaudere. Vale, & nos dilige, & instituto itinere severitatem diligentiamque sociis & reipublicæ præsta.

LXVII. M. T. C. CATONI S. D.

LÆtus sum laudari me (inquit Hector, opinor apud Nævium) abs te, pater, laudato viro. Ea est enim profecto jocunda laus, quæ ab iis proficiscitur qui ipsi in laude vixerunt. Ego vero, vel gratulatione literarum tuarum, vel testimonii sententiæ dictæ, nihil est quod me non assecutum putem. Idque mihi tum amplissimum, tum gratissimum est, te libenter amicitiæ dedisse quod liquido veritati dares: Et, si non modo unus, verum etiam multi Catones essent in civitate nostra, in qua unum extitisse mirabile est; quem ego currum, aut quam lauream cum tua laudatione conferrem? nam ad meum sensum, & ad illud sincerum ac subtile judicium nihil potest esse laudabilius, quam ea tua oratio, quæ est ad me perscripta & à meis necessariis. Sed causam meæ voluntatis (non enim dicam cupiditatis) exposui tibi superioribus literis.

tis. Quæ etiamsi parum justa tibi visa est, hanc tamen habet rationem, ut non nimis concupiscendus honos, sed tamen, si deferatur à senatu, minime aspernandus esse videatur. Spero autem illum ordinem, pro meis ob rempublicam susceptis laboribus, me non indignum honore, usitato præsertim, existimaturum. Quod si ita erit, tantum ex te peto, quod amicissime scribis, ut, cum tuo judicio, quod amplissimum esse arbitrariis, mihi tribueris, si id quod maluero, acciderit, gaudeas: sic enim feciſse te, & sensisse, & scripsisse video: resque ipsa declarat, tibi illum honorem nostrum supplicationis fuisse jocundum, quod scribendo affuisti. Hæc enim S. C. non ignoro ab amicissimis ejus, cujus de honore agitur, scribi solere. Ego, ut spero, te propediem videbo: atque utinam republ. meliore quam timeo. Vale.

LXVIII. TULLIUS ET CICERO MEUS, ET FRATER, ET FRATRIS F. TIRONI SUO S. D.

PAulo facilius putavi posse me ferre desiderium tui; sed plane non fero. Et quanquam magni ad honorem nostrum interest, quamprimum ad urbem me venire: tamen peccasse mihi videor, qui à te discesserim. Sed quia tua voluntas ea videbatur esse, ut prorsus, nisi confirmato corpore, nolles

nolles navigare; approbavi tuum consilium: neque nunc muto, si tu in eadem es sententia. Sin, postea quam cibum cepisti, videris tibi me posse consequi: tuum consilium est. Marionem ad te eo misi, ut aut tecum ad me quam primum veniret; aut, si tu morarere, statim ad me rediret. Tu autem hoc tibi persuade, si commodo valetudinis tuæ fieri possit, nihil me malle quam te esse mecum: sin intelliges opus esse, te Patris, convalescendi causa, paulum commorari, nihil me malle, quam te valere. Si statim navigas, nos Leucade consequere: sin te confirmare vis, & comites, & tempestates, & navem idoneam ut habeas diligenter videbis. Unum illud, mi Tiro, video, (si me amas) ne te Marionis adventus & hæ literæ moveant. Quod valetudini tuæ maxime conducet, si feceris, maxime obtemperaris voluntati meæ. Hæc pro tuo ingenio considera. Nos ita te desideramus, ut amemus. amor, ut valentem videamus, hortatur; desiderium, ut quam primum. illud igitur potius. Cura ergo potissimum ut valeas. de tuis innumerabilibus in me officiis erit hoc gratissimum. III. Non. Novemb. Vale.

LXIX. Q. CICERO TIRONI SUO S. D.

VErberavi te cogitationis tacito duntaxat convitio, quod fascículus alter ad

ad me jam fine tuis literis perlatus est. Non potes effugere hujus culpæ pœnam te patrono. Marcus est adhibendus: isque diu & multis lucubrationibus commentata oratione vide ut probare possit te non peccasse. Plane te rogo, sicut olim matrem nostram facere memini, quæ lagenas etiam inanes obsignabat, ne dicerentur inanes aliquæ fuisse, quæ furtim essent exsiccatæ: sic tu, etiamsi quod scribas non habebis, scribito tamen, ne furtum cessationis quæsiviſſe videaris. valde enim mihi semper & vera & dulcia tuis epistolis nunciantur. Ama nos, & vale.

LXX. CICERO BRUTO S.

FUngerer officio, quo tu functus es in meo luctu, teque per literas consolarer, nisi scirem iis remediis, quibus meum dolorem tu levasses, te in tuo non egere: ac velim facilius, quam tunc mihi, nunc tibi tute medeare. Est enim alienum tanto viro, ut es tu, quod alteri præceperit, id ipsum facere non posse. Me quidem cum rationes, quas collegeras, tum autoritas tua à nimio mœrore deterruit. Cum enim mollius tibi ferre viderer, quam deceret virum, præsertim eum qui alios consolari soleret, accusasti me per literas gravioribus verbis, quam tua consuetudo ferebat. itaque judicium tuum magni æstimans, idque veritus, me ipse

nolles navigare; approbavi tuum consilium: neque nunc muto, si tu in eadem es sententia. Sin, postea quam cibum cepisti, videris tibi me posse consequi: tuum consilium est. Marionem ad te eo misi, ut aut tecum ad me quam primum veniret; aut, si tu morarere, statim ad me rediret. Tu autem hoc tibi persuade, si commodo valetudinis tuæ fieri possit, nihil me malle quam te esse mecum: sin intelliges opus esse, te Patris, convalescendi causa, paulum commorari, nihil me malle, quam te valere. Si statim navigas, nos Leucade consequere: sin te confirmare vis, & comites, & tempestates, & navem idoneam ut habeas diligenter videbis. Unum illud, mi Tiro, videto, (si me amas) ne te Marionis adventus & hæ literæ moveant. Quod valetudini tuæ maxime conducet, si feceris, maxime obtemperaris voluntati meæ. Hæc pro tuo ingenio considera. Nos ita te desideramus, ut amemus. amor, ut valentem videamus, hortatur; desiderium, ut quam primum. illud igitur potius. Cura ergo potissimum ut valeas. de tuis innumerabilibus in me officiis erit hoc gratissimum. III. Non. Novemb. Vale.

LXIX. Q. CICERO TIRONI SUO S. D.

VErberavi te cogitationis tacito duntaxat convitio, quod fasciculus alter ad

ad me jam sine tuis literis perlatus est. Non potes effugere hujus culpæ pœnam te patrono. Marcus est adhibendus: isque diu & multis lucubrationibus commentata oratione vide ut probare possit te non peccasse. Plane te rogo, sicut olim matrem nostram facere memini, quæ lagenas etiam inanes obsignabat, ne dicerentur inanes aliquæ fuisse, quæ furtim essent exsiccatæ: sic tu, etiamsi quod scribas non habebis, scribito tamen, ne furtum cessationis quæsiviisse videaris. valde enim mihi semper & vera & dulcia tuis epistolis nunciantur. Ama nos, & vale.

LXX. CICERO BRUTO S.

Fungerer officio, quo tu functus es in meo luctu, teque per literas consolarer, nisi scirem iis remediis, quibus meum dolorem tu levasses, te in tuo non egere: ac velim facilius, quam tunc mihi, nunc tibi tute medeare. Est enim alienum tanto viro, ut es tu, quod alteri præceperit, id ipsum facere non posse. Me quidem cum rationes, quas collegeras, tum autoritas tua à nimio mœrore deterruit. Cum enim mollius tibi ferre viderer, quam deceret virum, præsertim eum qui alios consolari soleret, accusasti me per literas gravioribus verbis, quam tua consuetudo ferebat. itaque judicium tuum magni æstimans, idque veritus, me ipse

ipſe collegi, & ea quæ didiceram, legeram, acceperam, graviora duxi tua autoritate addita. Ac mihi tum, Brute, officio ſolum erat, & naturæ: tibi nunc, populo, & ſcenæ (ut dicitur) ſerviendum eſt. Nam cum in te non ſolum exercitus tui, ſed omnium civium, ac pene gentium conjecti oculi ſint: minime decet, propter quem fortiores cæteri ſumus, eum ipſum animo debilitatum videri. Quam ob rem accepiſti tu quidem dolorem (id enim amiſiſti, cui ſimile in terris nihil fuit) & eſt dolendum in tam gravi vulnere, ne id ipſum, carere omni ſenſu doloris, ſit miſerius quam dolere: ſed ut modice cæteris utile eſt, tibi neceſſe eſt. Scriberem plura, niſi ad te hæc ipſa nimis multa eſſent. Nos te, tuumque exercitum exſpectamus: ſine quo, ut reliqua ex ſententia ſuccedant, vix ſatis liberi videmur fore. De tota republ. plura ſcribam, & fortaſſe jam certiora, iis literis, quas Veteri noſtro cogitabam dare.

LXXI. BRUTUS CICERONI S.

DE M. Lepido vereri me cogit reliquorū timor: qui ſi eripuerit ſe nobis (quod velim temere atque incurioſe de illo ſuſpicati ſint homines) oro atque obſecro te, Cicero, neceſſitudinem noſtram, tuamque in me benevolentiam obteſtans, ſororis meæ liberos obliviſcaris eſſe Lepidi filios, meque his in patris locum ſucceſſiſſe exiſtimes. Hoc fi-

frà te impetro, nihil profecto dubitabis pro his suscipere. Aliter alii cum suis vivunt: nihil ego possum in sororis meæ liberos facere, quo possit expleri voluntas mea, aut officium. Quid vero aut mihi tribuere boni possunt, si modo digni sumus, quibus aliquid tribuatur; aut ego matri, ac sorori, puerisque illis præstaturus sum, si nihil valuerit apud te, reliquumque senatum contra patrem Lepidum Brutus avunculus? Scribere multa ad te neque possum præ solicitudine ac stomacho, neque debeo, Nam si in tanta re, tamque necessaria, verbis mihi opus est ad te excitandum, & confirmandum; nulla spes est, facturum te quod volo, & quod oportet. Quare noli exspectare longas preces: intuere meipsum, qui hoc à te vel à Cicerone conjunctissimo homine privatim, vel à consulari, tali viro, remota necessitudine privata, impetrare debeo. Quid sis facturus, velim mihi quamprimum rescribas. Kal. Quint. ex castris.

LXXII. CICERO BRUTO S.

MEssalam habes. Quibus igitur literis tam accurate scriptis assequi possum, subtilius ut explicem quæ gerantur, quæque sint in repub. quam tibi is exponet, qui & optime omnia novit, & elegantissime expedire, & deferre ad te potest? Cave enim existimes, Brute, (quanquam non est necesse ea

ea me ad te, quæ tibi nota ſunt, ſcribere: ſed tamen tantam omnium laudum excellentiam non queo ſilentio præterire) cáve putes, probitate, conſtantia, cura, ſtudio reipub. quicquam illi eſſe ſimile: ut eloquentia, qua mirabiliter excellit, vix in eo locum ad laudandum habere videatur. quanquam in hac ipſa ſapientia plus apparet: ita gravi judicio, multaque arte ſe exercuit in veriſſimo genere dicendi. Tanta autem induſtria eſt, tantumque evigilat in ſtudio, ut non maxima ingenio (quod in eo ſummum eſt) gratia habenda videatur. Sed provehor amore: non enim id propoſitum eſt huic epiſtolæ, Meſſalam ut laudem, præſertim ad Brutum, cui & virtus illius non minus, quam mihi, nota eſt, & hæc ipſa ſtudia, quæ laudo, notiora. quem cum à me dimittens graviter ferrem, hoc levabar uno, quod ad te, tanquam ad alterum me proficiſcens, & officio fungebatur, & laudem maximam ſequebatur. Sed hæc hactenus. Venio nunc, longo ſane intervallo, ad quandam epiſtolam, qua mihi multa tribuens unum reprehendebas, quod in honoribus decernendis eſſem nimius, & tanquam prodigus. Tu hoc: alius fortaſſe, quod in animadverſione pœnaque durior: niſi fortaſſe, utrumque tu. Quod ſi ita eſt, utriuſque rei meum judicium tibi cupio eſſe notiſſimum: neque ſolum, ut Solonis dictum uſurpem, qui & ſapiens

sapiens unus fuit ex septem, & legum scriptor solus ex septem. Is rempub. duabus rebus contineri dixit, præmio, & pœna. est scilicet utriusque rei modus, sicut reliquarum, & quædam in utroque genere mediocritas. Sed non tanta de re propositum est hoc loco disputare. Quid ego autem secutus hoc bello sim in sententiis dicendis, alienum non puto aperire. Post interitum Cæsaris, & vestras memorabiles idus Martias, Brute, quid ego prætermissum à vobis quantamque impendere reipub. tempestatem dixerim, non es oblitus. Magna pestis erat depulsa per vos, magna populi Romani macula deleta, vobis vero parta divina gloria: sed instrumentum regni delatum ad Lepidum, & Antonium, quorum alter inconstantior, alter impurior, uterque pacem metuens, inimicus otio. His, ardentibus perturbandæ reipub. cupiditate, quod opponi posset præsidium non habebamus. Erexerat enim se civitas in retinenda libertate consentiens. Nos tum nimis acres: vos fortasse sapientius excessistis urbe ea, quam liberaratis: Italiæ sua vobis studia profitenti remisistis. Itaque cum teneri urbem à parricidis viderem, nec te in ea, nec Cassium tuto esse posse, eamque armis oppressam ab Antonio; mihi quoque ipsi esse excedendum putavi. Tetrum enim spectaculum, oppressa ab impiis civitas, opitulandi potestate præcisa. sed animus idem,

qui

qui ſemper infixus in patriæ charitate, diſceſſum ab ejus periculis ferre non potuit. Itaque in medio Achaico curſu, cum Eteſiarum diebus Auſter me in Italiam, quaſi diſſuaſor mei conſilii, retuliſſet, te vidi Veliæ, doluique vehementer. Cedebas enim, Brute, cedebas; quoniam Stoici veſtri negant fugere ſapientes. Romam ut veni, ſtatim me obtuli Antonii ſceleri atque dementiæ. Quem cum in me incitaviſſem, conſilia inire cœpi Brutina plane (veſtri enim hæc ſunt propria ſanguinis) reipub. liberandæ. Longa ſunt quæ reſtant, prætereunda: ſunt enim de me. tantum dico, Cæſarem hunc adoleſcentem, per quem adhuc ſumus, ſi verum fateri volumus, fluxiſſe ex fonte conſiliorum meorum. Huic habiti à me honores nulli quidem, Brute, niſi debiti, nulli niſi neceſſarii. Ut enim primum libertatem revocare cœpimus, cum ſe nondum ne Decimi quidem Bruti divina virtus ita commoviſſet, ut jam id ſcire poſſemus, atque omne præſidium eſſet in puero, qui à cervicibus noſtris avertiſſet Antonium: quis honos ei non fuit decernendus? quanquam ego illi tum verborum laudem tribui, eamque modicam. Decrevi etiam imperium: quod quanquam videbatur illi ætati honorificum, tamen erat exercitum habenti neceſſarium. Quid enim eſt ſine imperio exercitus? Statuam Philippus decrevit, celeritatem petitionis

tionis primo Servius, post mojorem etiam Servilius: nihil tunc nimium videbatur. Sed nescio quomodo facilius in timore benigni, quam in victoria grati reperimur. Ego enim D. Bruto liberato, cum lætissimus ille civitati dies illuxisset, idemque casu Bruti natalis esset; decrevi, ut in fastis ad eum diem Bruti nomen ascriberetur. In eoque sum majorum exemplum secutus, qui hunc honorem mulieri Laurentiæ tribuerunt, cui vos, pontifices, ad aram in Velabro facere soletis. Quod ego cum dabam Bruto, notam esse in fastis gratissimæ victoriæ sempiternam memoriam volebam. Atque illo die cognovi paulo plures in senatu malevolos esse, quam gratos. Eos per ipsos dies effudi (si ita vis) honores in mortuos Hirtium, & Pansam, Aquilam etiam: quod quis reprehendit, nisi qui, depositio metu, præteriti periculi fuerit oblitus? Accedebat ad beneficii memoriam gratam ratio illa, quæ etiam posteris posset esse salutaris: exstare enim volebam in crudelissimos hostes monumenta odii publici sempiterna. Suspicer illud minus tibi probari, quod ab tuis familiaribus, optimis illis quidem viris, sed in republica rudibus, non probatur, quod, ut ovanti introire Cæsari liceret, decreverim. Ego autem (sed erro fortasse: nec tamen is sum, ut mea me maxime delectent) nihil mihi videor hoc bello sensisse prudentius. Cur autem ita sit, aperi-

aperiendum non est: ne magis videar providus fuisse, quam gratus. Hoc ipsum nimium: quare alia videamus. D. Bruto decrevi honores, decrevi L. Planco. Præclara illa quidem ingenia, quæ gloria invitantur: sed senatus etiam sapiens, qui, qua quemque reputat, modo honesta, ad rempub. juvandam posse adduci, hac utitur. At in Lepido reprehendimur: cui cum statuam in Rostris statuissemus, iidem illam evertimus. Nos illum honore studuimus à furore revocare: vicit amentia leviſſimi hominis nostram prudentiam. Nec tamen tantum in statuenda Lepidi statua factum est mali, quantum in evertenda boni. Satis multa de honoribus: nunc de pœna pauca sunt dicenda. Intellexi enim ex tuis sæpe literis, te in iis, quos bello devicisti, clementiam tuam velle laudari. Existimo equidem, nil à te, nisi sapienter. sed sceleris pœnam prætermittere (id enim est quod vocatur ignoscere) etiamsi in cæteris rebus tolerabile est, in hoc bello pernicioſum puto. Nullum enim bellum civile fuit in nostra republica omnium, quæ memoria mea fuerunt, in quo bello non, utracunque pars vicisset, tamen alia forma esset futura reipublicæ. Hoc bello victores quam rempublicam simus habituri, non facile affirmarim: victis certe nulla unquam erit. Dixi igitur sententias in Antonium, dixi in Lepidum severas: neque

tam

tam ulciscendi causa, quam, ut & in præsens sceleratos cives timore ab impugnanda patria deterrerem, & in posterum documentum statuerem, ne quis talem amentiam vellet imitari: quanquam hæc quidem sententia non magis mea fuit, quam omnium. In qua videtur illud esse crudele, quod ad liberos, qui nihil meruerunt, pœna pervenit. sed id & antiquum est, & omnium civitatum: siquidem etiam Themistoclis liberi egerunt. &, si judicio damnatos eadem pœna sequitur cives, qui potuimus leniores esse in hostes? quid autem queri potest quisquam de me, qui, si vicisset, acerbiorem se in me futurum fuisse confiteatur, necesse est? Habes rationem mearum sententiarum de hoc genere duntaxat honoris, & pœnæ: nam de cæteris rebus quid senserim, quidque cenuerim, audisse te arbitror. Sed hæc quidem non ita necessaria. Illud valde necessarium, Brute, te in Italiam cum exercitu venire quamprimum. summa est expectatio tui. qui in Italiam attigeris, ad te concursus fiet omnium. Sive enim vicerimus (qui quidem pulcherrime viceramus, nisi Lepidus perdere omnia, & perire ipse cum suis concupisset) tua nobis autoritate opus est, ad colocandum aliquem civitatis statum: sive etiam nunc certamen reliquum est, maxima spes est cum in autoritate tua, tum in exercitus tui viribus. Sed propera per Deos: scis enim

enim quantum ſit in temporibus, quantum in celeritate. Sororis tuæ filiis quam diligenter conſulam, ſperò te ex matris & ex ſororis literis cognituruṁ: qua in cauſa majorem habeo rationem tuæ voluntatis, quæ mihi chariſſima eſt, quam, ut quibuſdam videor, conſtantiæ meæ. Sed ego nulla in re malo, quam te amando, conſtans & eſſe, & videri.

LXXIII. BRUTUS CICERONI S.

PArticulam literarum tuarum, quas miſiſti Octavio, legi, miſſam ab Attico mihi. Studium tuum, curaque de ſalute mea, nulla me nova voluptate affecit. non ſolum enim uſitatum, ſed etiam quotidianum eſt, aliquid audire de te, quod pro noſtra dignitate fideliter atque honorifice dixeris, aut feceris. At dolore, quantum animo maximum capere poſſum, eadem illa pars epiſtolæ, ſcriptæ ad Octavium de nobis, affecit. Sic enim illi gratias agis de republica, tam ſuppliciter ac demiſſe (quid ſcribam? pudet conditionis ac fortunæ, ſed tamen ſcribendum eſt: commendas noſtram ſalutem illi: quæ morte qua non pernicioſior?) ut prorſus præ te feras non ſublatam dominationem, ſed dominum commutatum eſſe. Verba tua recognoſce, & aude negare, ſervientis adverſus regem iſtas eſſe preces. Unum ais eſſe, quod ab eo poſtuletur, &

& exspectetur: ut eos cives, de quibus viri boni, populusque Rom. bene existimet, salvos velit. Quid si nolit? non erimus? atqui non esse, quam esse per illum, præstat. Ego mediusfidius non existimo tam omnes Deos aversos esse à salute populi Rom. ut Octavius orandus sit pro salute cujusquam civis, non dicam pro liberatoribus orbis terrarum. Juvat enim magnifice loqui: & certe decet adversus ignorantes, quid pro quoque timendum, aut à quoque petendum sit. Hoc tu, Cicero, posse fateris Octavium, & illi amicus es: aut, si me charum habes, vis Romæ videri; cum, ut ibi esse possem, commendandus puero illi fuerim? cui quid agis gratias, si, ut nos salvos esse velit, & patiatur, rogandum putas? an hoc pro beneficio est habendum, quod se, quam Antonium, esse maluerit, à quo ista petenda essent? vindici quidem alienæ dominationis, non vicario, ecquis supplicat, ut optime meritis de repub. liceat esse salvis? Ista vero imbecillitas, & desperatio, cujus culpa non magis in te residet, quam in omnibus aliis, & Cæsarem in cupiditatem regni impulit, & Antonio post interitum illius persuasit, ut interfecti locum occupare conaretur, & nunc puerum istum extulit, ut tu judicares, precibus esse impetrandam salutem talibus viris, misericordiaque unius, vix etiam nunc viri, tutos fore nos, haud

ulla

ulla alia re. Quod si Romanos nos esse meminissemus, non audacius dominari cuperent postremi homines, quam id nos prohiberemus: neque magis irritatus esset Antonius regno Cæsaris, quam ob ejusdem mortem deterritus. Tu quidem consularis, & tantorum scelerum vindex (quibus oppressis, vereor ne in breve tempus dilata sit abs te pernicies) qui potes intueri quæ gesseris, simul & ista vel probare, vel ita demisse ac facile pati, ut probantis speciem habeas? Quod autem tibi cum Antonio privatum odium? nempe quia postulabat hæc, salutem ab se peti, precariam nos incolumitatem habere à quibus ipse libertatem accepisset, esse arbitrium suum de repub. Quærenda esse arma putasti, quibus dominari prohiberetur: scilicet, ut illo prohibito, rogaremus alterum, qui se in ejus locum reponi pateretur? an ut esset sui juris ac mancipii respublica? nisi forte non de servitute, sed de conditione serviendi recusatum est à nobis. Atqui non solum bono domino potuimus Antonio tolerare nostram fortunam, sed etiam beneficiis, atque honoribus, ut participes, frui, quantis vellemus. Quid enim negotiis, quorum patientiam videret maximum suæ dominationis præsidium esse? Sed nihil tanti fuit, quo venderemus fidem nostram, & libertatem. Hic ipse puer, quem Cæsaris nomen incitare videtur in

Cæsaris

Cæsaris interfectores, quanti æstimet (si sit commercio locus) posse nobis autoribus tantum, quantum profecto poterit, quoniam vivere, & pecunias habere, & dici consulares volumus? Cæterum nequicquam perierit ille: cujus interitu quid gavisi sumus, si mortuo nihilominus serviturî eramus? nulla cura adhibetur. Sed mihi prius omnia dii deæque eripuerint, quam illud judicium, quo non modo hæredi ejus quem occidi non concesserim, quod in illo non tuli, sed ne patri quidem meo, si reviviscat, ut, patiente me, plus legibus ac senatu possit. An hoc tibi persuasum est, fore cæteros ab eo liberos, quo invito nobis in ista civitate locus non sit? quî porro id, quod petis, fieri potest ut impetres? rogas enim, velit nos salvos esse. Videmur ergo tibi salutem accepturi, cum vitam acceperimus? quam, si prius dimittimus dignitatem, & libertatem, quî possumus accipere? An tu Romæ habitare, id putas incolumem esse? res, non locus, oportet præstet isthuc mihi. neque incolumis fui Cæsare vivo, nisi postquam illud conscivi facinus: neque usquam exsul esse possum, dum servire, & pati contumelias, pejus odero malis omnibus aliis. Nonne hoc est in easdem tenebras recidisse, cùm ab eo qui tyranni nomen ascivit sibi (cum in Græcis civitatibus liberi tyrannorum, oppressis illis, eodem supplicio afficiantur) petitur, ut

vindices atque oppreſſores dominationis ſalvi ſint? Hanc ego civitatem videre velim (aut putem ullam) quæ ne traditam quidem atque inculcatam libertatem recipere poſſit? pluſque timeat in puero nomen ſublati regis, quam confidat ſibi; cum illum ipſum, qui maximas opes habuerit, paucorum virtute ſublatum videat? Me vero poſthac ne commendaveris Cæſari tuo, ne te quidem ipſum, ſi me audies. Valde care æſtimas tot annos, quot iſta ætas recipit, ſi propter eam cauſam puero iſti ſupplicaturus es. Deinde, quod pulcherrime feciſti, ac facis in Antonium, vide ne convertatur à laude maximi animi, ad opinionem formidinis. nam ſi Octavius tibi placet à quo de noſtra ſalute petendum ſit, non dominum fugiſſe, ſed amiciorem dominum quæſiſſe videberis: quem quod laudas ob ea quæ adhuc fecit, plane probo; ſunt enim laudanda, ſi modo contra alienam potentiam, non pro ſua ſuſcepit eas actiones. Cum vero judicas tantum illi non modo licere, ſed etiam à te ipſo tribuendum eſſe, ut rogandus ſit, ne nolit eſſe nos ſalvos: nimium magnam mercedem ſtatuis. Id enim ipſum illi largiris, quod per illum habere videbatur reſpub. Neque hoc tibi in mentem venit, ſi Octavius ullis dignus ſit honoribus, quia cum Antonio bellum gerat; iis qui illud malum exciderint, cujus iſtæ reliquiæ ſunt, nihil

quo

quo expleri possit eorum meritum, tributurum unquam populum Roman. si omnia simul congesserit. At vide quanto diligentius homines metuant, quam meminerint, quia Antonius vivat atque in armis sit. De Cæsare vero quod fieri potuit, ac debuit, transactum est, neque jam revocari in integrum potest. Octavius is est, qui, quid de nobis judicaturus sit, exspectet populus Romanus? nos ii sumus, de quorum salute unus homo rogandus videatur? Ego vero (ut istuc revertar) is sum, qui non modo non supplicem, sed etiam coërceam postulantes ut sibi supplicetur. aut longe à servientibus abero, mihique esse judicabo Romam, ubicunque locorum esse licebit: ac vestri miserebor, quibus nec ætas, neque honores, neque virtus aliena dulcedinem vivendi minuere potuerit. Mihi quidem ita beatus esse videbor, si modo constanter ac perpetuo placebit hoc consilium, ut relatam putem gratiam pietati meæ. Quid enim est melius, quam memoria recte factorum, & libertate contentum negligere humana? Sed certe non succumbam succumbentibus, nec vincar ab iis qui se vinci volunt, experiarque & tentabo omnia, neque desistam abstrahere à servitio civitatem nostram. Si secuta fuerit, quæ debet, fortuna, gaudebimus omnes: sin minus, ego tamen gaudebo. Quibus enim potius hæc vita factis

aut cogitationibus traducatur, quam iis quæ pertinuerint ad liberandos cives meos? Te, Cicero, rogo atque hortor, ne defatigere, neu diffidas: semper in præsentibus malis prohibendis, futura quoque, nisi ante sit occursum, explores, ne se insinuent. Fortem, & liberum animum, quo & consul, & nunc consularis rempub. vindicasti, sine constantia & æquabilitate nullum esse putaris. fateor enim duriorem esse conditionē spectatæ virtutis, quam incognitæ. Benefacta pro debitis exigimus: quæ aliter eveniunt, ut decepti ab his, infesto animo reprehendimus. Itaque resistere Antonio Ciceronem, etsi magna laude dignum est: tamen quia ille consul hunc consularem merito præstare videtur, nemo admiratur. Idem Cicero si flexerit adversus alios judicium suum, quod tanta firmitate ac magnitudine direxit in exturbando Antonio; non modo reliqui temporis gloriam eripuerit sibi, sed etiam præterita evanescere coget. nihil enim per se amplum est, nisi in quo judicii ratio exstat. Quia neminem magis decet quam te, rempub. amare, libertatisque defensorem esse, vel ingenio, vel rebus gestis, vel studio atque efflagitatione omnium. Quare non Octavius est rogandus, ut velit nos salvos esse: magis tu te exsuscita, ut eā civitatem in qua maxima gessisti, liberam atque honestā fore putes, si modo sint populo duces ad resistendum improborum consiliis.

C. PLI-

C. PLINII CÆCILII SECUNDI

Epistolæ aliquot.

I. C. PLINIUS TACITO SUO S.

PEtis ut tibi avunculi mei exitum scribam, quo verius tradere posteris possis: gratias ago. Nam video, morti ejus, si celebretur à te, immortalem gloriam esse propositam. Quamvis enim pulcherrimarum clade terrarum, ut populi, ut urbes memorabili casu, quasi semper victurus occiderit; quamvis ipse plurima opera & mansura condiderit; multum tamen perpetuitati ejus scriptorum tuorum æternitas addet. Equidem beatos puto, quibus deorum munere datum est aut facere scribenda, aut scribere legenda: beatissimos vero quibus utrumque. Horum in numero avunculus meus & suis liberis & tuis erit. Quo libentius suscipio, deposco etiam quod injungis. Erat Miseni, classemque imperio præsens regebat. Nono kalend. Septembris, hora diei fere septima, mater mea indicat ei, apparere nubem inusitata & magnitudine & specie. Usus ille sole mox frigidam gustaverat jacens, studebatque: poscit soleas, ascendit locum ex quo maxime miraculum illud conspici poterat.

nubes (incertum procul intuentibus ex quo monte: Vesuvium fuisse postea cognitum est) oriebatur, cujus similitudinem & formam non alia magis arbor quam pinus expresserit. Nam longissimo velut trunco elata in altum, quibusdam ramis diffundebatur. credo, quia recenti spiritu evecta, deinde senescente eo destituta, aut etiam pondere suo victa, in latitudinem vanescebat: candida interdum, interdum sordida & maculosa, prout terram cineremve sustulerat. Magnum, propiusque noscendum id eruditissimo viro visum. Jubet Liburnicam aptari: mihi si venire una vellem, facit copiam. Respondi, studere me malle: & forte ipse quod scriberem dederat. Egrediebatur domo, accipit codicillos. Retinæ classiarii imminenti periculo exterriti (nam villa ea subjacebat, nec ulla nisi navibus fuga) ut se tanto discrimini eriperet orabant. Non vertit ille consilium, sed quod studioso animo inchoaverat, obit maximo. Deducit quadriremes, ascendit ipse non Retinæ modo, sed multis (erat enim frequens amœnitas oræ) laturus auxilium. Properat illuc unde alii fugiunt; rectumque cursum, recta gubernacula in periculum tenet, adeo solutus metu, ut omnes illius mali motus, omnes figuras, ut deprehenderat oculis, dictaret enotaretque. Jam navibus cinis inciderat, quo propius accederet, calidior & densior; jam

jam pumices etiam, nigrique & ambuſti & fracti igne lapides; jam vadum ſubitum, ruinaque montis littora obſtantia: cunctatuſque paulum an retro flecteret, mox gubernatori ut ita faceret monenti, *Fortes*, inquit, *fortuna juvat*: Pomponianum pete. Stabiis erat, diremptus ſinu medio. Nam ſenſim circumactis curvatiſque littoribus mare infunditur. Ibi, quanquam nondum periculo appropinquante, conſpicuo tamen, &, cum creſceret, proximo, ſarcinas contulerat in naves, certus fugæ, ſi contrarius ventus reſediſſet: quo tunc avunculus meus ſecundiſſimo invectus complectitur trepidantem, conſolatur, hortatur; utque timorem ejus ſua ſecuritate leniret, deferri ſe in balneum jubet; lotus accubat, cœnat, atque hilaris, aut, quod eſt æque magnum, ſimilis hilari. Interim è Veſuvio monte pluribus locis latiſſimæ flammæ altaque incendia relucebant, quorum fulgor & claritas tenebris noctis excitabatur. Ille agreſtium, trepidatione ignis relictas deſertaſque, villas per ſolitudinem ardere, in remedium formidinis, dictabat: tum ſe quieti dedit, & quievit veriſſimo quidem ſomno. Nam meatus animæ, qui illi propter amplitudinem corporis gravior & ſonantior erat, ab iis qui limini obverſabantur, audiebatur. Sed area ex qua diæta adibatur, ita jam cinere mixtiſque pumicibus oppleta ſurrexerat, ut ſi longior

gior in cubiculo mora esset, exitus negaretur. Excitatus procedit, seque Pomponiano cæterisque qui pervigilarant reddit. In commune consultant, an intra tecta subsistant, an in aperto vagentur. Nam crebris vastisque tremoribus tecta nutabant, & quasi emota sedibus suis, nunc huc, nunc illuc abire aut referri videbantur. Sub dio rursus, quanquam levium exesorumque, pumicum casus metuebatur. quod tamen periculorum collatio elegit, & apud illum quidem ratio rationem, apud alios timorem timor vicit. Cervicalia capitibus imposita linteis constringunt. Id munimentum adversus decidentia fuit. Jam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior densiorque: quam tamen faces multæ variaque lumina solvebant. Placuit egredi in littus, & è proximo aspicere ecquid jam mare admitteret, quod adhuc vastum & adversum permanebat. Ibi super abjectum linteum recubans, semel atque iterum frigidam poposcit, hausitque: deinde flammæ, flammarumque prænuntius odor sulfuris, alios in fugam vertunt, excitant illum. Innixus servis duobus adsurrexit, & statim concidit, ut ego conjecto, crassiore caligine spiritu obstructo, clausoque stomacho, qui illi natura invalidus & angustus, & frequenter interæstuans erat. Ubi dies redditus (is ab eo, quem noviſſime viderat, tertius) corpus inventum

ventum eſt integrum, illæſum, opertumque, ut fuerat indutus: habitus corporis quieſcenti quam defuncto ſimilior. Interim Miſeni ego & mater. Sed nihil ad hiſtoriam, nec tu aliud quam de exitu ejus ſcire voluiſti. Finem ergo faciam: unum adjiciam, omnia me, quibus interfueram, quæque ſtatim cum maxime vera memorantur, audiveram, vere perſequutum: tu potiſſima excerpes. Aliud eſt enim epiſtolam, aliud hiſtoriam; aliud amico, aliud omnibus ſcribere. Vale.

II. C. PLINIUS SURÆ SUO S.

ET mihi diſcendi & tibi docendi facultatem otium præbet. Igitur perquam velim ſcire, an eſſe aliquid phaſmata, & habere propriam figuram numenque aliquod putes, an inania & vana ex metu noſtro imaginem accipere. Ego ut eſſe credam inprimis eo ducor, quod audio accidiſſe Curtio Rufo: Tenuis adhuc & obſcurus obtinenti Africam comes hæſerat: inclinato die ſpatiabatur in porticu: offertur ei mulieris figura, humana grandior pulchriorque: perterrito Africam ſe, futurorum prænuntiam, dixit: iturum enim Romam, honoreſque geſturum, atque etiam cum ſummo imperio in eandem provinciam reverſurum, ibique moriturum. Facta ſunt omnia. Præterea, accedenti Car-

thaginem, egredientique navem, eadem figura in littore occurrisse narratur. Ipse certe implicitus morbo, futura præteritis, adversis secundis auguratus, spem salutis, nullo suorum desperante, projecit. Jam illud, nonne & magis terribile, & non minus mirum est, quod exponam ut accepi? Erat Athenis spatiosa & capax domus, sed infamis & pestilens. Per silentium noctis sonus ferri, &, si attenderes acrius, strepitus vinculorum longius primo, deinde è proximo reddebatur: mox apparebat idolon, senex macie & squallore confectus, promissa barba, horrenti capillo, cruribus compedes, manibus catenas gerebat quatiebatque. Inde inhabitantibus tristes diræque noctes per metum vigilabantur: vigiliam morbus &, crescente formidine, mors sequebatur. Nam interdiu quoque, quanquam abscesserat imago, memoria imaginis oculis inhærebat; longiorisque causa timoris timor erat. Deserta inde & damnata solitudine domus, totaque illi monstro relicta: proscribebatur tamen seu quis emere, seu quis conducere ignarus tanti mali vellet. Venit Athenas philosophus Athenodorus, legit titulum: audito que pretio, quia suspecta vilitas, percunctatus, omnia docetur, ac nihilominus, immo tanto magis, conducit. Ubi cœpit advesperascere, jubet sterni sibi in prima domo, fieri, poscit pugillares, stylum, lumen

men: suos omnes in interiora dimittit: ipse ad scribendum, animum, oculos, manum intendit, ne vacua mens audita simulacra & inanes sibi metus fingeret. Initio, quale ubique, silentium noctis, deinde concuti ferrum, vincula moveri. Ille non tollere oculos, non remittere stylum, sed obfirmare animum, auribusque prætendere. tum crebrescere fragor, adventare etiam, ac jam ut in limine, jam ut intra limen audiri. respicit, videt, agnoscitque narratam sibi effigiem. Stabat innuebatque digito, similis vocanti: hic contra, ut paululum exspectaret, manu significat, rursusque ceris & stylo incumbit. illa scribentis capiti catenis insonabat: respicit rursus idem quod prius innuentem; nec moratus tollit lumen, & sequitur. Ibat illa lento gradu, quasi gravis vinculis. Postquam deflexit in aream domus, repente dilapsa deserit comitem; desertus herbas & folia concerpta signum loco ponit. Postero die adit magistratus, monet ut illum locum effodi jubeant. Inveniuntur ossa inserta catenis & implicita, quæ corpus ævo terraque putrefactum nuda & exesa reliquerat vinculis: collecta publice sepeliuntur: domus postea rito conditis manibus caruit. Et hæc quidem affirmantibus credo: illud affirmare aliis possum. Est libertus mihi Marcus, non illiteratus. Cum hoc minor frater eodem lecto quiescebat. Is visus est sibi

bi cernere quendam in toro residentem, admoventemque capiti suo cultros, atque etiam ex ipso vertice amputantē capillos. Ubi illuxit, ipse circa verticem tonsus, capilli jacentes reperiuntur. Exiguum temporis medium, & rursus simile aliud priori fidem fecit. Puer in pædagogio mistus pluribus dormiebat: venerunt per fenestras (ita narrat) in tunicis albis duo, cubantemque detonderunt; &, qua venerant, recesserunt. Hunc quoque tonsum, sparsosque circa capillos dies ostendit. Nihil notabile secutum, nisi forte, quod non fui reus: futurus, si Domitianus, sub quo hæc acciderunt, diutius vixisset. Nam in scrinio ejus datus à Caro de me libellus inventus est; ex quo conjectari potest, quia reis moris est submittere capillum, recisos meorum capillos depulsi quod imminebat periculi signum fuisse. Proinde rogo, eruditionem tuam intendas. Digna res est, quam diu multumque consideres: ne ego quidem indignus, cui copiam scientiæ tuæ facias. Licet etiam utramque in partem, ut soles, disputes: ex altera tamen fortius, ne me suspensum incertumque dimittas, cum mihi consulendi causa fuerit, ut dubitare desinerem. Vale.

III. C. PLINIUS TACITO SUO S.

AUguror (nec me fallit augurium) Historias tuas immortales futuras: quo magis illis (ingenue fatebor) inseri cupio. Nam si esse nobis curæ solet ut facies nostra ab optimo quoque artifice exprimatur, nonne debemus optare, ut operibus nostris similis tui scriptor prædicatorque contingat? Demonstro itaque, quanquam diligentiam tuam fugere non possit, cum sit in publicis actis, demonstro tamen, quo magis credas, jucundum mihi futurum, si factum meum, cujus gratia periculo crevit, tuo ingenio, tuo testimonio ornaveris. Dederat me senatus cum Herennio Senecione advocatum provinciæ Bæticæ contra Bæbium Massam: damnatoque Massa censuerat ut bona ejus publice custodirentur. Senecio, cum exploraſſet consules postulationibus vacaturos, convenit me: &, Qua concordia, inquit, injunctam nobis accusationem exsequuti sumus, hac adeamus consules, petamusque ne bona dissipari sinant, quorum esse in custodia debent. Respondi, Cum simus advocati à senatu dati, dispice num peractas putes partes nostras, senatus cognitione finita. Et ille, Tu quem voles tibi terminum statues, cui nulla cum provincia necessitudo, nisi ex beneficio tuo, & hoc recenti

recenti: ipsi & natus ibi, & quæstor in ea fui. Tum ego; Si fixum tibi istud ac deliberatum, sequar te, ut siqua ex hoc invidia erit, non tua tantum sit. Venimus ad coss. dicit Senecio quæ res ferebat: aliqua subjungo. Vixdum conticueramus, & Massa questus Senecionem non advocati fidem, sed inimici amaritudinem implesse, impietatis reum postulat. Horror omnium: ego autem, Vereor, inquam, clarissimi consules, ne mihi Massa silentio suo prævaricationem objecerit, quod non & me reum postulavit. Quæ vox & statim excepta, & postea multo sermone celebrata est. Divus quidem Nerva (nam privatus quoque attendebat his quæ recte in publico fierent) missis ad me gravissimis literis, non mihi solum, verum etiam seculo est gratulatus, cui exemplum (sic enim scripsit) simile antiquis contigisset. Hæc, utcunque se habent, notiora, clariora, majora tu facies: quanquam non exigo ut excedas actæ rei modum. Nam nec historia debet egredi veritatem, & honeste factis veritas sufficit. Vale.

IV. C. PLINIUS CANINIO SUO S.

INcidi in materiam veram, sed similliman fictæ, dignamque isto lætissimo, altissimo, planeque poëtico ingenio. Incidi autem, dum super cœnam varia miracu-

la

là hinc inde referuntur. Magna autoris fides; tametsi quid poëtæ cum fide? Is tamen autor, cui bene vel historiam scripturus credidisses. Est in Africa Hipponensis colonia, mari proxima: adjacet ei navigabile stagnum, ex quo, in modum fluminis, æstuarium emergit, quod vice alterna, prout æstus aut repressit aut impulit, nunc infertur mari, nunc redditur stagno. Omnis hic ætas piscandi, navigandi, atque etiam natandi studio tenetur: maxime puerorum, quos otium ludusque solicitat. His gloria & virtus altissime provehi: victor ille qui longissime ut littus, ita simul nantes, reliquit. Hoc certamine puer quidam, audentior cæteris, in ulteriora tendebat: delphinus occurrit, & nunc præcedere puerum, nunc sequi, nunc circuire, postremo subire, deponere, iterum subire, trepidantemque perferre primum in altum: mox flexit ad littus, redditque terræ & æqualibus. Serpit per coloniam fama: concurrere omnes, ipsum puerum tanquam miraculum aspicere, interrogare, audire, narrare. Postero die obsident littus, prospectant mare, & siquid est mari simile. Natant pueri: inter hos ille, sed cautius. Delphinus rursus ad tempus, rursus ad puerum venit. Fugit ille cum cæteris. Delphinus, quasi invitet, revocet, exsilit, mergitur, varioque orbes implicitat expeditque. Hoc altero die, hoc tertio, hoc pluribus,

pluribus, donec homines innutritos mari ſubiret timendi pudor: accedunt, & alludunt, & appellant: tangunt etiam, pertrectantque præbentem. Creſcit audacia experimento. Maxime puer, qui primus expertus eſt, adnatat natanti, inſilit tergo, fertur referturque, agnoſci ſe, amari putat, amat ipſe: neuter timet, neuter timetur. Hujus fiducia, manſuetudo illius augetur: necnon alii pueri dextra lævaque ſimul eunt hortantes monenteſque. Ibat una (id quoque mirum) delphinus alius, tantum ſpectator & comes. Nihil enim ſimile aut faciebat, aut patiebatur: ſed alterum illum ducebat, reducebat, ut puerum cæteri pueri. Incredibile (tam verum tamen quam priora) delphinum geſtatorem colluſoremque puerorum in terram quoque extrahi ſolitum, areniſque ſiccatum, ubi incaluiſſet, in mare revolvi. Conſtat Octavium Avitum, legatum proconſulis, in littus educto religione prava ſuperfudiſſe unguentum, cujus illum novitatem odoremque in altum refugiſſe; nec niſi poſt multos dies viſum, languidum & mœſtum; mox, redditis viribus, priorem laſciviam & ſolita miniſteria repetiſſe. Confluebant ad ſpectaculum omnes magiſtratus, quorum adventu & mora modica reſpublica novis ſumptibus atterebatur. Poſtremo locus ipſe quietem ſuam ſecretumque perdebat. Placuit occulte interfici,

fici, ad quod coibatur. Hæc tu qua miſeratione, qua copia deflebis, ornabis, attolles? Quanquam non eſt opus affingas aliquid aut adſtruas: ſufficit ne ea quæ ſunt vera minuantur. Vale.

V. C. PLINIUS FUSCO SUO, S.

QUæris quemadmodum in Tuſcis diem æſtate diſponam. Evigilo cum libuit, plerumque circa horam primam, ſæpe ante, tardius raro: clauſæ feneſtræ manent. Mire enim ſilentio & tenebris animus alitur. Ab iis quæ avocant abductus, & liber, & mihi relictus, non oculos animo, ſed animum oculis ſequor, qui eadem quæ mens vident, quoties non vident alia. Cogito ſi quid in manibus, cogito ad verbum ſcribenti emendantique ſimilis: nunc pauciora, nunc plura, ut vel difficile vel facile componi teneriſve potuerunt. Notarium voco, &, die admiſſo, quæ formaveram dicto; abit, rurſuſque revocatur, rurſuſque remittitur. Ubi hora quarta vel quinta, (neque enim certum dimenſumque tempus) ut dies ſuaſit, in xyſtum me vel cryptoporticum confero; reliqua meditor & dicto; vehiculum aſcendo. Ibi quoque idem quod ambulans aut jacens. Durat intentio, mutatione ipſa refecta: paulum redormio, dein ambulo, mox orationem Græcam Latinamve clare & intente, non

non tam vocis causa, quam stomachi, lego: pariter tamen & illa firmatur. Iterum ambulo, ungor, exerceor, lavor. Cœnanti mihi, si cum uxore, vel paucis, liber legitur: post cœnam, comœdi aut lyristes: mox cum meis ambulo, quorum in numero sunt eruditi. Ita variis sermonibus vespera extenditur, &, quanquam longissimus, dies cito conditur. Nonnunquam ex hoc ordine aliqua mutantur. Nam si diu tacui, vel ambulavi, post somnum demum lectionemque, non vehiculo, sed (quod brevius, quia velocius) equo gestor. Interveniunt amici ex proximis oppidis, partemque diei ad se trahunt, interdumque lassato mihi opportuna interpellatione subveniunt. Venor aliquando; sed non sine pugillaribus, ut quamvis nihil ceperim, nonnihil referam. Datur & colonis (ut videtur ipsis) non satis temporis, quorum mihi agrestes querelæ literas nostras & isthæc urbana opera commendant. Vale.

VI. C. PLINIUS TRAJANO IMP. S.

Solenne est mihi, domine, omnia de quibus dubito, ad te referre. Quis enim potest melius vel cunctationem meam regere; vel ignorantiam instruere? Cognitionibus de Christianis interfui nunquam: ideo nescio quid & quatenus aut puniri soleat,

leat, aut quæri. Nec mediocriter hæſitavi, ſitne aliquod diſcrimen ætatum, an quamlibet teneri nihil à robuſtioribus differant: deturne pœnitentiæ venia, an ei qui omnino Chriſtianus fuit, deſiſſe non profit: nomen ipſum etiamſi flagitiis careat, an flagitia cohærentia nomini puniantur. Interim in iis qui ad me tanquam Chriſtiani deferebantur, hunc ſum ſequutus modum. Interrogavi ipſos, an eſſent Chriſtiani: confitentes iterum ac tertio interrogavi, ſupplicium minatus: perſeverantes duci juſſi. Neque enim dubitabam, qualecunque eſſet quod faterentur, pervicaciam certe, & inflexibilem obſtinationem debere puniri. Fuerunt alii ſimilis amentiæ; quos, quia cives Romani erant, adnotavi in urbem remittendos: mox ipſo tractu, ut fieri ſolet, diffundente ſe crimine, plures ſpecies inciderunt. Propoſitus eſt libellus ſine autore, multorum nomina continens, qui negarent ſe eſſe Chriſtianos, aut fuiſſe, cum, præeunte me, deos appellarent, & imagini tuæ, quam propter hoc juſſeram cum ſimulacris numinum afferri, thure ac vino ſupplicarent, præterea maledicerent Chriſto: quorum nihil cogi poſſe dicuntur, qui ſunt revera Chriſtiani. Ergo dimittendos putavi. Alii ab indice nominati, eſſe ſe Chriſtianos dixerunt, & mox negaverunt: fuiſſe quidem, ſed deſiſſe, quidam ante triennium, quidam

dam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti quoque. Omnes & imaginem tuam, deorumque simulacra venerati sunt; li & Christo maledixerunt. Affirmabant autem, hanc fuisse summam vel culpæ suæ, vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem convenire, carmenque Christo, quasi Deo, dicere secum invicem; seque sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent: quibus peractis morem sibi discedendi fuisse, rursusque coëundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen, & innoxium: quod ipsum facere desisse post edictum meum, quo secundum mandata tua hetærias esse vetueram. Quo magis necessarium credidi, ex duabus ancillis, quæ ministræ dicebantur, quid esset veri, & per tormenta quærere. Sed nihil aliud inveni, quam superstitionem pravam & immodicam; ideoque, dilata cognitione, ad consulendum te decurri. Visa est enim mihi res digna consultatione, maxime propter periclitantium numerum. Multi enim omnis ætatis, omnis ordinis, utriusque sexus etiam, vocantur in periculum, & vocabuntur. Neque enim civitates tantum, sed vicos etiam atque agros superstitionis istius contagio pervagata est: quæ videtur sisti & corrigi posse. Certe satis constat, prope

pe jam desolata templa cœpisse celebrari, & sacra solennia diu intermissa repeti; passimque vænire victimas, quarum adhuc rarissimus emptor inveniebatur. Ex quo facile est opinari, quæ turba hominum emendari possit, si sit pœnitentiæ locus.

VII. C. PLINIUS FUSCO SUO S.

Quæris quemadmodum in secessu, quo jamdiu frueris, putem te studere oportere. Utile inprimis, & multi præcipiunt, vel ex Græco in Latinum, vel ex Latino vertere in Græcum: quo genere exercitationis proprietas splendorque verborum, copia figurarum, vis explicandi, præterea imitatione optimorum similia inveniendi facultas paratur: simul quæ legentem fefellissent, transferentem fugere non possunt. Intelligentia ex hoc & judicium acquiritur. Nihil obfuerit, quæ legeris hactenus, ut rem argumentumque teneas, quasi æmulum scribere, lectisque conferre, ac sedulo pensitare, quid tu, quid ille commodius. Magna gratulatio, si tu nonnulla, tum magnus pudor, si cuncta ille melius. Licebit interdum & notissima eligere, & certare cum electis. Audax hæc, non tamen improba, quia secreta, contentio: quanquam multos videmus ejusmodi certamina sibi cum multa laude sumpsisse, quosque subsequi satis habebant,

bebant, dum non desperant, anteceſſiſſe. Poteris & quæ dixeris poſt oblivionem retractare, multa retinere, plura tranſire; alia interſcribere, alia reſcribere. Laborioſum iſtud & tædio plenum, ſed difficultate ipſa fructuoſum, recaleſcere ex integro, & reſumere impetum fractum omiſſumque; poſtremo, nova velut membra peracto corpori intexere, nec tamen priora turbare. Scio nunc tibi eſſe præcipuum ſtudium orandi; ſed non ideo ſemper pugnacem hunc & quaſi bellatorium ſtylum ſuaſerim. Ut enim terræ variis mutatiſque ſeminibus, ita ingenia noſtra nunc hac, nunc illa meditatione recoluntur. Volo interdum aliquem ex hiſtoria locum apprehendas; volo epiſtolam diligentius ſcribas, volo carmina. Nam ſæpe in orationes quoque non hiſtoricæ modo, ſed prope poëtica deſcriptionum neceſſitas incidit; & preſſus ſermo puruſque ex epiſtolis petitur. Fas eſt & carmine remitti, non dico continuo & longo, (id enim perfici niſi in otio non poteſt) ſed hoc arguto & brevi, quod apte quantaſlibet occupationes curaſque diſtinguit. Luſus vocantur; ſed hi luſus non minorem interdum gloriam quam ſeria conſequuntur: atque adeo (cur enim te ad verſus non verſibus adhorter?)

Ut laus eſt cereæ, mollis cedenſque ſequatur
Si doctos digitos, juſſaque fiat opus;
Et nunc informet Martem, caſtamq; Minervam,
Nunc Venerem effingat, nunc Veneris puerum.

Vtque

Utque sacri fontes non sola incendia sistunt,
Sæpe etiam flores vernaque prata juvant:
Sic hominum ingenium flecti ducique per artes
Non rigidas docta mobilitate decet.

Itaque summi oratores, summi etiam viri sic se aut exercebant aut delectabant, immo delectabant exercebantque. Nam mirum est, ut his opusculis animus intendatur remittaturque. Recipiunt enim amores, odia, iras, misericordiam, urbanitatem, omnia denique quæ ad vitam pertinent, atque etiam in foro causisque versantur. Inest his quoque eadem quæ aliis carminibus utilitas, quod metri necessitate devincti soluta oratione lætamur, & quod facilius esse comparatio ostendit, libentius scribimus. Habes plura etiam fortasse quam requirebas; unum tamen omisi. Non enim dixi quæ legenda arbitrarer: quanquam dixi, cum dicerem, quæ scribenda. Tu memineris, fili, cujusque generis autores diligenter eligere. (Ajunt enim, multum legendum esse, non multa.) Qui sint hi, adeo notum provulgatumque est, ut demonstratione non egeant; & alioqui tam immodice epistola me extendi, ut dum tibi quemadmodum studere debeas suadeo, studendi tempus abstulerim. Quin ergo pugillares resumis, & aliquid ex his, vel istud ipsum quod cœperas, scribis. Vale.

FINIS.

School-books Printed by *E. Redmayne.*

An Introduction to the Latin Tongue, for the use of Weſtminſter *School.*

Rudimentum Grammaticæ Latinæ Metricum, in uſum NOBILIUM *puerulorum in Schola* REGIA Weſtmonaſterii.

Græcæ Grammatices Rudimenta, in uſum Scholæ Weſtmonaſterienſis.

Nomenclatura brevis, reformata &c. in uſum Scholæ Weſtmonaſterienſis.

Apollodorus (περὶ Θεῶν Βιβλίον) *in uſum Scholæ* Weſtmonaſterienſis.

Græcorum Epigrammatum Florilegium novum, in uſum Scholæ Weſtmonaſterienſis.

Juvenalis & Perſii Satyræ, in uſum Scholæ Weſtmonaſterienſis.

M. Val. Martialis Epigr. in uſum Scholæ Weſtmonaſterienſis.

Gratum Teſtamentum.

Dionyſii Poemation de Situ Orbis, in uſum Scholæ Etonenſis.

Demoſthenis ſelectæ Orationes.

Q. Curtius. & Val. Maximus.

Chr. Helvici Colloquia.

Xenophontis Κύρου Παιδεία.

Esop Greek. & Greek & Latin.

Janua Trilinguis, à Jo. Amos-Comenio. as alſo in Engliſh & Latin, & Latin only.

Ger. Jo. Voſſii Elementa Rhetorica.

Syntaxis Eraſmiana.

Owenii Epigrammata.

Ferrarii Orationes.

Senecæ Tragœdiæ cum notis Farnabii.